

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені
Івана Франка**

**СУЧАСНА ПОЧАТКОВА ОСВІТА:
РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Житомир 2021

УДК 37.01
ББК 74.21

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 3 від 26 лютого 2021 року)*

Рецензенти:

І.М. Круковська – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін Житомирського медичного інституту Житомирської обласної ради

О.А. Орлова – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін КЗ «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради

І.Д. Сахневич – кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з навчально-виховної роботи Житомирського професійного ліцею Житомирської обласної ради

Сучасна початкова освіта: реалії та перспективи: зб. наук. праць / за заг. ред. Н.А. Басюк. – Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2021. – 122с.

У збірнику наукових праць представлені результати психолого-педагогічного пошуку сучасних підходів до змісту, форм і технологій навчально-виховної роботи у закладах дошкільної освіти і в початковій школі.

Адресується широкому загалу освітян, науковцям, викладачам, педагогічним працівникам, аспірантам, здобувачам вищої освіти.

© Басюк Н.А. 2021

© Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЗМІСТ

Басюк Наталія Формування навичок безпечної поведінки молодших школярів засобами казки	5
Автюхович Марина Формування умінь і навичок здорового способу життя у молодших школярів	11
Бондаренко Христина Гра на уроках «Я у світі» як засіб формування соціальної поведінки молодших школярів	14
Борисенко Анастасія Використання творів Василя Сухомлинського у початковій школі	16
Боровик Анастасія Використання ігрових форм та методів на уроках «Я у світі»	19
Васьковська Юлія Розвиток мислення молодших школярів на уроках курсу «Я у світі»	22
Величко Катерина Використання ігор у навчально-виховному процесі початкової школи	25
Власенко Наталія Організація ігрової діяльності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ»	28
Гончаренко Дарина Виховання громадянськості учнів молодшого шкільного віку під час вивчення освітньої галузі «Суспільствознавство»	31
Горінова Анна Виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку	34
Кавун Катерина Ключові компетентності та їх формування в інтегрованому курсі «Я досліджую світ»	37
Кирилюк Яна Місце казки у початковій освіті	39
Клосовська Вікторія Професійне виховання майбутнього вчителя	42
Кльоц Леся Урок-екскурсія у курсі «Я у світі»	45
Козій Діана Розвиток життєвих навичок в учнів 1-4 класів під час вивчення курсу «Основи здоров'я»	47
Концедайло Галина Ігрові форми та засоби навчання на уроках «Я у світі»	50
Короткіх Аліна Інтегрований курс «Я досліджую світ» в Новій українській школі	53
Кравчук Анастасія Формування життєвої компетентності молодших школярів	56
Літвинець Інна Педагогічна культура вихователя	58
Лютовська Ангеліна Казка на уроках «Основи здоров'я» як ефективний засіб формування поведінкових умінь молодшого школяра	62
Могилевець Вероніка Формування умінь і навичок здорового способу життя у молодших школярів	64
Назарчук Лілія Формування життєвої компетентності молодших	68

школярів	
Пеліховська Катерина Народознавчий матеріал на уроках «Я досліджую світ»	71
Полякова Ірина Формування соціальної і життєвої компетентностей молодших школярів на уроках «Я у світі»	74
Прачук Марія Наукові підходи та педагогічні умови формування гуманності у навчальному процесі початкової школи	77
Савчук Наталія Комунікабельність як професійна якість педагога	79
Садурська Лариса Професійне становлення особистості педагога в умовах сучасного суспільства	82
Свінцицька Анна Самостійна робота учнів на уроках «Основи здоров'я» у початковій школі	85
Севрук Вікторія Особливості адаптації студентів до навчання в педагогічному вузі	88
Серба Каріна Формування моральної культури у дітей старшого дошкільного віку: теоретичний аспект	91
Сліпченко Каріна Лепбук як засіб підвищення знань учнів на уроках «Основи здоров'я»	93
Стременко Катерина Нестандартні уроки «Я у світі» у початковій школі	97
Ткачук Ірина Форми і методи роботи з казкою у дошкільному віці	99
Фаринюк Валентина Місце казки у початковій освіті	102
Філоненко Анна Формування умінь і навичок здорового способу життя і безпечної поведінки молодших школярів на уроках «Основи здоров'я»	105
Хробуст Юлія Формування здоров'язберезувальної компетентності молодших школярів на уроках «Основи здоров'я»	109
Шахрай Катерина Місце казки у початковій школі	112
Шевчук Аліна Формування здоров'язберезувальних умінь і навичок на уроках «Я досліджую світ»	115
Шеренгова Юлія Використання наочності на уроках курсу «Я у світі»	118

Басюк Наталія,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
та культури фахової мови
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КАЗКИ

Молодший шкільний вік – один з важливих періодів становлення здоров'я і формування навичок безпечної поведінки людини, її фізичного і психічного статусу, на якому закладаються основи здорового способу життя. Слабка підготовка молодших школярів у питаннях безпечної поведінки в різноманітних небезпечних і надзвичайних ситуаціях, недотримання ними правил дорожнього руху і пожежної безпеки, нехтування правилами особистої гігієни і нормами здорового способу життя у переважній більшості є причиною нещасних випадків і дитячої смертності. Тому одним із актуальних завдань сучасної початкової освіти є формування основ безпеки життєдіяльності дитини. Саме початкова школа покликана сформувати у молодшого школяра правильну соціальну позицію щодо особистої безпеки та безпеки оточуючих, мотивацію раціональної поведінки, закласти фундаментальні знання, уміння, навички щодо запобігання виникнення ризиків здоров'ю та життю від різноманітних небезпек та навчити грамотно діяти в умовах безпеки. Навички й уміння безпечної поведінки, сформовані в молодшому шкільному віці, характеризуються міцністю, легкістю їх оволодіння і лежать в основі формування здоров'язбережувальної компетентності.

Питання безпеки життєдіяльності розглядалися в дослідженнях багатьох вітчизняних науковців (В. Алексєнко, В. Белов, А. Гостюшин, О. Русак, Е. Соколов, І. Топоров та інші). Значний вклад у розв'язання цієї проблеми зробили дослідження зарубіжних вчених (А. Адлер, П. Маслоу, Б. Паскаль тощо). Проблема формування навичок безпечної поведінки дітей молодшого шкільного віку знайшла відображення у працях Н. Авдєєвої, Н. Бібик, О. Ващенко, О. Гнатюк, О. Дубогай, Г. Дудчак, Г. Зайцева, О. Князевої, С. Кондратюк, Н. Коваль, О. Лози, Г. Навроцької, С. Свириденко, Л. Тихомирової, Л. Яковенко тощо. Незважаючи на безсумнівну теоретичну значимість і практичну важливість названих досліджень, проблема формування навичок безпечної поведінки молодших школярів залишається недостатньо дослідженою як в теоретичному, так і в методичному аспектах, що суттєво позначається на практичній діяльності загальноосвітніх шкіл.

Проблема формування навичок безпечної поведінки тісно пов'язана з поняттями «безпека», «безпечна поведінка», «навичка».

Аналізуючи зміст терміну «безпека», дослідники доходять висновку, що в суспільній свідомості це поняття ототожнюється не скільки з відсутністю загроз, скільки зі станом, почуттями та переживаннями людей.

Безпечна поведінка (за С. Гвоздій) – «найбільш доцільна форма прояву активності людини в довкіллі, у повсякденні, під якою розуміємо своєрідну активність, яка не несе в собі небезпеки, захищає людину від небезпеки; не завдає шкоди особистості й природі» [2]. Отже, безпечну поведінку розуміємо як форму

прояву усвідомлених активних дій особистості, які не завдають шкоди їй, іншим людям та природі.

Поняття «навичка» розглядається психологами як «дія, сформована шляхом повторення і характеризується високою мірою осягнення і відсутністю поелементної свідомої регуляції і контролю» [3, с. 109]. Зокрема, психолог С. Головін стверджує, що завдяки формуванню навичок досягається подвійний ефект: дія здійснюється швидко і точно, відбувається вивільнення свідомості, яка може бути спрямована на засвоєння більш складних дій. У сукупності зі знаннями і вміннями навички забезпечують правильне відображення світу, законів природи і суспільства, взаємостосунків людей, місця людини в суспільстві і її поведінку. Особливість навички – свідомий контроль дій в цілому.

В «Українському педагогічному словнику» (С. Гончаренко, 1997) зазначено, що «навички необхідні в усіх видах діяльності: навчальній, трудовій, ігровій тощо; формуються на основі застосування знань про відповідний спосіб дії, шляхом цілеспрямованих планомірних вправлянь і є необхідними компонентами уміння» [4, с. 221]. Отже, навички формуються у процесі вправлення, вони є компонентами уміння і необхідні для успішного виконання будь-яких дій та швидкого реагування на певні події.

М. Станкін в роботі «Навичка як цінність» пропонує інше трактування навички: «Навичка – це автоматизований компонент діяльності, що дозволяє виконувати дії з високою мірою досконалості без особливих зусиль і без спеціально спрямованої на них уваги, але під контролем свідомості» [5]. Автор розкриває особливості формування навичок, стверджуючи, що вони формуються вправленням. На його думку, навички формуються стрибкоподібно, мають місце помилки, нові навички формуються на основі старих, що виробилися раніше. Без повторення навичка згасає. Ефективне оволодіння навичкою залежить від якості і своєчасних вказівок і зауважень.

Теоретичний аналіз базових понять дослідження дозволив уточнити зміст поняття «навички безпечної поведінки учня», які розуміємо як «відповідальне ставлення і активні дії учня, які не несуть в собі небезпеку для життя та здоров'я самого учня та не завдають шкоди іншим людям і природі».

Навички безпечної поведінки людини відносяться до групи змішаних навичок. Вони утворюються шляхом повторення вивчених дій у вигляді вправ за участі мислення і мовлення, коли відбувається осмислення навички. Таким чином, навички безпечної поведінки формуються шляхом вправлянь, багаторазового повторення.

О. Ващенко [1] навички безпечної поведінки молодших школярів поділяє на такі групи:.

Навички безпечної поведінки вдома:

- оберігати власну оселю від потрапляння до неї зловмисників;
- дотримуватися безпечної поведінки в побуті (пожежа, пошкодження електричного обладнання, газо- і водопостачання тощо);
- уникати небезпечних ігор із сірниками, інструментами, засобами побутової хімії;
- передбачати негативні наслідки порушення правил безпечного поводження вдома.

Навички безпечної поведінки в школі:

- безпечно поводитися під час ігор, на перервах, у спортивній залі, їдальні, близько вікон, біля туалету, на сходових маршах, на шкільному подвір'ї;
- передбачати наслідки власних негативних дій.

Щодо **навичок безпечної поведінки на автошляхах і дорогах** діти повинні вміти:

- дотримуватися правил дорожнього руху під час переходу проїзної частини дороги, регульованого і нерегульованого перехрестя дороги, майдану (в населеному пункті й поза межами населеного пункту);
- переходити дорогу з обмеженою оглядовістю, за несприятливих умов, за умови активного руху транспорту;
- дотримуватися правил безпечної поведінки біля залізничного переїзду та переходу залізничної колії;
- користуватися дорожньою розміткою та дорожніми знаками;
- аналізувати дорожню обстановку та приймати рішення про перехід проїзної частини дороги;
- дотримуватися правил безпечної поведінки пасажирів (на зупинці, у салоні, під час посадки та висадки, переходу дороги під час висадки з транспорту);
- передбачати наслідки порушення правил безпечної поведінки пасажирів.

Щодо **навичок безпечної поведінки в соціумі** діти повинні вміти:

- дотримуватися безпечних правил поведінки у дворі (вибір безпечних місць для ігор, розваг; пожежонебезпечні та вибухонебезпечні предмети; незнайомі люди);
- дотримуватися правил безпечної поведінки у навколишньому природному середовищі (літній відпочинок у лісі; на воді; біля води; зимові розваги; стихійне лихо);
- надавати само- і взаємодопомогу в різних ситуаціях;
- передбачати негативні наслідки порушення правил безпечної поведінки у довкіллі;
- дотримуватися правил безпечної поведінки в різних видах діяльності та екстремальних ситуаціях.

Одним з важливих засобів ознайомлення молодших школярів з основами безпеки життєдіяльності є художня література. Вона є водночас і джерелом знань, і описом досвіду взаємодії з навколишнім. Найулюбленишим літературним жанром дітей є казка.

Казка відповідає віковим психологічним, інтелектуальним і фізіологічним особливостям молодших школярів, їх світогляду. Один з її аспектів – уроки безпечної поведінки, які мають засвоїти учні. На прикладі казкових сюжетів і поведінки казкових героїв закладаються основи безпеки життєдіяльності: не довіряти незнайомцям або малознайомим людям, не гратися з сірниками, правильно користуватися електричними приладами, водогоном, газовою плитою, дотримуватися правил особистої гігієни, їсти корисні продукти, збагачені вітамінами. Повторюючи ці нехитрі, але дуже важливі «казкові» істини, діти вчаться пильності, обачності та розумної обережності. При цьому робота спрямовується не на залякування навколишнім світом, а на формування обережного ставлення до навколишнього світу, переживанні й розумінні дитиною необхідності дотримання застережних заходів.

Через казку школяр отримує новий досвід. Казка дозволяє задуматися й емоційно пережити те, що неможливо чи викликає труднощі у повсякденному житті. Важливим є механізм ідентифікації – емоційне ототожнення себе з казковим персонажем, присвоєння собі його норм і цінностей. Завдяки ненав'язливим казковим образам дитині пропонуються шляхи виходу зі складних, пов'язаних з небезпекою для життя, ситуацій, позитивна підтримка і віра в себе. Природньо, що молодший школяр ототожнює себе з головним героєм, живе його життям, вчиться на його помилках.

У казці Ш. Перро «Червона Шапочка» увазі читача пропонується одразу кілька порушень правил безпеки. По-перше, Червона Шапочка зупинилась в лісі і стала розмовляти з Вовком-незнайомцем. По-друге, вона розповіла йому, де живе її бабуся.

У казці «Вовк та семеро козенят» Вовк, аби потрапити в дім, де мешкають козенята, викував собі голос мами Кози, вивчив слова її улюбленої пісеньки, і добився здійснення свого злого умислу.

Казка О. Пушкіна «Казка про мертву царівну і сім богатирів» є гарним прикладом того, як не співпадають приємна зовнішність і злі наміри людей. Цей твір учить школярів не брати ніяких гостинців з рук незнайомців, не спитавши дозволу у батьків.

Улюбленими казками молодших школярів, в яких піднімаються теми безпечної поведінки, є: українські народні казки «Колобок» (як поводитися з незнайомими людьми), «Котик і Півник» (слухатися старших, звати на допомогу, коли потрапив у біду); російські народні казки: «Гуси-лебеді» (нікуди не йти без відома і дозволу батьків), «Сестриця Оленка та братик Іванко» (нікуди не йти з незнайомцями); С. Маршака «Кицькин дім» (пустощі з вогнем, правила протипожежної безпеки), Г.-Х. Андерсена «Снігова Королева» (Кай, порушуючи правила дорожнього руху, причепив санчата до екіпажу Снігової Королеви й опинився на Північному полюсі); К. Чуковський «Мийдодір» (санітарно-гігієнічні уміння і навички).

У роботі над авторською чи народною казкою застосовуються як традиційні, так і нестандартні методи і прийоми:

1. Читання (розповідання) казки.
2. Колективне обговорення дій та вчинків персонажів.
3. Малювання за мотивами казки.
4. Інсценізації та драматизації казки.
5. Різні види театру (пальчиковий, фланелеграф, настільний, театр рукавички, іграшки, тіньовий).
6. Ігри за сюжетом казки: ігри-емпатії (уяви, що ти Коза-Дерева); дидактичні («З якої казки?», «Виправ помилку в казці», «Відгадай казку за схемою»); вікторини, кросворди.
7. Розповідь казки від імені казкового героя (наприклад, якби казку «Колобок» розповіла Лисиця);
8. Складання порад казковим героям.
9. Написання листа казковому герою.
10. Екскурс в минуле чи майбутнє казкових героїв (Якою була Баба-Яга, коли була дівчиною? Чому вона стала злою? Як зміниться характер і життя Кози-Дерева після того, як її вигнали із Зайчикової хатки?).

11. Казка навиворіт: змінюємо характер героїв казки. (Наприклад, Вовк став добрим); змінюємо місце, час, події.

12. «Вінегрет» із казок – герої з різних казок зустрічаються і виходить нова казка.

13. Продовження казки, розпочатої учителем.

14. Придумування нового закінчення казки.

15. Перенесення героїв знайомих казок у нові обставини.

16. «Що було потім?» - придумати продовження казки.

17. Казка на новий лад.

18. Заміна автора розповіді. Розповідь ведеться від імені негативного героя.

Ефективними у роботі над казкою є методи розвитку критичного мислення.

Особливий інтерес представляють для дітей методи ПРЕС і РАФТ.

Будуючи міркування за методом ПРЕС, учні вчаться формулювати і висловлювати свою думку аргументовано, чітко і стисло. Школярам пропонується схема:

1. *Позиція.* «Я вважаю, що ...» (вислови свою думку).

2. *Обґрунтування.* «Тому що...» (поясни причину такої точки зору).

3. *Приклад.* «Наприклад...» (наведи факти, які демонструють твої докази).

4. *Висновки.* «Отже...». «Таким чином ...». (узагальни свою думку, сформулюй висновки).

Наведемо приклад міркування за методом ПРЕС (за казкою «Колобок»):

Я вважаю, що Колобок отримав по заслугам.

Тому що він вступав у розмову зі звірями, дуже їм довіряв, був необачливим, не думав про наслідки своєї поведінки, вважав, що з ним не може трапитися лиха.

Наприклад, він послухався Лисичку, підійшов до неї занадто близько.

Таким чином, необачність Колобка, надмірна довіра до незнайомих призвела до трагічних наслідків.

РАФТ – метод розвитку критичного мислення для написання оригінальних текстів. РАФТ - аббревіатура з англійських слів:

r – role (роль)

a – audience (аудиторія)

f – format (форма)

t – topic (тема)

Схематично усне (письмове) складання тексту можна зобразити таким чином: хто? → кому? → у якій формі? → що може сказати?

Для прикладу візьмемо українську народну казку «Котик і Півник». Перше повідомлення РАФТ зустрічаємо у тексті казки:

Котику-братику,

Несе мене лиска

По каменю-мосту.

На своєму хвосту.

Порятуй мене!

Повертаючись до схеми, це виглядає так:

Хто? (Півник) → *Кому?* (Котику-братику) → *У якій формі?* (у формі пісеньки кличе на допомогу) → *Що може сказати?* (слова пісеньки).

Учні складають повідомлення-РАФТ (оголошення, SMS-повідомлення, лист, усне звернення, розписку) від імені головних персонажів казки: Котика, Півника,

Лисички, лисенята Пилипка, дітей Лисички, жителів села. Повідомлення має відповідати формі його вираження.

Наприклад:

Котик:

Оголошення

Шановні жителі села Березівка! Мого друга Півника викрали! У нього руде пір'ячко, довгий хвостик, має дзвінкий голос. Якщо ви були свідком його викрадення або щось чули, зателефонуйте мені за номером 096 55 43 21 або в поліцію за номером 102.

Лисеня Пилипка і його сестри лисички:

SMS-повідомлення

Мамо! Ми дуже голодні, хочемо їсти. Принеси нам когось смачненького на вечерю. Уже вбираємо картоплю до м'яса.

Лисеня Пилипка:

SMS-повідомлення

Мамо! Усі мої четверо сестричок-лисичок вийшли надвір, бо звідти лунала дивовижна музика. Їх уже довго немає. Не знаю, що робити. Відгукнись!

Півник:

Лист

Мій любий друже Котику-братику! Я люблю тебе безмежно і вдячний тобі, що ти врятував мені життя. Мені було сумно, коли ти пішов на лови. Так захотілося золотої пшениці і медяної водиці, що я не втримався і вийшов на двір. Не послухався тебе. І мало став вечерею хитрої Лисички. Запам'ятаю на все життя – не потрібно ризикувати: життя – дорожче!

Таким чином, казковий матеріал, стимулюючи уяву і творчість молодших школярів, допомагає сформувати у дітей систему уявлень про небезпечні ситуації, ознайомити з правилами безпеки і нормами здорового способу життя, сформувати уміння й навички безпечної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Ващенко О. М. Формування у молодших школярів компетенцій безпеки життєдіяльності : теоретичний аспект / О. М. Ващенко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2014. – Вип. 18. – С. 99–106.
2. Гвоздій С.П. Підготовка майбутніх учителів природничого циклу до навчання школярів основ безпечної поведінки: авторефер. канд пед наук. [Електронний ресурс. – Режим доступу до джерела: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/1967/1/%D0%93%D0%B2%D0%B%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%B9%20%20aref%20%281%29.pdf>
3. Головін С. Ю. Словник практичного психолога / С. Ю. Головін. – Мінськ: Харвест, 1998. – 807 с.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 373 с.
5. Станкин М.И. Навыки как ценность. – М., 1993.

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Одним з пріоритетних завдань загальної середньої освіти є виховання в школярів свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих, як найвищої соціальної цінності, формування духовних потреб і навичок здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного, психічного, соціального та морального здоров'я дітей. Здоров'я є складним, багатаспектним феноменом, який вивчає медицина, психологія тощо. Однак, саме середній загальноосвітній навчальний заклад є основним соціальним інститутом, діяльність якого спрямована на ефективне виховання здорового способу життя підростаючого покоління.

Однією з найактуальніших проблем сучасності є необхідність збереження та зміцнення здоров'я саме школярів початкових класів. Адже учні молодших класів багато часу проводять у стінах навчального закладу. Це період життя, коли закладаються основні фізичні та психологічні характеристики особистості. Діти у цьому віці розуміють значення свого здоров'я. Тому важливо визначити умови, зміст, форми та методи, які є впливовими у навчанні та вихованні здорового способу життя учнів початкових класів. Проте дослідження, проведені Українським інститутом охорони дітей та підлітків МОЗ України та дані медичної статистики свідчать, що здоровими можна вважати 27% дітей дошкільного віку, 41% дітей шкільного віку – хронічні захворювання. Медична статистика вказує на те, що у 1 клас іде 15-16% хворих дітей, а до 15-17 років хворими стають 53-54% учнів. Здоров'я людини більш, ніж на 50 % залежить від її способу життя. Здоров'я як цінність зумовлює новий погляд на ефективність змісту, методик, організацію навчального режиму і середовища. Стан здоров'я учнів має стати обов'язковим критерієм якості шкільної освіти.

Питання формування та виховання потреб у здоровому способі життя дітей відбито у працях А.Алчевської, С.Боткіна, Г.Ващенко, Д.Локка, І.Мечникова, М.Пирогова, С.Русової. Здоров'я зберігаючому вихованню присвячені наукові доробки вітчизняних та зарубіжних філософів, медиків та психологів (М.Амосов, Г.Апанасенко, Є.Бойченко, К.Бондаревська, Г.Борисов, І.Брехман, О.Ващенко, М.Віленський, О.Газман, М.Гончаренко, Г.Зайцев, Д.Ізуткін, В.Казначєв, Ю.Лисицин, А.Маслоу, С.Попов, В.Петленко, А.Степанов, Т.Сущенко, Л.Татарнікова, А.Щедрина ін.). Концептуальні основи гігієнічного навчання та виховання дітей як складової формування здорового способу життя закладені в дослідженнях М.Антропової, З.Громової, І.Кононова, А.Хрипкової та ін. Проблемою профілактики шкідливих звичок займалися Н.Максимова, В.Оржеховська, Т.Федорченко. Як засвідчують результати досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців Б.Ананьєва, Л.Божович, Л.Виготського, Г.Костюка, С.Кондратюка молодший шкільний вік має великі резерви формування здорового способу життя і є сприятливим періодом для набуття життєвих умінь та навичок, що в свою чергу визначає завдання сучасної школи – сформувати в учнів потребу цінувати своє здоров'я та життя як найвищу індивідуальну та суспільну цінність. Дотримання підростаючим поколінням вимог здорового способу життя

сприяє формуванню у них здоров'язберігаючої компетентності як сукупності знань, умінь і навичок здорового способу життя. На думку А. Антонової та Н. Поліщук, структура здоров'я зберігаючої компетентності повинна містити низку життєвих навичок, що сприяють формуванню здорового способу життя [1]:

1. Життєві навички, що сприяють фізичному здоров'ю:
  - навички раціонального харчування;
  - навички рухової активності;
  - санітарно-гігієнічні навички;
  - режим праці та відпочинку.
2. Життєві навички, що сприяють соціальному здоров'ю:
  - навички ефективного спілкування;
  - навички співчуття;
  - навички розв'язування конфліктів;
3. Життєві навички, що сприяють духовному та психічному здоров'ю:
  - самоусвідомлення та самооцінка;
  - навички самоконтролю;
  - мотивація успіху та тренування волі;
  - аналіз проблем і прийняття рішень;

Погоджуюсь з думкою С.В. Попова, що в поняття здоровий спосіб життя входять наступні складові [6]:

1. Раціональне харчування.
2. Фізична культура
3. Загальна гігієна організму.
4. Загартування.
5. Відмова від шкідливих звичок

На мою думку врахування цих складових визначає основні напрями роботи у процесі формування навичок здорового способу учнів початкової школи. Вважаю за доцільне охарактеризувати їх більш детально.

1. Раціональне харчування. Це один з основних компонентів в системі фізичного розвитку школярів. Раціональне харчування сприяє правильному росту та формуванню організму, збереженню здоров'я та подовженню тривалості життя. Неправильне ж харчування призводить до появи багатьох захворювань внаслідок зниження захисних властивостей організму, порушує процеси обміну речовин, веде до зниження працездатності. Завдання вчителя сформувати уявлення про основи раціонального харчування, допомогти дітям у правильному виборі здорової їжі, попереджувати харчові отруєння.

2. Фізична культура. Фізкультурно-оздоровча діяльність є універсальною формою збереження та зміцнення здоров'я учнів молодших класів. Рухова активність сприяє підвищенню працездатності, інтелектуальному розвитку, покращенню самопочуття, підвищує імунітет та резервні можливості організму.

3. Загальна гігієна організму. Важлива роль при формуванні здорового способу життя належить особистій гігієні. Особиста гігієна містить у собі раціональний добовий режим, догляд за тілом, гігієну одягу і взуття, дотримання яких створює найкращі умови для роботи та відновлення сил.

4. Загартування. Як правило, про користь загартування, як найбільш дієвого засобу профілактики простудних захворювань учні початкових класів уже знають, але тільки одиниці із них підтримують своє здоров'я за допомогою загартовуючих процедур.

5. Відмова від шкідливих звичок. «Непросто позбутися звичок, закріплених роками. Ось чому так важливо формувати навички здорового способу життя з дитинства», - стверджував у свій час академік Є.Чазов [2]. У віці 6-8 років діти наслідують дії та вчинки дорослих, у 9-10 років вважають себе дорослими та прагнуть завоювати авторитет серед ровесників.

Це і є однією з причин, чому діти вже у молодшому шкільному віці розкурюють свою першу цигарку, вперше знайомляться зі смаком спиртних напоїв, цікавляться дією та способами вживання наркотиків, але, як правило, не пробують їх. Варто зазначити, що до шкідливих звичок відносять не тільки тютюнопаління, алкоголь та наркотики, а й надмірне захоплення комп'ютером. Часто діти молодшого шкільного віку починають віддалятися від реальності. Батьки повинні контролювати роботу дітей за комп'ютером. Формування навичок здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку залежить від того соціального середовища, в якому вони знаходяться – це сім'я та школа. Діти в такому віці ще наслідують поведінку та вчинки дорослих. Дорослі, які ведуть правильний спосіб життя, допомагають дітям усвідомлювати відповідальність за своє здоров'я. Тому як від батьків, так і від педагогів залежить, яким буде здоров'я дитини в майбутньому. Саме у молодшому шкільному віці закладається майбутній потенціал здоров'я дорослої людини. Педагоги початкових класів під час навчально-виховного процесу повинні сформувати основні уміння та навички, навчити дитину робити вибір, що не зашкодить її здоров'ю та життю в цілому, сформувати уміння і навички в учнів молодших класів правильного загартовування організму. Важливо з самого дитинства сформувати основні уміння, навички та звички здорового способу життя, які з часом перетворяться у важливу складову загальної культури людини і цим самим вплинуть на формування здорового способу життя суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Антонова О.Є. Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема (аналіз поняття) / О.Є.Антонова, Н.М.Поліщук // Вища освіта у медсестринстві: проблеми і перспективи: [зб. статей всеукраїнської науково-практичної конференції]. – 10-11 листопада 2011. – Житомир: Полісся, 2011. – С.27-31.
2. Білотіл А.Ю. Афористика на уроках біології // Біологія. – №26. – 2006.
3. Гулий І.С. Основивалеології. Валеологічні аспекти харчування : підручник / І.С.Гулий, Г.О.Сімахіна, А.І.Українець. – К.: НУХТ, 2003. – 336 с.
4. Мазуренко Л. Формування навичок здорового способу життя у молодших школярів в позакласний час / Л.Мазуренко. – К. :Шк. Світ, 2008. – 128 с.
5. Поліщук В.П. ВІЛ/СНІД та формування здорового способу життя: навч. посіб. / В.П.Поліщук, О.В.Молчанець, Г.В.Коротєєва. – К. : 2008. – 175 с.
6. Попов С.В. Валеология в школе и дома (О физическом благополучии школьников). – СПб, 1997. – 256 с.
7. Енциклопедіяосвіти: АПН України. – К.: ЮрінкомІнтер, 2008. – 1040 с.

Бондаренко Христина
студентка 42 групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А.Басюк**

ГРА НА УРОКАХ «Я У СВІТІ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У молодшому шкільному віці проблема формування соціальної поведінки особливо актуальна. У цей період відбуваються важливі зміни в житті дитини, а саме-придбання нового соціального статусу «школяр». Даний період найбільш чутливий для розвитку соціальних здібностей людини. В цьому віці дитина набуває соціальний досвід, починає засвоювати норми спілкування та поведінки. Але в умовах сім'ї соціальне виховання реалізуються не в повному обсязі, в цьому випадку на допомогу приходять школа.

Соціальна поведінка – дії людини серед людей і щодо людей (Я і ти, Я і ми). Це не просто дії серед людей, а соціально значущі дії, що значимо для оточуючих.

Навчальний предмет «Я у світі», що реалізує галузь «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти й спрямовується на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне й громадянське виховання [4].

Стратегічне значення предмета «Я у світі» передусім полягає в тому, що своїм інформаційно-навчальним контентом він сприятиме процедурі входження особистості молодшого школяра в реальні проблеми навколишнього світу й допомагатиме поступово адаптуватися до них, бути готовим до участі в їх розв'язанні [4].

В сучасній школі виникає насущна потреба у розширенні методичного потенціалу в активних формах навчання, до яких відносяться ігри.

Ігри є однією з унікальних форм навчання, яка дозволяє зробити цікавою й захоплюючою не тільки роботу учнів на творчо – пошуковому рівні, але й буденні кроки по вивченню навчального предмету «Я у світі».

Утілення ідей успішної соціалізації особистості молодшого школяра, його громадянського й гуманістичного виховання простежується у працях, вітчизняних учених, зокрема Арцишевського Р, Беха І, Бібіка Н, Боришевського М, Казанжи І, Кецик У, Момотюк Л, Савченко О, Сухомлинського О, та ін.

Вагомий внесок у вивчення теорії дитячої гри зробили такі вчені, як Бібік Н, Блехер Ф, Бондаренко А, Виготський С, Газман О, Гелло В, Грединарова Є, Григор'єв В, Ейгес Н, Ельконін Д, Коломинський Я, Конишева Н, Короткова Н, Кудикіна Н, Проскура О, Рубінштейн Л, Савченко О, Саліхова М, Ушинський К, Щедровицький Г, та ін.

Мета статті – здійснення теоретико-методологічного аналізу застосування ігор на уроках «Я у світі» як засобу формування соціальної поведінки молодших школярів.

Одне з найважливіших завдань сучасного освітньо-виховного процесу – формування соціальної поведінки молодших школярів. Головна мета формування соціальної поведінки молодших школярів пов'язана з формуванням громадянина і особистості, здатної повноцінно жити в новому демократичному суспільстві і бути максимально корисним цьому суспільству.

Важливе формування соціальної поведінки саме в молодшому шкільному віці. Це обумовлено тим, що молодший школяр – це початок суспільного буття людини, де проявляються перші навички сформованості його внутрішньої позиції, вміння орієнтуватися на систему суспільних правил, відповідати за свої вчинки та ін.; шкільний вік є сенситивним для:

- формування мотивів навчання, розвитку стійких пізнавальних потреб та інтересів;
- розвитку продуктивних прийомів та навичок навчальної роботи, «вміння вчитися»;
- розкриття індивідуальних особливостей та здібностей;
- розвитку навичок самоконтролю, самоорганізації та саморегуляції;
- становлення адекватної самооцінки, розвитку критичності по відношенню до себе й оточуючих;
- засвоєння соціальних норм, морального розвитку;
- розвитку навичок спілкування з однолітками, встановлення міцних дружніх контактів.

Таким чином, для формування соціальної поведінки молодших школярів існує багато способів і методів, але, на наш погляд, сюжетно-рольова гра є найбільш ефективним засобом.

Гра вже сама по собі – самовираження людини, спосіб його вдосконалення. Гра у дітей молодшого шкільного віку провідний вид діяльності. У грі відбувається тренування важливих життєвих навичок й формування характеру. У грі молодший школяр отримує соціальний досвід [1]. Розвиває такі якості соціальної активності як: старанність, відповідальність та ініціативність.

Застосування ігор на уроках в початкових класах є необхідним, так як цінність гри в психолого-педагогічному контексті очевидна. При умові адекватного відношення вчителя до дидактичної гри та розумного використання її потужного психолого-педагогічного потенціалу, гра стає тим оптимальним інструментом, який комплексно забезпечує:

- успішність адаптації дитини у новій ситуації розвитку;
- розвиток молодшого школяра як суб'єкта власної діяльності та поведінки, його ефективну соціалізацію;
- збереження та закріплення його морального, психічного та фізичного здоров'я.

На уроках «Я у світі» молодші школярі отримують достатню кількість інформації щодо засвоєння норм та правил поведінки, й теоретично знають, як вести себе правильно, проте на практиці так і не застосовують свої знання. Це виникає тому, що дорослі обмежуються тільки словесними формами виховання, та мало направляють дітей у правильну соціальну поведінку. Тому у центрі уваги учителя має бути не ті тільки зміст програм та підручників, а й форми та методи, які використовуються на уроках «Я у світі».

Сюжетно-рольова гра – це найбільш спонтанний прояв дитини і разом з тим вона будується на взаємодії дитини з дорослими і однолітками. Їй притаманні основні риси гри: емоційна насиченість і захопленість дітей, самостійність, активність, творчість.

Сюжетно-рольова гра передбачає імпровізоване розігрування певної ситуації, в ході якої дитина, як правило, виконує ролі дорослої людини. Найбільш загальний мотив сюжетно-рольової гри-прагнення дитини до спільного

соціального життя з дорослими. Це прагнення стикається, з одної сторони, з непередготовленістю дитини до його здійснення, з іншої з зростаючою самостійністю дітей. Саме це протиріччя дозволяється у сюжетно-рольовій грі: в ній, приймаючи на себе роль дорослого, може відтворювати його життя, діяльність та відносини.

Наприклад, у грі «Супермаркет», «Ми у театрі», «Рекламна агенція», «Будівельники», «Місто майстрів», для початку необхідно відвідати ці установи, щоб молодші школярі могли познайомитись з цими установами та їхньою роботою. Потім після відвідувань установ, учні зможуть на уроках відтворити гру з їх головними героями. Ці ігри потрібно застосовувати на уроці «Я у світі» під час вивчення теми узагальнених правил поведінки, пов'язаних з виконанням соціальних ролей. Метою уроку буде усвідомлення та дотримання правил та обов'язків поведінки як у стандартних так і в нових для молодших школярів ситуаціях.

Отже, кожна із запропонованих сюжетно-рольових ігор спрямована на формування соціального досвіду молодших школярів, на активну соціалізацію, прояв та розвиток необхідних особистісних якостей.

Отже, аналіз навчальної дисципліни «Я у світі» демонструє, що у їх змісті закладений значний потенціал для формування соціальної поведінки молодших школярів, але так як урок читається тільки один раз на тиждень, цього недостатньо для повноцінного процесу формування умінь та навичок соціальної поведінки.

Список використаних джерел

1. Абрамин, Л.А. Игра младшего школьника [Текст] / Л.А. Абрамин, Т.В. Антонова. – М.: Просвещение, 1989. – 452 с.
2. Литвиненко С.Я. Дитина і середовище: проблеми взаємодії / С.Я. Литвиненко, В.М. Ямницький // Оновлення змісту та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць. – Рівне: РДГУ, 2002. – Вип. 22. – С. 216–219.
3. Обласний науково-методичний проект (2015-2020 р.р.) «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства» [Електронний ресурс] // – Режим доступу: https://docs.google.com/presentation/d/1uVn25vi0kX_6pbPsgAaIOPh5dq8qz6WxhG39H0fdMdk/edit#slide=id.p4
4. Я у світі навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 3 - 4 клас. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

Борисенко Анастасія,
студентка 33 групи
спеціальності 013 Початкова освіта

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Система освіти визнає: на даний час виховати і навчати дитину бути чуйною, доброзичливою та турботливою вкрай тяжко. Виховати любов до природи та тварин вдається дуже малому відсотку родин, тому що зараз спостерігається велика кількість жорстоких дітей. Зародження жорстокості у дитини насамперед

залежить від прикладу батьків та від інших факторів навколишнього середовища. Сучасні мультфільми, телепередачі та багато книг, ігор, що впливають на свідомість та мислення дитини, мають не моральний зміст. Виконання головними героями не моральних вчинків накладає на мислення дитини жахливий відбиток. Вона не в змозі вже відрізнити хороший вчинок від поганого. Це одна з найбільших проблем сьогодення у вихованні. Тому сьогодні, як ніколи, гостро постає питання, як правильно виховати дитину і що для цього потрібно.

Багато педагогів та батьків розпочали в більшій мірі цікавитися роботами видатних педагогів цього та минулого століття. Найбільше використовують роботи українського педагога, заслуженого вчителя УРСР, публіциста та дитячого письменника Василя Сухомлинського. Його твори вражають глибокою проникливістю в психологію дитини, допомагають замислитися і обрати сторону доброти та моралі. Саме тому у підручниках початкової школи збільшилася кількість творів В. Сухомлинського. Із затвердженням нової освітньої реформи НУШ творів Василя Олександровича ще більше пропонується у підручниках початкових класів, і це – беззаперечний та стійкий аргумент справді гідної та клопіткої праці автора. Насамперед це потрібно молодшому школяру, тому що в ці роки ще можливо донести до дитини правильний думок. Це час формування правильного мислення про ті чи інші вчинки та ситуації загалом.

Виховання справді доброї та чуйної дитини, на думку багатьох науковців, розпочинається із родини, родинного виховання. Дитина безпосередньо перебуває найперші свої роки в родині - свої найважливіші роки. Тому І. Чувашев, Р. Доватор, М. Стельмахович та А. Плеханов своїми науковими працями доводять, що результатом проблем, які спостерігаються у родинному вихованні, стають неконтрольовані діти у майбутньому. На це варто акцентувати увагу, тому що є батьки, які не займаються своєю власною дитиною, а також показують поганий приклад. Особливий інтерес для нашого дослідження становлять праці Н. Даведьянкової, яка розробила природничо-наукову теорію про сімейне виховання; О. Савченко, яка досліджує та розвиває головні педагогічні ідеї В. Сухомлинського; В. Кузя та його послідовників-сухомлинців, які досліджують педагогічну спадщину відомого педагога та залучають це у школу.

Мета статті – дослідити виховні можливості творів Василя Сухомлинського, які вміщують підручники з курсу «Я у світі» для учнів початкової школи, у контексті морального виховання.

Досвідчений педагог, який дарував дітям лише любов та турботу, створив дуже багато творів. Але не тільки для дітей. В. Сухомлинський вів активну позицію, аби багато змінити в процесі навчання того часу. Саме він увів у вітчизняну педагогіку такі терміни як: людяність, відповідальність, терпимість, патріотизм, гідність, тактовність. Він вважав що справжній вчитель повинен:

- любити кожну дитину окремо.
- поважати і допомагати дитині створювати ту чудову особистість в собі,
- вірити дитині та в її сили;
- якомога краще знати дитину(її психологічний стан, фізичний);
- пам'ятати, що в кожній дитині – свій внутрішній світ і намагатися зберегти його світлий;
- не забувати про гідність кожної дитини, допомагати в процесі її розвитку;
- завжди допомагати і при потребі давати дитині поради;

Для В. Сухомлинського як для педагога було дуже важливо донести всі свої думки та знання до учнів. Варто зауважити, що це вдалося. Тому що йому подобалась взаємодія із дітьми. Доказом цього є його повернення до рідного краю після війни. В той час майбутній науковець став завідувачем районного відділу народної освіти. Але вже згодом повернувся назад до школи. В. Сухомлинський отримав посаду директора Павлиської школи. 23 роки праці у навчальному закладі Василь Олександрович віддавав свою любов та знання учням цієї школи. Він сільську школу перетворив на «педагогічну лабораторію, де видобував скарби педагогічної мудрості».

Роки перебування в школі – найбільш активні роки В. Сухомлинського. Він написав 48 монографій, майже 600 статей та 1500 творів та віршів для дітей. Василь Олександрович розпочав писати дитячі твори раніше, коли народились його власні діти. Підручники того часу не задовольняли В. Сухомлинського, тому що зміст книг (твори, вірші та навіть фото) мали дещо політичний характер. І через це діти не мали натхнення до навчання. Аби зацікавити своїх дітей, він розпочав писати казки, вірші, які зараз є основою усіх творів для підручників у початковій школі. А коли отримав посаду директора, свої твори зачитував учням.

Роботи В. Сухомлинського – це великий внесок в вітчизняну систему виховання дітей. Завдяки його творам розкриваються одні з найважливіших моральних та предметних тем дисципліни «Я у світі» для учнів 3-х та 4-х класів. Використання творів Сухомлинського у підручників різних видань відрізняються не значною мірою. Зокрема, у підручнику для 3 класу (автори: О. Талгіна, Г. Іванова) кожна тема згрупована із віршем, твором чи цитатою В. Сухомлинського.

Оповідання «Бо я – людина». Автор передає цінні слова через головних героїв. Даний твір налаштовує кожного слухача на переосмислення власного життя, власних вчинків. Від вибору кожної людини залежить її подальший життєвий шлях. Автор намагається донести читачу: для того, щоб стало краще, потрібно не обирати найлегший шлях, а варто зробити може й важчий, але більш результативний вчинок для самого себе. Педагог повинен звернути увагу учнів на цінні слова автора.

Оповідання «Метелик та квітка»: педагог звертає увагу читачів на актуальну тему для дітей та всього людства загалом - тему обману, підступу, дружби. Автор розкриває складні людські відносини у казковій, зрозумілій дитячому сприйняттю формі: зло завжди буде покарано

Автори підручників посилаються не лише на твори, а й на цитати великого педагога. В. Сухомлинський оцінював всі ситуації легко, але водночас з певною науковістю та розкривав з зовсім іншої сторони.

У творах-казках В. Сухомлинського порушуються морально-етичні проблеми: товариськість, порядність, чесність, сором'язливість. На цих якостях учителів слід постійно наголошувати, бо саме вони визначають основну суть особистості, особливо в молодшому шкільному віці.

Таким чином, на уроках «Я у світі» використовується велика кількість творів видатного педагога В. Сухомлинського. Усі вони мають морально-етичну спрямованість. Водночас його твори позбавленні прямого повчання. Вони спонукають розум і почуття дитини до аналізу вчинків літературних героїв, до відповідних висновків, викликають бажання наслідувати їх або формують критичне ставлення до аморальних вчинків.

Список використаних джерел

1. Тагліна, О.В., Іванова Г.Ж. Я у світі: підруч. для 4класу загальноосвіт.закл./ О.В. Тагліна, Г.Ж. Іванова.- Х.: Вид-во «Ранок», 2015.-144 с.:іл..
2. Тагліна, О.В., Іванова Г.Ж. Я у світі: підруч. для 3 класу загальноосвіт.закл./О.В. Тагліна, Г.Ж. Іванова.- Х.:Вид-во «Ранок», 2013.-144 с.:іл..
3. Бібік, Н.М. Я у світі: підруч. для 4 класу загальноосвіт.закл./М.Н.Бібік- Х.: Вид. група «Основа», 2015.-160 с. : іл..
4. Бібік, Н.М. Я у світі: підруч. для 3 класу загальноосвіт.закл./М.Н.Бібік- Х.: Вид. група «Основа», 2013.-160 с. : іл..
5. Лохвицька Л.В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі» / Л.В. Лохвицька. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 128 с.
6. Сухомлинський В.О. Я розповім вам казку...Філософія для дітей / В.О.Сухомлинський. – Х. : ВД «Школа», 2018.-576 с.
7. Коротяев Б. И. Педагогика как совокупность педагогических теорий /Б.И. Коротяев. – М.: Просвещение, 1986. – 208 с.

Боровик Анастасія,
студентка 42 групи
спеціальності 013 Початкова освіта

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Основною формою організації навчальної діяльності дітей молодших класів був і залишається урок. Кожен вчитель хоче, аби його урок був цікавим та корисним. Більшості вчителів здається, що достатньо добре знати предмет і вміти подати інформацію. Однак це не завжди так, особливо на сьогоднішній день, коли діти переобтяжені інформацією.

На сьогодні дуже стрімко розвивається сфера телебачення, відео, інтернету, комп'ютерної мережі. Тому основним завданням школи стає надання дітям можливостей для всебічного розвитку, оволодіння навичками самостійного пошуку та одержання інформації. Одна із форм навчання, яка може допомогти дітям впоратись з цим завданням, є навчальна гра.

Багатьох вчених хвилювало це питання. Використання ігрових форм та методів на уроках було розглянуто: Р. Жуковською, А. Арсірієм, С. Караман, О. Біляєвим, Т. Чумак, Т. Донченком, П. Гербанем та ін.

Мета статті - розкрити особливості використання ігрових форм та методів на уроках «Я у світі», довести актуальність їх застосування.

Як писав В. Сухомлинський: «Гра – це величезне світле вікно, через яке у духовний світ дитини вливається живильний потік уявлень і понять про навколишній світ» [1, с.12].

В іграх, які створені педагогами, ігрова діяльність підбирається та планується спеціально для навчання. Гра - це найпривабливіша діяльність для дітей. Як зазначав К. Ушинський: «Зробити серйозне заняття для дітей цікавим – ось завдання початкового навчання. Кожна здорова дитина потребує діяльності і до того ж серйозної діяльності... З перших же уроків привчайте дитину полюбити свої обов'язки й знаходити приємність в їх виконанні» [2, с. 213]. А. Макаренко звертав увагу на значення гри, він писав: «В дитячому віці гра – це норма і дитина

повинна завжди гратись, навіть тоді, коли виконує серйозну справу...» [3, с. 3]. На його думку, гра – це багатофункціональний засіб виховної роботи. Вона виховує у дітей творчість, колективізм, дисципліну, розвиває інтелектуальні здібності, організованість.

Важливо відмітити, що саме гра відіграє важливу роль в підготовці молодших школярів до праці. Вона не створює суспільних цінностей, але вона привчає людину до фізичних зусиль. А. Макаренко писав: «Яка дитина в грі, така з багатьох поглядів вона буде в роботі, коли виросте» [3, с. 7].

Як зауважив Г. Спенсер: «Навчальна гра має чітко визначену мету навчання і відповідний їй педагогічний результат, які можуть бути обґрунтовані, чітко сформовані й характеризуються навчально-пізнавальною спрямованістю» [5, с. 253].

Коли вчитель передає знання учням в ігровій формі, він враховує не лише майбутні інтереси дітей, а і організовує навчальну діяльність, виходячи з потреб школярів. Саме ігрова діяльність дозволяє вчителю зробити навчання більш цікавим та динамічним. Діти можуть краще запам'ятовувати матеріал та проявляти свої знання на практиці. Крім того гра дає учням можливість уникнути зубріння [5, с. 254].

Гра займає важливе місце у навчанні молодших школярів, тому що їм важко засвоїти нову інформацію, визначення та різноманітні факти.

Гра завжди супроводжувала людей на протязі всієї історії. Кожен з вчених по різному розглядав гру. Наприклад З. Фрейд визначав гру як реалізацію найважливіших бажань, а Й. Хейзинг говорив, що гра - це штучно сконструйована модель, яка імітує ті чи інші сторони людської діяльності, що забезпечує існування людини [6, с. 39].

У давнину гра була єдиним варіантом освіти. З часом вона набула досвіду, педагогіка розвивалась, але гра не зникла. На сьогодні нетрадиційні форми уроків з використанням ігрових форм та методів набула особливого поширення.

На уроках у початковій школі застосовують різноманітні ігри, які проходять весело, емоційно та жваво. Але при організації навчальних ігор не варто забувати, що їх головне призначення не в тому аби розважатись, а сприяти реалізації певних освітніх завдань, тому ігри мають певні правила:

1. Чітко ставиться мета навчання.
2. До гри залучаються усі учні класу.
3. Учитель - керівник ходу гри.
4. Оцінювання учнів є обов'язковим [7, с. 32].

На сьогодні немає чіткої класифікації навчальних ігор, але багато вчених намагались виділити свою класифікацію. Наприклад, К. Баханов так класифікував ігри: за методикою проведення (ігри-змагання, сюжетні, рольові, ділові, імітаційні); за дидактичною метою (актуалізуючі, узагальнюючі, формуючі) [1, с. 139]. Дослідниця М. Короткова ділить ігри на рольові та нерольові. Найпопулярнішими, на її думку, є такі ігри, як кросворди, ребуси, шаради [5, с. 254].

О. Сплата виділяє такі групи ігор: навчальні, пізнавальні, тренувальні, виховні, контролюючі, розвивальні, творчі, діагностичні, комунікативні, репродуктивні, продуктивні [7, с. 32].

Зокрема, на уроках "Я у світі" важливу роль відіграють ділові ігри, які активізують навчальний процес та роблять його більш змістовним. Використання таких ігор у процесі навчання передбачає часткову відмову від самостійного домашнього завдання. Ділові ігри допомагають школярам в легкій ігровій формі ознайомитись з основними способами вивчення предмета. Дають можливість значно підвищити якість навчання, збільшити обсяг навчального матеріалу.

Також важливо відзначити рольову гру, як особливу форму моделювання стосунків між учнями, яку вчитель може використовувати на уроці "Я у світі". У таких іграх формуються уявлення орієнтування у мотивах діяльності та розвивається розумова діяльність.

Багато вчених вважають, що будь-яка навчальна гра є дидактичною. Такі ігри на уроці - це засіб виховання і навчання [8, с. 35]. Дидактичну гру можна використовувати для засвоєння нового матеріалу, закріплення вже вивченого матеріалу, формування умінь та навичок, які дадуть можливість учням вивчити новий матеріал. Мета таких ігор полягає в тому, щоб сформувати в учнів уміння використати знання в реальному житті.

Аби якісно провести дидактичну гру, важливо дотримуватись певних вимог:

1. Ігри мають відповідати навчальній програмі.
2. Ігрові завдання мають бути середньої тяжкості.
3. Ігри мають відповідати віку дитини.
4. Ігри мають бути різноманітними.
5. У грі мають приймати учні усього класу [4, с.26].

Важливо зазначити, що під час проведення дидактичних ігор відбувається багатократне повторення матеріалу. Найефективнішим буде застосовувати такі ігри під час перевірки знань на уроці.

Вчителям потрібно приділяти особливу увагу при поясненні, підібрати необхідні вправи, навчальні ігри для покращення засвоєння знань. Важливо зосередити увагу учнів лише на найважливіших термінах і поняттях, при цьому подати матеріал не тільки доступно, але і цікаво.

Використовуючи ігрові форми та методи на уроці "Я у світі", учні стають більш зосередженими, самостійними, з'являється зацікавленість в предметі. Застосування ігор на уроці дозволяє конкретизувати знання учнів з предмету. Ігрові ситуації активізують пізнавальну діяльність школярів, роблять її більш творчою та емоційною.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Інтерес до учіння – важливий стимул навчальної діяльності учнів / В. О. Сухомлинський. Вибрані твори : В 5 т. – Т. 1. – С. 12.
2. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. – К. : Радянська школа. – 1949. – С. 213.
3. Макаренко А. С. Гра // Твори: в 7 т. – К., 1954 – Т.4. – С. 367–368.
4. Мороз П. Захопити, а не примусити (ігрова діяльність на уроках історії, на прикладі вивчення історії стародавнього світу) / П. Мороз // Історія в школах України. – 2005. - № 4. – С. 25–29.
5. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О. Пометун, Г. Фрейдман. – К. : Генеза, 2005.

6. Охредько О. Гра – це діяльність. Дидактична гра на уроках історії стародавнього світу / О. Охредько // Історія в школах України. – 2005. - № 2. – С. 25–29.
7. Салата О. Від подиву – до мислення (Ігрова технологія моделювання як метод інтеграції знань учнів) / О. Салата // Історія в школах України. - 2004. – № 8. - С. 31–33.
8. Охредько О. Ігровий компонент на уроках історії стародавнього світу / О. Охредько // Історія в школі. - 2000. № 7. – С. 34–37.

Васьковська Юлія,
студентка 42 групи
спеціальності 013 Початкова освіта

РОЗВИТОК МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ КУРСУ «Я У СВІТІ»

Перехід дитини з садочка до школи – найважливіша подія в її житті. Діти по-різному переживають її, адже вступ у шкільне життя залежить не лише від знань та вмінь, а й від психологічної готовності вчитися в школі. Більшість дітей йде охоче до школи. Переходячи з дитячого садочку до школи, дитина змінює свою провідну діяльність з ігрової на навчальну. Вона самостійно усвідомлює те, що вступає на шлях виконання суспільно важливої діяльності – вчитися.

Державний стандарт початкової загальної освіти передбачає пізнання навколишнього світу на уроках курсу «Я у світі». Суспільствознавча галузь у державному стандарті розгортається на всьому діапазоні шкільної освіти – від першого до одинадцятого класу, що створює реальні можливості для цілеспрямованого формування системи ставлень учнів до навколишнього світу, умови для вибору ними суспільних цінностей, норм поведінки, ідеалів.

Мислення молодших школярів виступає найважливішим компонентом у пізнанні навколишнього світу, який базується на узагальненому та опосередкованому відображенні дійсності.

Мислення – це рух ідей, що розкриває суть речей. Її результатом є не образ, а деяка думка, ідея. Специфічним результатом мислення може виступити поняття – узагальнене відображення класу предметів в їх найбільш загальних і істотних особливостях [3].

Основою розвитку мислення молодших школярів вважаються отримані та засвоєні знання. Якщо ж їх не має, то й мислення не може розвинути у повній мірі. Найчастіше на уроках курсу «Я у світі» вчителі використовують тренувальні вправи, які не спонукають дітей мислити, а розвивають наслідувальні дії. Завдяки таким вправам у молодших школярів не розвиваються головні якості мислення: глибина, критичність та гнучкість. Саме цю проблему вивчали та досліджували такі вчені, як Ж.Ж. Піаже, Л.С. Виготський, А.І. Липкіна, Н. А. Менчинська, П.Я. Гальперін, В.С. Ротенберг, С. М. Бондаренко, А. І. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн.

Метою статті є вивчення та дослідження особливостей розвитку мислення на уроках курсу «Я у світі».

Новий предмет «Я у світі», який реалізує галузь «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти діти починають вивчати в 3 класі. Метою предмета «Я у світі» є особистісний розвиток учня, формування його соціальної і життєвої компетентностей на основі поетапного засвоєння

соціального досвіду. Можна зазначити, що вивчення предмета «Я у світі» має на меті реалізувати «...особистісний розвиток учня, формування його життєвої і соціальної компетентностей...» [1, с.31], а отже варто втілювати у навчальний процес елементи особистісно-орієнтовного навчання, які в даному випадку сприятимуть і розкриттю креативної особистості, яку потребує суспільство на даному етапі розвитку. Значну роль слід виділити для дослідницької діяльності учнів на уроках курсу, адже на відміну від пізнавальної діяльності вона передбачає отримання нових знань, яких раніше дитина не мала. Таким чином, при застосуванні вище наведених підходів до вивчення курсу «Я у світі» учні початкової школи шукатимуть можливість міркуючи, логічно передбачати події, мислитимуть, аналізуватимуть, робитимуть висновки, висловлюючи власне ставлення до обговорюваного, реалізуючи дидактичний принцип «концентризму» та «принцип здійснення зв'язку з реальністю» [2, с. 33].

Мислення включає ряд операцій, таких, як порівняння, аналіз, синтез, узагальнення і абстракція. З їх допомогою здійснюється проникнення в глиб тієї чи іншої проблеми, що стоїть перед людиною, розглядаються властивості складових елементів цієї проблеми, знаходиться рішення задачі. Кожна з цих операцій в молодшому шкільному віці має свої особливості [1, с. 71].

У початковій школі необхідно не тільки закладати основу знань учнів, а й формувати ставлення до навколишнього світу, слід вчити самостійно мислити і творчо працювати. Уже в початковій школі учні повинні оволодіти елементами логічних дій порівнянь, класифікації, зокрема операцій виділення ознак предметів [5].

Дослідження Л.І. Румянцевої показали, що діти молодшого шкільного віку найкраще виділяють схожість предметів за двома, а не за однією ознакою (наприклад, форма і колір даху двох будинків, які порівнюють). Внаслідок спеціального навчання протягом року діти почали називати в порівнюваних предметах майже в два рази більше схожих ознак. Менш помітно зростає число ознак відмінності, що їх називають [4, с.224].

Коли діти вступають до шкільного життя, у них протягом чотирьох років формується усвідомленість та креативність мислення. Учитель під час заняття обговорює з учнями шляхи розв'язання певної проблеми, він потребує від них пояснення та доводів своєї думки, що сприяє розвитку мислення.

Кожен урок вчителя має бути нестандартним, адже саме вчитель повинен створювати умови, які сприятимуть вибору дітей суспільних цінностей, а також формування соціальної та громадянської думки. Саме уроки курсу «Я у світі» мають сприяти отриманню знань та їх навиків.

На отримання та засвоєння знань, щодо пізнання навколишнього середовища, у початкових класах впливає дидактична гра соціального спрямування.

Дидактична гра є найважливішою у розвитку мислення дітей молодшого шкільного віку, тому що їх провідною діяльністю є навчальна діяльність з певними властивостями гри. Дидактичні ігри плавно поступаються місцем іграм-імітаціям та іграм-стратегіям.

Структура дидактичної гри передбачає наявність таких елементів: дидактичні та ігрові завдання, ігровий задум, правила, ігрові дії, навчальне виконання задачі, результат.

Можна навести декілька прикладів вправ, які сприяють розвитку мислення молодших школярів на уроках курсу «Я у світі».

Вправа «Пошук загальних властивостей».

Мета: навчити дітей знаходити зв'язки між предметами; ознайомити їх з істотними та неістотними ознаками предметів.

Завдання: учням надаються два слова мало пов'язані між собою. За 10 хвилин діти повинні написати якомога більше спільних ознак цих предметів.

СТРАВА, ЧОВЕН.

КРЕЙДА, БОРОШНО.

РОБОТ, КОНСТРУКТОР і т.д.

Вправа «Ехо».

Мета: розвинути у дітей молодшого шкільного віку розумові операції аналізу і синтезу.

Завдання: з поданих слів скласти нові; вам допоможуть питання.

ЧЕМПІОН 1) Яку квітку вручили чемпіону?

КУХАРКА 2) Яку страву приготувала кухарка?

ГРЕЧКА 3) Як називається потік води?

ТЮЛЕНЬ 4) Чому зловили тюленя?

Вправа «Складання речень».

Мета: розвинути у дітей здатність встановлювати зв'язки між предметами і явищами, творчо мислити.

Завдання: учням пропонується скласти якомога більше речень, включивши в них такі слова: ВЕЛОСИПЕД, КВІТКА, НЕБО, СТІЛ, СПІДНИЦЯ, КАПЦІ.

Розвиток аналізу та синтезу є головною умовою на уроках курсу «Я у світі». Гострота аналітичного розуму дозволяє розібратися в складних питаннях. Здатність до синтезу допомагає одночасно не випускати зі своєї уваги ситуації, що допомагають формувати і розвивати мислення, та знаходити зв'язки між окремими предметами та їх властивостями.

Отже, розвиток мислення молодших школярів на уроках курсу «Я у світі» створює умови для розвитку та виховання у дітей початкової школи пізнавальних інтересів. Це сприяє почуттю впевненості в собі та своїх силах.

Список використаних джерел

1. Антипова О.У пошуках нестандартного уроку / О. Антипова, Д. Румянцева, В. Паламарчук // Рад. школа. – 1991. – № 1. – С. 65 – 69.
2. Гра “Дебати”: принципи, методи та організація // Все для вчителя. – 1998. – № 13 –14. – С. 13 – 15.
3. Єльнікова О.В. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій / О.В. Єльнікова // Імідж сучасного педагога. –2001. – № 3 – 4 (14 – 15). – С. 71 – 74.
4. Люблінська Г.О. Дитяча психологія. - К.: Вища школа, 1974. – 356с.
5. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка: навчальний посібник / А.А. Сбруєва. – 2-ге вид., стер. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2004. – 320с.

ВИКОРИСТАННЯ ІГОР У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Скільки гарних слів сказано про гру: джерело радості, королева дитинства і навіть восьме чудо світу. У дитячому віці гра – постійний супутник людини. Варто пам'ятати, що це самостійна діяльність, завдяки якій діти вперше пробують спілкуватися з ровесниками, малюків об'єднує одна мета, спільні зусилля для її досягнення, спільні хвилювання та інтереси. Саме гра допомагає дитині якомога швидше засвоїти правила та норми невимушеного та доброзичливого спілкування з колективом класу, опановує навички культурної поведінки, покращується взаєморозуміння між учителем і школярем.

Як зазначав В. Сухомлинський, «гра – це величезне світле вікно, через яке у духовний світ дитини вливається живильний потік уявлень і понять про навколишній світ» [1, с.12].

У нинішній педагогіці найчастіше послуговуються такою класифікацією ігор:

➤ Творчі ігри. До них відносять сюжетно-рольові, режисерські (побутові, сімейні, суспільні) ігри на тематику літературних творів (інсценування, драматизації).

➤ Ігри за правилами. Це рухливі (великої, середньої, малої рухливості; сюжетні, ігри з предметами; з переважанням основного руху: стрибків, бігу тощо; ігри-естафети) та дидактичні ігри (з іграшками, словесні).

➤ До окремої групи відносяться народні ігри (обрядові, забави, дидактичні, рухливі).

Гра є традиційним і визнаним методом навчання і виховання, всіх вікових категорій дітей: дошкільників, молодших школярів і підлітків, і як метод навчання організовує, розвиває, розширює їх пізнавальні можливості, виховує особистість. Цінним цей метод робить те, що в ігровій діяльності всі ці функції (освітня, розвиваюча, виховна і т. д.) діють у тісному взаємозв'язку.

У дитячі роки гра – чи не один з основних видів діяльності людини. Вона допомагає дитині пізнавати світ, здобувати нові знання. Гра сприяє тому, що життя дітей стає цікавим і захоплюючим, так як буденність та монотонність оточуючої обстановки може викликати у них засмучення. У грі у них виникають бажання фантазувати, діти перевіряють свою силу і спритність, розкривають тасмниці і прагнуть до чогось прекрасного. Гра виробляє командний дух, розуміння, як співпрацювати в команді, що є позитивним фактором в становленні кожного учасника гри в колективі [3, 72].

Дитячі ігри виступають і засобами у вихованні дитини. Часто мета і основне спрямування гри є навчальними. Особливо у дітей молодшого шкільного віку гра є керівним та головним процесом діяльності.

У дитини дошкільного та шкільного віку предметна діяльність з часом поступається провідним місцем грі. Після дитячого садочка, коли дитина потрапляє до школи, вона зустрічається з новим видом діяльності – навчанням. Але гра не поступається лідерськими позиціями не лише у відпочинку, а й у творчому пізнанні життя. Могутнім засобом виховного впливу на дітей є – ігрова позиція.

Гра дарує не тільки щохвилинну радість, задоволення важливих та невідкладних потреб, а ще – спрямована в майбутнє, бо саме під час гри у дітей формуються, а найчастіше закріплюються вже набуті властивості, здібності, вміння, необхідні їм в майбутньому для розвитку творчих здібностей, а також соціальних та професійних. І всюди, де присутня гра, панує радість дитячого життя, здоров'я.

Використання ігрових технологій під час вивчення нового матеріалу сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів, допомагає більш осмислено засвоювати матеріал.

Захоплення грою залучає до навчання та активної діяльності навіть найпасивніших учнів, які в інших моментах навчального процесу не можуть в повній мірі розкрити свій потенціал. Щоб ігри приносили максимальну користь, важливо проводити їх систематично і цілеспрямовано на кожному уроці. Починати потрібно з найпростіших ігрових ситуацій, поступово урізноманітнюючи та ускладнюючи їх у міру накопиченням знань в учнів, вироблення вмінь і навичок, розвитку пам'яті та кмітливості, наполегливості, самостійності, засвоєння правил гри, розвитку пам'яті, виховання кмітливості, тощо [2, с.5].

Гра, запропонована на початку уроку, має "розбудити" думку учня, виділити основне та найважливіше з другорядного, допомогти зосередитись, спрямувати увагу на самостійну діяльність. Це особливо стосується 1 – 2 класів – перехідного періоду від дошкільної освіти до початкової, коли учні ще не мають звички до довготривалої напруженої та зосередженої діяльності.

Дітям швидко набридає одноманітність, вони стомлюються, а це у свою чергу призводить до притуплення уваги, зниження можливості тривало засвоювати нову інформацію. І тут гра виступає каталізатором в активізації навчання та виховання, є одним з найефективніших методів організації навчальної діяльності учнів початкових класів.

Під час проведення гри педагог може скласти точнішу характеристику кожної дитини, визначити певні риси характеру своїх учнів. А в самих учасників гри виробляється звичка зосереджуватися, вдумливо та самостійно працювати, розвивається увага, пам'ять, бажання вчитися та перемагати. У процесі гри дитина задовольняє свою природну потребу в діяльності, «домальовує» в уяві все, що є недоступним їй в оточуючій дійсності. Гра може захопити малюка повністю, він і не помітить, що саме зараз вчиться – пізнає нове, тренує пам'ять, вчиться орієнтуватися в різних ситуаціях, поглиблює досвід, що був набутий раніше, порівнює свій запас понять та уявлень [4, 130].

Ігрова технологія створюється як цілісне утворення, яке охоплює певну частину навчального процесу та об'єднане змістом, персонажем, сюжетом. Ігровий сюжет при цьому «крокує» паралельно основному змісту навчання, допомагає в активізації навчального процесу, сприяє засвоєнню ряду навчальних елементів. Завдання кожного вчителя початкової школи полягає в складанні ігрових технологій з певних елементів та окремих ігор. Ситуативні завдання є видом роботи, що ефективно сприяє мовленнєвому розвитку школярів. Вони стимулюють пізнавальну активність, а саме: формування знань, умінь та навичок, мислення, збільшують інтерес учнів до програмового матеріалу [4].

Нині актуальність та важливість гри підвищується, її значення є неоціненним в становленні і розвитку дитини (7-10 років) через перенасиченість сучасного

школяра інформацією. В Україні незмірно та з катастрофічною швидкістю розширюється предметно-інформаційне середовище. Телебачення та відео відходить на другий план, а комп'ютер, мережа Інтернет останнім часом виплескують на учнів величезний обсяг інформації, яку дитина, в силу свого віку, ще не може сприйняти правильно. І саме тут постає актуальне завдання школи для розвитку самостійної оцінки та відбору одержуваної інформації дитиною. Однією з форм навчання, є дидактична гра, що розвиває ці вміння та навички, сприяє практичному використанню знань, отриманих як під час уроку, так і в позаурочний час.

Навчання за допомогою гри дає можливість подати навчальний матеріал так, як дітям природно і зручно його сприйняти, а не так як дорослим зручно його подати. Саме це застосування ігор підвищує міцність і якість засвоєння знань учнів, але тільки якщо ігри конструюються у відповідності до змісту вивченої теми, відбираються з врахуванням цілей і завдань уроків, використовуються в поєднанні та паралельно з іншими формами, методами і прийомами, ефективними при засвоєнні нового матеріалу, мають чітку систематизацію, відповідають пізнавальним можливостям учнів і їх інтересам.

Вміло використовуючи методи гри, певні ігрові ситуації можна винахідливо та доступно подати будь-який новий матеріал, а, отже, зрозуміло і цікаво. Хоча гра для дитини є працею, в той же час, гра – це задоволення та радість. Навчання теж повинне бути радісним і приносити задоволення. Тому природно не обмежувати першокласників від гри, а організувати процес навчання їх на перших класах через гру.

Гра, як метод навчання, поступається своєю першістю іншим методам, але зберігає важливі позиції впродовж всього навчання. На основі гри діти поступово привчаються до серйозної розумової праці, і, пізніше, коли матеріал вивчення для них є не цікавий, але обов'язковий, для них під силу примусити себе зосередитись на ньому.

Гра допоможе навчати без примусу, щоб кожен учень був не просто слухачем, а винахідником, фантазером, дослідником, і просто міг отримати радість в спілкуванні.

Український педагог, письменник, журналіст В. Сухомлинський вважав, що саме в іграх розпочинається невимушене та продуктивне спілкування дитини з колективом класу, взаємозв'язок між вчителем і учнем. Саме завдяки ігровим формам навчання, вчитель має докласти всіх зусиль, щоб залучати учнів до систематичної та плідної розумової праці, дати змогу дитині повірити у власні сили [1].

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Інтерес до учіння – важливий стимул навчальної діяльності учнів / В 5 т. – Т. 1. – С. 1 –12.
2. Петрушина Л. Вчимся гратися//Початкова освіта; 2004 – С. 3 – 56.
3. Посаченко І.М. Ігрові методи у навчальному процесі; 1992 – С. 72 – 74.
4. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте. – М.: Педагогика; 1983 – С. 128 – 135.

ОРГАНІЗАЦІЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Сьогодні в освітньому просторі України відбуваються кардинальні зміни, зумовлені процесом реформування школи. У цих умовах дедалі актуальніше стає формування в учнів творчого потенціалу, активної життєвої позиції. Відбувається системне оновлення змісту та перехід на нову структуру навчання, зокрема з'являється можливість застосовувати нові активні технології навчання, зокрема у рамках курсу «Я досліджую світ».

Інтегрований курс «Я досліджую світ» – це новий курс, який з'явився в межах Нової української школи. Відповідно до обраної програми він об'єднує 3 галузі: природничу, громадянську та історичну, соціальну та здоров'язбережувальну. Метою курсу є формування в учнів цілісної картини світу під час опанування соціального досвіду [4, с. 67].

На уроках вчитель спонукає учнів самостійно ставити запитання, проводити дослідження, робити висновки, формулювати та обговорювати ідеї. Важливим елементом є створення комфортного навчального середовища, де учні можуть вільно висловлювати свої думки, обговорювати та конструктивно критикувати ідеї один одного, де поважають думки один одного і не бояться говорити. Крім того, учні пропонують пояснення на основі досліджуваних фактів, використовують спостереження, планують і проводять експерименти, розробляють способи апробації своїх ідей, вчать використовувати способи перевірки, розширення та підтвердження думок, або набувають уміння відмовитися від хибної ідеї, навчаються презентувати результат своєї діяльності.

Невід'ємною частиною уроку є організація ігрової діяльності молодших школярів. На думку В. Партоли та Н. Смолянук, її суть полягає в такому структуруванні змісту і форми, яке б викликало насамперед інтерес учнів і сприяло їхньому оптимальному розвитку й вихованню [5, с. 40].

Безперечною є думка С. Тараненко про те, що предметом вивчення на інтегрованому уроці виступають багатопланові об'єкти, інформація про сутність яких міститься в різних навчальних дисциплінах, широке використання міжпредметних зв'язків при різнобічному розгляді однопланових об'єктів; своєрідна структура, методи й прийоми, які сприяють його організації та реалізації поставлених цілей [7].

Готуючись до такого уроку вчитель повинен бачити взаємозв'язок між різними предметами; вирішувати єдині педагогічні завдання навчання і розвитку засобами кількох предметів; вміти поєднувати блоки знань з різних предметів в, підпорядковані одній темі. Для таких уроків характерні колективні види роботи, партнерський стиль взаємовідносин, зміна ролі вчителя, організація ігрової діяльності молодших школярів.

Мета статті – розкрити особливості організації ігрової діяльності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ».

В Українському педагогічному словнику «ігрова діяльність» з'ясовується як «різновид активної діяльності дітей, у процесі якої вони оволодівають

суспільними функціями, відносинами та рідною мовою як засобом спілкування між людьми» [3].

Ігрова діяльність – це культурно й історично сформована пізнавальна діяльність дитини, спрямована на формування базових засад дитячої особистості, її соціалізацію, пізнання дитиною світу, розвиток навчально-пізнавальних інтересів, закріплення й удосконалення набутих знань, умінь і навичок. У сучасних дослідженнях гра розглядається як обов'язковий конструкт дитинства та вагома складова соціально-педагогічної системи, що цілеспрямовано використовується суспільством для підготовки дітей до «дорослого» життя.

У сучасній школі ігрова діяльність використовується як: самостійна технологія з метою засвоєння понять, теми або розділу навчального предмета; елемент системної педагогічної технології; окремий виховний захід або його структурна частина; технологія позакласної виховної роботи.

В практиці навчання молодших школярів розрізняють такі групи ігор:

- 1) ігри, що направлені на засвоєння знань, умінь і навичок, передбачених програмою навчальної дисципліни;
- 2) ігри, що направлені на формування загальних способів пізнавальної діяльності, культури навчальної праці, досвіду творчої діяльності;
- 3) ігри, що направлені на формування досвіду науково-дослідної діяльності.

На думку О. Сорокіної доцільно виокремити такі види ігор [6]:

1) *ігри-подорожі*. Відображають реальні факти і події через незвичайне: просте – через загадкове, складне – через переборне, необхідне – через цікаве. Вони покликані посилити враження, надати пізнавального змісту, казкової незвичайності, звернути увагу учнів на те, що існує поряд, але вони цього не помічають. Це може бути подорож у намічене місце, подолання простору і часу, подорож думки, уяви тощо;

2) *ігри-доручення*. Ігрове завдання та ігрові дії в них ґрунтуються на пропозиції що-небудь зробити;

3) *ігри-припущення*. Їх ігрове завдання виражене в назвах: «Що було б?», «Що б я зробив, якби ...?» та ін. Вони спонукають учнів до осмислення наступної дії, що потребує вміння зіставляти знання з обставинами або запропонованими умовами, встановлювати причинні зв'язки, активної роботи уяви;

4) *ігри-загадки* розвивають здатність до аналізу, узагальнення, формують вміння розмірковувати, робити висновки;

5) *ігри-бесіди*. Основою яких є спілкування вчителя з учнями, учнів між собою, яке постає як ігрове навчання та ігрова діяльність. Цінність таких ігор полягає в активізації емоційно-розумових процесів (єдності слова, дії, думки, уяви учнів), у вихованні вміння слухати і чути питання вчителя, питання і відповіді учнів, вміння зосереджувати увагу на змісті розмови, висловлювати судження.

Відповідно до характеру ігрових дій, ігри поділяються на:

- *ігри-доручення*, які ґрунтуються на інтересі дітей до дій з іграшками і предметами: підбирати, складати, роз'єднувати, з'єднувати, нанизувати тощо;
- *ігри з відшукуванням предметів*, особливістю яких є несподівана поява і зникнення предметів;
- *ігри з відгадуванням загадок* вибудовуються на з'ясуванні невідомого: «Впізнай», «Відгадай», «Що змінилось?»;

- сюжетно-рольові дидактичні ігри. Ігрові дії, передбачені у них, полягають у відображенні різних життєвих ситуацій, у виконанні ролей (покупця, продавця, вовка, гусей та ін.);

- ігри у фанти або в забороненій «штрафний» предмет (картинку), пов'язані з цікавими для дітей ігровими моментами: скинути картку, утриматися, не сказати забороненого слова тощо.

Функціонально всі види ігор зорієнтовані на те, щоб вчити і розвивати учнів через ігровий задум. Ця їх властивість зумовлює особливості роботи педагога щодо використання ігрових методів у розвитку молодших школярів.

Уроки курсу «Я досліджую світ» вимагають від вчителя особливої підготовки та організації освітнього процесу. Оскільки основним методом накопичення конкретних знань з курсу «Я досліджую світ» є безпосереднє спостереження учнів, практична й дослідницька діяльність, то основна роль предмета полягає в систематизації знань учнів, навчанні школярів зв'язувати окремі факти в ціле, розкривати їх у взаємозв'язках і взаємозалежностях. Тому, під час практичної чи творчої самореалізації учня, доцільно використовувати ігрові прийоми типу: *навчи мене* – це презентації соціальних проєктів, участь у колективних справах, іграх тощо. Під час організації пошуково-дослідницької роботи учні розмірковуюватимуть над запитаннями: «Що може бути наслідком таких вчинків: узяти чуже; зіпсувати якусь річ; вдарити меншого за себе?». Конкретні знання постають як засіб пізнання світу і життєтворчості, а не як кінцева мета. Саме тому основним завданням є забезпечення активної позиції учня у набутті особистісних цінностей. А через них – суспільно значущих.

Для вчителя важливим стає вміння розподіляти активність – свою власну і молодших школярів шляхом розгортання різних видів діалогічних форм. Зокрема, доречним є використання ігрових прийомів

- Придумай іншу кінцівку історії...
- Візьміть інтерв'ю в учня, який.
- Знайдіть докази «за» і «проти»...
- Висуньте припущення про те, що могло б трапитись, якби...
- Зробіть діораму улюбленої сцени на столі..
- Перелічіть причини, чому сподобалась і чому не сподобалась..
- Організуйте аукціон добрих справ...
- Придумайте нове призначення для..
- Складіть оголошення про...
- Придумайте рекламу...

Інтегрований курс «Я досліджую світ» передбачає діалог з учнем, розгортає тему як пошукову задачу (Маленька Україна чи велика? Звідки походять назви наших міст? Яким бути? Як досягти успіху?). Через опору на позитивне підкріплення, стимулювання добрих намірів і вчинків школярі освоюватимуть моральні норми і правила співжиття в суспільстві («Про добро і зло»; «Про доброту: щедрість і жадібність»; «Про правопорушення»; «Умій відмовляти»; «Чому не можна підглядати» та ін.).

Таким чином, інтегрований курс «Я досліджую світ» дає можливість вчителю проводити на уроках різні види практичних та дослідницьких робіт; добирати цікавий історичний, народознавчий та ігровий матеріал, завдяки якому можливо максимально стимулювати пізнавальну самостійність, творчу

активність та ініціативу молодших школярів. Організація ігрової діяльності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ» сприятиме формуванню соціальної компетентності молодших школярів, розвитку у них критичного мислення, самоповаги і впевненості в собі.

До перспектив подальших досліджень відносимо аналіз можливостей використання проектної діяльності при вивченні інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Список використаних джерел

1. Андрусенко І. Підручник "Я досліджую світ" як засіб формування екологічної грамотності молодших школярів. Проблеми сучасного підручника. 2019. Вип. 22. С. 6-15.
2. Бібік Н. М. Навчально-методичний комплект з курсу "Я досліджую світ" у вимірах компетентнісно орієнтованого навчання. Проблеми сучасного підручника. 2019. Вип. 23. С. 6-22.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник; гол. ред. С. Головка. К. : Либідь, 1997. 374 с.
4. Єпіхіна М. А. Особливості викладання інтегрованого курсу "Я досліджую світ" у новій українській школі в контексті педагогіки партнерства. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2019. Вип. 1. С. 67-70.
5. Партола В. І. Використання методу проектів у процесі викладання інтегрованого курсу "Я досліджую світ". Новий Колегіум. 2019. № 1. С. 39-42.
6. Сорокіна А. І. Дидактичні ігри в дитячому садку. М.: Просвещение, 1982.
7. Тараненко С.П. Інтеграція навчальних предметів як засіб формування в учнів початкової школи цілісності сприйняття навколишнього світу. URL: <http://library.ippro.com.ua>. 2017.

Гончаренко Дарина,
студентки 33 групи
спеціальності 013 Початкова освіта

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО»

Останнім часом, коли Україна встала на шлях побудови демократичного суспільства, великого значення набуває громадянська активність населення. Новий час вимагає від школи змісту, форм і методів громадянського виховання, адекватного сучасним соціально-педагогічним реаліям [3, с. 75]. Одним з основних принципів державної політики в галузі освіти Закон України "Про освіту", який визначає виховання громадянськості і любові до Батьківщини.

Удосконалення практики громадянського виховання підрастаючого покоління передбачає вивчення всіх соціальних факторів, що впливають на формування духовного обличчя людини. Серед найважливіших з них є народні виховні традиції і звичаї, що становлять основу громадянського виховання в освітній галузі - суспільствознавства [2, с. 174].

Мета статті - розкрити можливості уроків освітньої галузі «Суспільствознавство» у формуванні громадянськості молодших школярів.

До теперішнього часу розглянуті різні аспекти цієї проблеми. Теоретичні та методологічні основи громадянського виховання в галузі підростаючого покоління в суспільстві отримали висвітлення в працях М.М. Аплетаєва, Н.І. Болдирєва, А.В. Беляєва, І.А. Долгольовим, Р.Г. Гурова, І.С. Кона, Е.І. Монозон, І.С. Мар'єнко, Г.М. Філонова і ряд інших авторів. Вивченням соціально-педагогічних проблем громадянськості, моральності і культури займалися Н.І. Аполлонов, Ш.А. Амонашвілі, А.А. Аронов, В.Г. Ананєв, Ю.П. Азаров, П.К. Ахаян, Л.І. Божович, М.І. Богомоллова, В.С. Библер, А.М. Виноградова, А.В. Ковальов; роль сім'ї у формуванні справжнього громадянина своєї батьківщини проаналізована в роботах О.С. Гаманіна, Г.Д. Гачева, А.Д. Жарикова, І.Я. Ільїна, Б.Т. Лихачова, А.В. Луначарського, А.С. Макаренка, І.М. Музалєва, Л.Ф. Островської, В.А. Сухомлинського та ін.), однак ця проблема є і досить актуальною, та що не кожний день її обговорюють по телебаченню, радіо, в засобах масової інформації.

Громадянськість, будучи інтегративною якістю, включає в себе цілий ряд якостей, притаманних людині-громадянину: громадянська відповідальність, вміння поєднувати і підпорядковувати особисті інтереси суспільним, вміння усвідомлено і самостійно робити свій вибір, гуманізм, етнічна толерантність, патріотизм, інтернаціоналізм і т.д.

Мета громадянського виховання зумовлена соціальним замовленням сучасності. Орієнтиром при цілепокладанні служить визначення вимог розвиненого громадянського суспільства. Кінцевий результат формування громадянськості - особистість, якій притаманна висока соціальна активність.

Введення виховання громадянськості як компонента в зміст освіти відкрило широку перспективу для вивчення і використання національно-культурних цінностей.

Освітня галузь «Суспільствознавство» - ядро громадянської освіти. Її вивчення дозволяє учням оволодіти знаннями, вміннями, системою життєвих цінностей, соціальними нормами, способами діяльності, які необхідні будь-якому громадянину в його відносинах з іншими людьми, інститутами громадянського суспільства, державою. Зміст курсу сприяє вихованню громадянськості - ідейно-моральної якості особистості, що характеризується зрілою політичною свідомістю, розвиненим почуттям патріотизму, причетністю до долі своєї нації, усвідомленням себе повноправним громадянином своєї країни.

Необхідними складовими сучасного поняття громадянської культури є економічні, політичні, правові, соціологічні, етичні знання, і саме освітня галузь «Суспільствознавство» представляє учням відповідний зміст.

Глибоке розуміння і неформальне засвоєння конституційних та інших правових норм може бути забезпечено лише за умови оволодіння ключовими поняттями, що відображають економічне, політичне, соціальне, духовне життя суспільства, знаннями, що відбивають історичний досвід розвитку українського суспільства і держави, всього людства.

Для формування громадянськості використовується весь властивий суспільствознавству арсенал методичних засобів: презентації, практикуми, конференції, ігри, матеріали ЗМІ, підготовка реферату, персоніфікація проявів громадянськості. Вельми значущий діючий компонент навчального процесу. Громадянська освіта і виховання сьогодні немислимо без моделювання та аналізу на заняттях життєвих ситуацій - економічних, моральних та інших, які потребують

застосування відповідних знань і умінь, пошуку шляхів вирішення проблем, породжених ситуацією, складання плану практичних дій і т.п. У таку діяльність втягують учнів і ігрові форми занять (рольові ігри тощо).

Виховання громадянськості учнів молодшого шкільного віку проходить на уроках «Я у світі». Актуальність полягає в посиленні уваги на розвиток і виховання особистості учнів, які забезпечують формування основ громадянської ідентичності: почуття причетності і гордості за свою Батьківщину, поваги до історії і культури народу, виховання моральності школяра, освоєння основних соціальних ролей, норм і правил. Новизна дисципліни полягає в тому, що вона забезпечує оволодіння ключовими компетенціями школярів у виховному аспекті, необхідних для гармонійного розвитку особистості.

Дана галузь призначена для учнів молодшого шкільного віку, складена відповідно до вікових особливостей учнів та розрахована на проведення 34 годин на рік. Час одного заняття - 45 хвилин.

Формуванню громадянських цінностей сприяє дисципліна «Я у світі». Програма розвитку і виховання реалізується за кількома напрямками: виховання громадянськості, патріотизму, поваги до прав, свободам і обов'язкам людини; виховання моральних почуттів і етичного свідомості; виховання працьовитості, творчого ставлення до навчання, праці, життя; формування ціннісного ставлення до здоров'я та здорового способу життя; виховання ціннісного ставлення до природи, навколишнього середовища; виховання ціннісного ставлення до прекрасного, формування уявлень про естетичні ідеали і цінності. Кожен напрямок розкриває одну зі сторін розвитку особистості і засноване на системі базових національних цінностей.

1. Виховання громадянськості, патріотизму, поваги до прав, свобод і обов'язків людини: елементарні уявлення про політичний устрій Української держави, його інститутах, їх ролі в житті суспільства, про його найважливіших законах; уявлення про символи держави - Прапор, Герб, участі громадян в громадському управлінні; уявлення про права та обов'язки громадянина України.

2) Виховання працьовитості, творчого ставлення до навчання, праці, життя: уявлення про етичні основи навчання, провідну роль освіти, уявлення про етичні основи навчання, провідну роль освіти, праці та значенні творчості в житті людини і суспільства; повагу до праці і творчості старших і однолітків; елементарні уявлення про основні професії; ціннісне ставлення до навчання як виду творчої діяльності; роль знань, науки, сучасного виробництва в житті людини і суспільства.

3) Виховання моральних почуттів і етичної свідомості.

4) Формування ціннісного ставлення до здоров'я та здорового способу життя: ціннісне ставлення до свого здоров'я, здоров'я батьків, членів своєї сім'ї, педагогів, однолітків.

5) Виховання ціннісного ставлення до природи, навколишнього середовища.

6) Виховання ціннісного ставлення до прекрасного, формування уявлень про естетичні ідеали і цінності.

Форма організації роботи за програмою «Я у світі» в основному використовується - колективна, а також використовується групова і індивідуальна форми роботи, а також: бесіди, лекції, годину спілкування, перегляд і обговорення відеоматеріалу, творчі конкурси, вікторини, інтелектуально-пізнавальні ігри, обговорення, програвання проблемних ситуацій; заочні подорожі, творчі проекти,

презентації та ін. Дані форми сприяють розвитку в учнів навичок спілкування в спільній діяльності, прояву їх особистісних якостей.

В ході реалізації дисципліни «Я у світі» провідними є такі методи роботи: особистісно-спрямовані, коли зміст стає актуальним для кожного того, хто навчається; стимулюючі, коли через діалог підтримується свобода висловлювань, що сприяє розкутості, пробудженню у учнів інтересу до моральних проблем і створення громадської думки; розвиваючі моральну свідомість; активізують, що будять творчі здатності особистості, його емоційну сферу.

Отже, в умовах становлення громадянського суспільства система освіти в галузі «Я у світі» повинна формувати в учнів громадянську компетентність, яка відображає розуміння світових і українських реалій для прийняття на себе громадянської відповідальності, готовності до змін в соціумі. Визначальну роль у вихованні громадян України відіграє педагог, саме від його професійної компетентності залежить успіх реалізації цієї мети держави і суспільства.

Список використаних джерел

1. Агапова І.А. Патріотичне виховання в школі / І.А.Агапова, М.А.Давидова. - К. : Айріс-прес, 2014. - 224 с.
2. Лебедєва О. В. Класні години та бесіди щодо виховання громадянськості: 5-10 класи. - Х. : ТЦ Сфера, 2015. - 622 с.
3. Якобсон П.М. Емоційне життя школяра / П.М. Якобсон. - К. : Освіта, 2012. – 657 с.

Горінова Анна,
студентка 11 групи
спеціальності 012 Дошкільна освіта

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У наш час виховання культури поведінки у дітей дуже важливе. Діти постійно сидять у телефонах, грають в ігри, які негативно впливають на їхню психіку і на формування особистості дитини. Також дуже важливо виховувати поведінку дітей, починаючи з наймолодшого віку. Батьки та вихователі повинні мати постійний виховний вплив на дітей, починаючи з раннього віку.

Багато науковців та практиків звертали увагу на проблему виховання дітей. Я. Коломінський, М. Лісіна, Р. Стеркіна обговорювали питання про спілкування дітей дошкільного віку з дорослими та однолітками. Заохочення дошкільнят до світу людських цінностей: (добро та справедливість) розглядали Р. Буре, В. Нечасва, Т. Пономаренко. Виховання соціальних емоцій, взаємовідносин розглядали Л. Артемова, Н. Дятлова, І. Княжева, О. Кононко, В. Павленчик. Питанням про формування захоплення, переживання, осмислення, усвідомлення у дітей займалася Н. Горобаха. Л. Артемова, А. Богуш, В. Білоусова, М. Заячківська, Л. Острівська, С. Петеріна, Т. Поніманська займалися питанням щодо виховання у дітей дошкільного віку позитивного ставлення, моральних норм та правил поведінки.

Мета статті — розглянути питання виховання культури поведінки дітей дошкільного віку та методи, які допоможуть виховати ці навички у дітей.

Дошкільне дитинство — це дуже важливий період в розвитку дитини. У цей період у дітей формується психіка і поведінка. Це спостерігається у спілкуванні з

дорослими, батьками та однолітками, поведінці. В цей період в дитини формується інтерес до спілкування з іншими людьми. Її постійно потрібно ознайомлювати з нормами спілкування, і в результаті буде вироблятися особиста культура поведінки. Під час ознайомлення дитини з повчальною літературою поступово формується розуміння поняття «культура поведінки». Моральна поведінка оцінюється за принципом «максимум добра і мінімум зла», а критерієм її розвитку вважається якісна характеристика моральних цінностей.

Культура поведінки — сукупність корисних, стійких форм щоденної поведінки у побуті, спілкуванні, різних видах діяльності.

Культуру поведінки дошкільнят можна поділити на:

- Культура діяльності. Дитина повинна підтримувати чистоту на своєму робочому місці, завжди закінчувати розпочату справу, бути старанною, не відкладати справи, берегти речі (іграшки, книги).
- Культура спілкування. Дуже важливо, щоб дитина з раннього віку вчилася правильно спілкуватися з людьми й мала повагу до інших людей.
- Культурно-гігієнічні навички. Навчати дитину таких правил, як охайність, культури вживання їжі, догляд за собою.
- Звички.

Виховання культури поведінки у дошкільника повинно здійснюватися не тільки у дитячому садочку. Сім'я дитини також має приділяти багато уваги вихованню її культурних навичок. Також дуже важливим є раннє визначення рівня сформованості культури поведінки кожної дитини.

Ефективним методом виховання є правильно розпланований режим, занять, ігор і різноманітної самостійної художньої діяльності. Вже з дошкільного віку діти повинні розуміти та засвоїти різні правила поведінки. Дітям дошкільного віку дуже важко опанувати культуру споживання їжі, але формування цих культурних навичок дуже необхідне. Для того, щоб полегшити для дитини засвоєння нових навичок, потрібно зробити процес засвоєння доступним, захопленим і цікавим.

Діти молодшого дошкільного віку не зовсім добре розуміють і засвоюють нові культурні навички, тому вихователь повинен перетворити цей процес в гру і застосовувати цікаві для дітей речі (іграшки).

Дуже ефективним способом є використання ігор з іграшками, водою та іншими предметами. Якщо використовувати цей спосіб, то навички краще запам'ятаються дітям і стануть постійними. Також, щоб дитина закріпила навички за допомогою цього способу, потрібно заохочувати дитину, нагороджувати або хвалити за правильне виконання завдання.

Для того, щоб діти краще засвоїли найважливіші правила культурної поведінки, потрібно застосовувати колективні ігри-заняття, ігри-вправи, ігри-інсценізації. Вони допомагають вихователю підвищити рівень набуття навичок кожної дитини в групі.

Поступово ігрові вправи та заняття потрібно ускладнювати. Протягом молодшого дошкільного віку дитина опановує навичками, які вимагають від неї певних зусиль. Коли дитина переходить в другу молодшу групу, вимоги до виховання культурних навичок стають складнішими. В 4 роки у дитини продовжується формування вміння переборювати труднощі. Відповідно до цього стає складнішим процес виконання вимог.

Вихователь повинен приділяти більше уваги формуванню навичок ввічливого спілкування, гарної поведінки у дитячому садку, дома, на вулиці.

Кожен педагог повинен приділяти увагу формуванню таких якостей, як уважність, передбачливість, чуйність, тактовність, які допоможуть дитині в подальшому.

Діти п'ятого року більш спостережливі та активні. Вони сприймають більше інформації та краще засвоюють її. Вже зі старшого дошкільного віку потрібно активно і послідовно формувати дружні стосунки, звичку гратись і згуртовано працювати, виконувати вимоги дорослих і слухатися їх.

Педагог повинен проводити багато різних повчальних бесід на тему виховання культури спілкування. Темою бесіди можуть бути реальні вчинки дітей, які бачив вихователь, — це повинен бути найбільш зрозумілий і дійовий матеріал. Наприклад: “Дівчинка шести років зайшла з мамою в тролейбус. Жінка, яка знаходилась біля них, встала і запропонувала дівчинці сісти. Дівчинка сіла. Мама і дівчинка сказали “Дякую”. Запитати: “Діти, а як ви будете себе вести, коли вам запропонують місце? Чому?”

Для кращого результату та ефективності виховання культури поведінки в дитячих садках та вдома потрібно створити певні умови, а саме:

1. Культура та авторитет вихователів та батьків. Якщо у дитини та батьків або вихователів хороші стосунки, то вона буде прислуховуватися до усього, що їй кажуть, не боятися і довіряти їм.
2. Хороший настрій. Хороша атмосфера викликає бажання пізнавати багато нової інформації та застосовувати набуті знання в житті.
3. Зв'язок з сім'єю. Педагог постійно повідомляє батькам про успіхи їхньої дитини, проводить різні консультації з батьками.
4. Дотримання режиму. Запобігає перевтомленню дітей, дозволяє сформувати стереотипи поведінки.
5. Правильно організований інтер'єр. Дитині буде краще запам'ятовуватися цікаві речі й тому потрібно так передавати дітям інформацію і створювати такий інтер'єр, щоб їм було цікаво. Тоді й результат засвоєння буде кращий.

Отже, виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку є дуже важливим і складним процесом, особливо у наш час. Вихователь повинен знаходити підхід до кожної дитини та створювати такі умови, щоб їм було цікаво сприймати ці навички й використовувати їх в житті.

Список використаних джерел:

1. Петерина С. В. Воспитание культуры поведения у детей дошкольного возраста / С. В. Петерина. — М. : Просвещение, 1986. — 96 с.
2. Підготовка фахівців з дошкільної освіти за кредитно-модульною системою організації навчального процесу : навч. посіб. / за ред. Т. І. Поніманської. — 2-е вид., доп. — К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. — 304 с.
3. <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14574/>
4. <http://www.kursova.shop/213-formuvannia-kultury-povedinky-ditei-doshkilnohovichku.html>
5. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiP_ruoodLsAhXeAxAIHdRqC0sQFjABegQIAXAC&url=http%3A%2F%2Fnbuv.gov.ua%2Fj

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ЇХ ФОРМУВАННЯ В ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСІ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

у сучасному світі дуже важливо усвідомлювати для чого дитина вивчає ту чи іншу освітню галузь та де вивчені знання вона надалі зможе використовувати. Тому вчитель чітко має розуміти, які компетентності відповідно до положення Нової української школи повинні мати діти після завершення вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». [1] Основні компетентності, якими має володіти дитина після вивчення того чи іншого предмету, записані в державних документах, а саме: Закон «Про освіту України» (2017), «Державний стандарт початкової освіти» (2018), Концепція Нової української школи (2017).

Мета шкільного інтегрованого курсу «Я досліджую світ» – формування в учнів цілісної та об'ємної картини світу під час того, як діти набувають новий та власний соціальний досвід. Матеріал курсу охоплює систему знань про природу і суспільство, сприяє розвитку інтересу та навичок в молодших школярів дослідницької діяльності та формуванню ціннісних поглядів. Тому саме цей курс є основою для формування природничої компетентності молодших школярів. Ключовими ідеями цього курсу є: спрямованість на розвиток багатьох компетентностей; застосування інтерактивних методів навчання та, звичайно, спеціальну підготовку вчителів до викладання курсу «Я досліджую світ» [2].

Для кожного предмету компетентності можуть відрізнятися в залежності від наукової галузі, яка вивчається. Основні компетентності Нової української школи становлять з себе 11 пунктів:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій;
- інноваційність поглядів та ідей;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність. [3]

Компетентності, які має освоїти учень на уроках з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», є безпосередньо пов'язані з тим матеріалом, який вивчається на цих уроках. Варто зазначити, що після реформи в галузі освіти та створення інтегрованих курсів, поняття компетентності мало змінилося. Воно стало більш об'ємним із помітним практичним вектором.

Природничу компетентність передбачає формування цікавості та допитливості у дітей, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, які відрізняються від

стандартних рішень, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати різні явища, формулювати припущення з того чи іншого питання і, звичайно, робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати краще себе і навколишній світ навколо себе. [4]

Задля реалізації природничої компетентності в початково-виховному процесі можуть використовуватися наступні види діяльності та завдання:

- Проведення дослідження природних явищ, сезонних змін та інше.
- Проведення дослідів, що спрямовані на краще розуміння того чи іншого процесу в природі.
- Ознайомлення дітей з проблемами природи та навколишнього середовища, спільний пошук їх вирішення, та аналіз того, що діти разом з батьками та вчителями можуть змінити у своєму місті або селі.

Громадянська компетентність — це здатність діяти як відповідальні громадяни й повною мірою брати участь у соціальному житті. Це важливо для дітей початкової школи, адже після дошкільного навчального закладу вони перейшли в інше середовище, де суттєво змінюються умови, з'являються нові правила та обов'язки. [5]

Основні знання, вміння, навички та ставлення пов'язані з громадянською компетентністю:

- Громадянська компетентність базується на розумінні базових ідей та понять, пов'язаних з індивідуумами, групами, організаціями, суспільством, економікою та культурою. Вона включає усвідомлення цілей, цінностей та політики соціальних і політичних рухів, а також сталого розвитку, зокрема кліматичних та демографічних змін на глобальному рівні та їхніх основних причин.
- Важливим є також усвідомлення дітьми різноманітності й культурної самобутності та унікальності різних суспільств і народів. Критичною для цієї компетентності є здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми в суспільно-корисних інтересах, зокрема щодо розвитку суспільства. Йдеться про навички критичного мислення і конструктивної участі у діяльності громади та у прийнятті рішень на різних рівнях — від місцевого і національного до європейського та міжнародного.

- Основою відповідального та конструктивного ставлення до громадянської компетентності є повага до прав людини. Це передбачає також бажання брати участь у демократичному ухваленні рішень на всіх рівнях, підтримання соціальної та культурної різноманітності, гендерної рівності, соціальної згуртованості, готовності поважати приватність та незалежність інших людей та брати на себе відповідальність за навколишнє середовище та зміни в ньому.

- Проявляти інтерес до політичних та соціально-економічних подій, міжкультурного спілкування, працювати над подоланням упереджень та стереотипів, пошуку компромісів та забезпечення соціальної справедливості й правосуддя в суспільстві. Діти мають здобувати й починати формувати уявлення про важливі терміни, процеси, що відбуваються в суспільстві, яке їх оточує. [6]

Реалізація цієї компетентності може відбуватися через ознайомлення дітей з різними народами та культурами, обговоренні проблем, які хвилюють суспільство на даному етапі (варто враховувати вікові особливості дітей, щоб не травмувати їх та не нашкодити психологічному стану дітей). Вивчення з дітьми понять з різних

сфер життя для розвитку їх словникового запасу, соціального досвіду та для розуміння загальної картини того, що їх оточує.

Саме ці компетентності є ключовими в інтегрованому курсі «Я досліджую світ», адже мовну та математичну компетентність краще та ґрунтовніше діти будуть вивчати та засвоювати на уроках математики, грамоти та читання. [4] Формування компетентностей здійснюється і на уроках, і в позаурочній діяльності. Це відбувається з тієї причини, що початкова освіта – це базова, фундаментальна освіта для засвоєння нового складнішого матеріалу в середній школі; формування понять у дітей про навколишній світ та соціум; розвиток та виховання дитини як члена суспільства.

Таким чином, зважаючи на все вище зазначене, інтегрований курс «Я досліджую світ» найкращим чином розвиває у дітей природничу та громадянську компетентності. Але в рівних долях цей курс розвиває також математичну, мовну, екологічну та культурну компетентності. За нашим глибоким переконанням, цей предмет дуже корисний та доцільний у початковій школі, коли у житті дитини змінюється середовище життя, коло спілкування, з'являються нові обов'язки та правила як у громадянина та члена суспільства.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа. 2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>. 2018.
2. Типові освітні програми. Збірник Державний стандарт України початкової освіти. 2019. С. 7.
3. Типові освітні програми. Збірник Державний стандарт України початкової освіти. 2019. С. 4-5.
4. 11 ключових компетентностей НУШ для початкової школи. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2108-11-kompetentnostey-uchnyu-rochatkovo-shkoli-chek-1st-dlya-vchitelya>. 2020.
5. Воронцова Тетяна, Пономаренко Володимир, Хомич Олена, Гарбузюк Ірина, Андрук Наталія. Нова Українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах, у закладах загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. – К., 2019. – С. 34-47.

Кирилюк Яна,

студентка 12 групи

спеціальності 013 Початкова освіта

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент **Басюк Н.А.**

МІСЦЕ КАЗКИ У ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ

Казка – один з найдавніших видів українського фольклору. Вона здавна дає людині життєві уроки, додає оптимізму, віри в силу добра та справедливості. У ній реальні людські проблеми та відносини переносяться на дивовижні вигадані історії. Саме тому казки і мають величезне значення для гармонійного виховання майбутньої особистості [3, с.22].

Казка – це неймовірно захоплива історія, яка краще за все сприймається дітьми різного віку. Вона не лише виховує та вчить, а й допомагає проводити дозвілля з користю. Яскраві характерні казкові образи глибоко впливають на свідомість і

дають дитині чітке уявлення про те, що є добро, а що – зло. Усі ці фантастичні історії містять деякі стереотипи поведінки в тій чи іншій ситуації, пропонують різні шляхи вирішення проблем, конфліктних ситуацій та життєвих викликів. Казковий світ неймовірно впливає на дитину, заманює її таємницями, дивами, чаклунством. Діти із задоволенням подорожують уявним, чарівним світом, активно в ньому діють, творчо перетворюються, переживають його. За допомогою казок вони отримують знання про навколишнє середовище, про людські взаємини, конфлікти, проблеми, що можуть виникнути у реальному житті.

Різноманітні аспекти виховної діяльності казок, їх педагогічна спрямованість знайшли глибоке розуміння у творчості таких видатних українських літературних діячів і педагогів, як Г. Сковорода, І. Франко, С. Русова, Н. Забіла, О. Іваненко, В. Сухомлинський [4, с.38].

Споконвіку батьки виховували та повчали своїх дітей за допомогою казок. «Казка на ніч» стала своєрідним невід'ємним вечірнім ритуалом майже для кожної дитини. З одного боку, це чудова можливість ще раз почути улюблену історію або ознайомитися з новою магічною історією, а з іншого - шанс затримати час, коли зовсім не хочеться лягати спати.

У сучасному світі, з розвитком інформаційних технологій, різноманітності відеоігор та медіа-пристроїв, казки, на жаль, запилуються на верхніх полицях домашніх бібліотек. Найважливіші ідеї, основні проблеми, сюжетні стрижні та найголовніше – розстановка сил, які роблять добро і зло, насправді однакові в казках різних народів. У цьому сенсі казки не знають меж, вони призначаються для всього людства [1, с.30].

Суть і життєздатність казки, секрет її магічного існування в постійному поєднанні двох елементів значення: фантазії та істини. На цій підставі існує класифікація типів казок, хоча і не зовсім однакова. Так, у проблемно-тематичному підході казки поділяються на: казки про тварин, казки про незвичайні та надприродні події, пригодницькі казки, соціально - побутові казки - анекдоти, казки -перевертні та інші. Кажучи про вплив різних видів усної народної творчості на життя людини загалом, не можна не згадати їх особливу роль, яку вони відіграють у дитинстві.

Казки відіграють важливу роль в гармонійному розвитку особистості. Сильні сторони дитячої особистості, здається, підтягують слабкі сторони, піднімаючи їх на вищі рівні, змушуючи всю складну систему людської особистості функціонувати більш гармонійно і цілісно. Казки допомагають розвинути у дитини такі якості як чуйність, доброту, роблять контрольований і цілеспрямований емоційно-моральний розвиток дитини.

Чому ж саме казки? Можливо, тому що мистецтво, література - багате джерело для стимулу почуттів та переживань, зокрема людських (моральних, інтелектуальних, естетичних). Казка для дитини - це не просто вигадка, фантазія, це особлива «дитяча реальність», реальність світу почуттів. Казка розсуває для дитини межі звичайного життя, лише в казковій формі дошкільнята стикаються з такими складними явищами і почуттями, як: життя і смерть, любов і ненависть, гнів і співчуття, зрада і підступність тощо [1, с.32]. Слухаючи казки, діти глибоко співчують героям, у них виникає внутрішній порив допомоги, захистити, порадити, але ці емоції швидко згасають, оскільки немає умов для їх здійснення.

Однак вони заряджають дитячу душу моральною енергією. Дуже важливо створити умови, поле активної діяльності, в якому почуття дитини, пережиті ним

під час читання художньої літератури, знайшли б своє застосування, щоб дитина могла справді допомогти і співчувати.

Хочу звернути увагу на образність, глибину та символіку казок. Батьки часто хвилюються, як поводитися зі страшними казками, сумніваються: чи читати їх дітям чи ні. Деякі експерти пропонують виключити їх із «читацького репертуару» для маленьких дітей. Але ж діти живуть не під скляною шапкою, вони не завжди знаходяться під захистом батьків. Вони повинні вирости сміливими, стійкими та відважними, інакше вони просто не зможуть відстоювати принципи добра та справедливості. Тому їх потрібно навчити рано, але поступово і вдумливо, стійкості та рішучості, здатності долати власні страхи. Але самі діти до цього прагнуть про це свідчать «фольклорні» та страшні історії, які складають і розповідають один одному діти старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Що приваблює дитину в казці?

Як справедливо зазначає О. М. Леонт'єв (1972), для правильного розуміння певних особистісних психічних процесів необхідно враховувати характер мотивів, що спонукають дитину діяти, те, що вона робить цю операцію. Ці питання дуже мало висвітлені в традиційній дитячій психології.

З точки зору, наприклад, психоаналітиків, інтерес дитини до казки обумовлений похмурими асоціальними спонуканнями, які через заборону дорослих не можуть бути в реальному житті і тому шукають задоволення у світі фантастичних конструкцій. Наприклад, К. Бюлер вважає, що в казці дитину притягує образ незвичайного, неприродного, примітивного прагнення до відчуттів і дива. Такі теорії суперечать реальності. Величезний вплив правильно організованого естетичного сприйняття на духовний розвиток дитини полягає в тому, що це сприйняття не лише призводить до набуття певних знань і навичок та формування певних психічних процесів, але й змінює загальне ставлення до дійсності, сприяє виникненню нових високих моральних мотивів діяльності дитини.

Гра та прослуховування казок створюють сприятливі умови для виникнення та розвитку внутрішньої діяльності, уяви дитини. Вона може осмислити і пережити ряд подій, у яких не брала безпосередньої участі, але в яких слідувала за художнім нарративом. Інші позиції, які не досягають свідомості дитини, будучи представлені їй в сухій і розумовій формі, зрозумілі, коли втілюються в художньому образі. Це явище чудово продемонстрував А. П. Чехов у повісті «Додому». Моральний сенс вчинку, якщо він виражається не у формі абстрактних міркувань, а у формі реальних, конкретних дій, стає дуже рано доступним для дитини.

«Виховна цінність художніх творів насамперед полягає в тому, що вони дають можливість «увійти всередину» казкового життя та пережити його частинку, відображену у світі певного світогляду. Важливо те, що в процесі цього досвіду створюються певні відносини та моральні оцінки, які мають незрівнянно більшу примусову силу, ніж оцінки, про них просто повідомляють та засвоюють» - справедливо зазначає Б. М. Теплов [1, с.40].

У початковій школі народні казки справляють значний вплив на особистість дитини. Казку обов'язково слід вивчати в початковій школі, адже казковий епос має велике значення для формування особистості здобувача освіти та для його подальшого розвитку. Науковий аналіз літератури засвідчив, що вивченням проблеми виховання та навчання дітей за допомогою саме казкових історій займалися багато відомих педагогів, письменників і, звісно, психологів. Вони

довели, що казка допомагає становленню дитини, її розвитку. Вона вчить їх бути добрими, чуйними не силою, а власними висновками.

Казка, яка запала до душі дитини, допомагає їй вчитися і розвиватися, перенести казкові дива у реальний світ, завжди мати надію на краще, долати труднощі та страхи. Казки найкраще сприймаються саме дітьми. Саме їхні яскраві образи западають у свідомість маленької людини, навчають та виховують її, показують їй чіткі межі між добром і злом. За допомогою простих казкових ситуацій дитина дізнається про можливі життєві ситуації та труднощі, і бачить ймовірні шляхи виходу із них.

Дітей дуже захоплює казковий, чарівний світ, який так відрізняється від реального. У ньому все цікавить дитину, дозволяє їй розвиватися творчо, даючи при цьому знання не лише про оточуючий світ, стосунки між людьми та різні життєві ситуації, а й про силу власних почуттів та різнобарвність емоцій. Казки дають дитині віру в силу добра, любові, справедливості, краси. Навчають її виходити з різних життєвих ситуацій. Надають дитині ті можливості яких немає у реальному житті, стимулюють творчу свободу. Казкова гра не тільки словами впливає на дитину, а й поєднує музичну, поетичну, драматичну творчість. Казки інформують дитину про існування добра і зла, причому добро завжди перемагає, про те що найцінніше досягається важкою працею, а легко здобує, легко і втрачається, про живий світ навколо дитини [3, с.22].

Список використаних джерел:

1. Єгорова Л.Б. Лінгвістичне коментування художнього тексту // Початкова школа; 1992. – №2 – С. 28 – 30.
2. Костогриз С. Особливості інтеграції під час навчання грамоти // Початкова школа; 1999. – №5. – С. 10 – 12.
3. Бондаренко Г. П. Про формування творчої особистості молодшого школяра засобами слова // Початкова школа; 1998. – №9. – С. 22.
4. Кіліченко Л.М. Українська дитяча література : Навчальний посібник. - К. : Вища школа; 1988. – С. 38 – 44.

Клосовська Вікторія,
студентка 11 групи

спеціальності 012 Дошкільна освіта

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А. Басюк**

ПРОФЕСІЙНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Одна з найактуальніших проблем у педагогіці - проблема вчителя, його професіоналізму і самовдосконалення. Особливе місце в освіті посідають майбутні педагоги, як висококваліфіковані фахівці. Сьогодні всім навчальним закладам потрібні самовдосконаленні і самовихованні педагоги. Самовдосконалення людини існувало з первіснообщинного ладу до сучасності. Життя потребує від людини кмітливості, ініціативності, визначення і розуміння своїх можливостей, цього можна досягти лише завдяки самовихованню. Формування людиною своєї особистості до поставленої мети називається самовихованням [1].

У розвиток практики самовиховання великий внесок зробили представники вітчизняної педагогіки А. Макаренка, С. Рубінштейна, Л. Толстого, К. Ушинського,

В. Сухомлинський та інші. Тільки те виховання вважається ефективним, яке пробуджує в особистості потребу в самовихованні. Чим старшою стає людина, тим більша роль у її формуванні має належати самовихованню. Необхідною умовою самовиховання є усвідомлення людиною свого місця серед людей. Професійне самовиховання - це саморозвиток себе у даній професії. Це виховання починається ще у дошкільному віці. Коли ми навчаємося в школі, ми замислюємося, мріємо, плануємо, ким хочемо бути у майбутньому. Необхідною передумовою професійного самовиховання є досвід загального самовиховання. Майбутня професійна підготовка вчителя неможлива без самоосвіти та саморозвитку[2].

Необхідною передумовою збереження професіоналізму для педагога є робота над своєю особистістю. Жодна видатна людина не стала б великою без навчання і виховання, але вирішальну роль у її формуванні відіграло самовиховання. Педагогу дана місія не просто дати знання дітям, але й виховати майбутнє нашого суспільства. Для цього потрібно докласти неабияких зусиль. Досвід загального самовиховання є необхідною передумовою професійного самовиховання, яке передбачає формування педагогічних умінь і здібностей. Отже, насамперед, людині, яка віддала себе вчителювання потрібно мати покликання, прихильність, не працювати заради грошей, статусу, а для бажання навчати дітей новому, дарувати любов, доброту. Особистість вчителя – основна умова успіху освітнього процесу. Професія педагога вимагає постійної напруги, великої терпимості, шанобливого ставлення до людей і оточення. Також важливим фактором майбутнього педагога- його вміння спілкуватися з дітьми на їх мові, тобто розуміти чого вони хочуть, їх бажання. Педагогом стають тільки після тривалого і успішного навчання. Успішне виконання почесного вчителя є його любов до цієї професії. Бути вчителем- це не просто навчати дітей, а також бути для них прикладом, наставником по життю. Адже, коли дитина ходить в садочок чи в школу в першу чергу бере приклад з вчителя, повторює його рухи, жести, хоче бути схожим на нього. Мета кожного вчителя - прищепити дітям високі і духовні якості, доброту, повагу до себе та оточуючих, моральну поведінку [3].

Педагогічна професійність одна з найдавніших і найважливіших професій в світі. Особливість педагогічної праці – вона з початку і до кінця є процесом взаємодії людей. Сьогодні освіта в Україні є дуже важливою. Адже кожна професія потребує наполегливого навчання. Без освіти людина не буде мати роботи, а тому буде жити в бідності. На мою думку, людина без вищої освіти не є особистістю. У наш час освіти можуть отримати люди різні за віком і національністю. Як казав один видатний педагог: «вчитель – душа і серце виховання; їм вручена почесна посада, вище якої не може бути нічого». Не варто забувати про те, що педагогічна діяльність, як і всі інші, потребує досвіду, який слід набувати. Неможливо навчити професії вчителя, їй можна лише навчитися. Саме від зусиль людини, залежить ким вона стане у майбутньому. Одні кажуть, що для того, щоб стати педагогом потрібен неабиякий досвід, інші ж стверджують, що все залежить від того, наскільки ти талановитий. Самоусвідомлення людини – єдність трьох складових:

- 1)пізнавальної – пізнання самого себе;
- 2)емоційно-оцінної – самооцінювання;
- 3)регулятивної – уміння керувати станом свого здоров'я, почуттями, емоціями, діями, поведінкою.

Система самовиховання взаємопов'язана такими етапами: планування роботи над собою; самопізнання; контроль.

Вважається, що основними компонентами майбутнього вчителя є: завдання, мета, методи, принципи та результат. Важливу роль у самовдосконаленні відіграє ідеал, як досконалість визначення характеру діяльності людини. Аналізуючи професійну діяльність видатних педагогів, які протягом життя вдосконалювали свою особистість, можна сказати, що педагогічні здібності можна розвивати. Майбутній вчитель повинен розвивати в собі соціально-моральні якості і підвищувати професійну компетентність. Професійне самовиховання майбутнього вчителя починається з усвідомлення себе як майбутнього професіонала, своїх можливостей. Дуже важливо, щоб людина, яка виховує молоде покоління була щасливою, адже саме від нього залежить якими будуть діти: щасливими і енергійними чи навпаки нещасними і негативними. Звісно, що вчитель виступає носієм знань для вихованців. Тому батьки в свою чергу вимагають, щоб людина, яка вчить їхніх дітей повинна досконало володіти предметом, якому навчає, бути компетентним у своїй справі. На їхню думку педагог повинен вміти знаходити індивідуальний підхід до кожного учня, враховуючи всі його недоліки. Прекрасним педагогом може стати той, чий педагогічний талант буде доповнений спеціальною освітою і розвинутий в цій діяльності [4].

Отже, без самовиховання педагог не зможе вдало виходити зі стресових ситуацій, знаходити підхід до дітей, налагоджувати з ними контакт, ефективно розв'язувати професійні та життєві проблеми, бути соціально адаптованим. Самовиховання потребує могутнього стимулу – поваги до себе, почуття власної гідності, бажання ставати кращим кожного дня. Самовиховання можливе за допомогою суто людських засобів впливу – поради, доброго слова, ласкавого погляду. За самою суттю самовиховання передбачає віру людини в людину. Педагогічне керівництво самовихованням – це насамперед відносини між педагогом і вихованцем, пройняті глибокою вірою в добрі наміри. Як майбутній вчитель, студент повинен усвідомлювати те, що вищий навчальний заклад – це лише умова отримання освіти. Тоді як освіта вчителя залежить від його здібностей, інтересів, наукових знань, у розвитку в собі якостей, що утворюють особистість сучасного фахівця [5].

Список використаних джерел:

1. Главацька О.Л. Основи самовиховання особистості: навч.-метод. посіб. – Тернопіль, 2008. – 206 с.
2. Калініченко А.Л. Самовиховання як фактор формування особистості // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія. – 2000. – С. 68-73.
3. Оржеховська В.М., Хілько Т.В., Кириленко С.В. Посібник з самовиховання. – к., 1996.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. Виховання і самовиховання. – К., 1997 – Т. 5.
5. https://studopedia.com.ua/1_22375_profesiyna-osvita-ta-profesiyne-samovihovannya-maybutnogo-vchitelya.html

УРОК-ЕКСКУРСІЯ У КУРСІ «Я У СВІТІ»

Актуальність проблеми. На сьогоднішній день основним завданням розвитку української школи є підвищення якості навчання молодших школярів, активної та цілеспрямованої підготовки їх до подальшого навчання і практичної діяльності. Запровадження нового змісту освіти сприяє підвищенню теоретичного рівня знань учнів, розвитку їх інтелектуальних здібностей, формування соціальних та життєвих компетентностей. Саме тому в початковій школі активно використовують таку форму навчання як урок-екскурсія.

Мета статті – охарактеризувати особливості уроку-екскурсії, що використовується під час вивчення предмету «Я у світі».

Урок-екскурсія – це форма організації навчального процесу, спрямована на засвоєння навчального матеріалу, але проведена поза школою. Коли в екскурсії бере участь весь клас, і матеріал екскурсії тісно пов'язаний з програмою навчального предмету «Я у світі», він стає формою загальнокласної роботи. В цьому випадку екскурсія включається в систему уроків і є важливою частиною навчального процесу у вивчення курсу «Я у світі» [6].

Досліджували важливість та використання уроку-екскурсії у початковій школі такі видатні вчені, як Ушинський К., Ромась Л., Тарасенко Г.С. і Подласий І. П.. Впровадженням нестандартного уроку-екскурсії у вивченні курсу «Я у світі» займалися: Савченко О. Я., Мартишева С., Жаркова І.І., Алексюк А. М. та інші.

Сьогодні курс «Я у світі» набуває великого значення для розвитку та виховання дитини, закладення основ активного, екологічно орієнтованого світогляду школярів. Молодший шкільний вік – найбільш вдалий момент для становлення соціально активної особистості, адже початкова школа – це початкова ланка формування екологічної культури. Вивчення «Я у світі» має бути активним, цікавим, раціональним, максимально наближеним до життя, з безпосередніми контактами з природними матеріалами, навколишнім середовищем, соціумом. Саме тому вчитель повинен постійно працювати над удосконаленням методики проведення уроків та урізноманітнювати форми організації навчання. Ідеальну основу для вивчення навчального предмету «Я у світі» в початковій школі створюють уроки-екскурсії, які допомагають формуванню активності, самостійності, творчості, здатності адаптуватися до змін в оточуючому середовищі [4].

Молодший школяр – це допитлива дитина. Дитина вчиться і усвідомлює себе не стільки об'єктом навчання, скільки суб'єктом пізнання, у нього з'являється прагнення самому докопатися до суті явищ. Висока пізнавальна потреба, допитливість, активність, зацікавленість дитини в навколишньому світі – це безцінний дар, яким можна і потрібно вміло користуватися для розвитку його мислення, розширення кругозору, формування екологічної та загальної культури. І найкраще ця зацікавленість і пізнання розвивається на уроках-екскурсіях [1].

Уроки-екскурсії мають велике пізнавальне і виховне значення. Вони конкретизують, поглиблюють і розширюють знання учнів. На екскурсіях учні

перевіряють багато теоретичних знань з предмету «Я у світі» і переводять їх в уміння і навички. Дослідницький підхід до вивчення даного предмету спрямовується на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання. Ще К. Д. Ушинський підкреслював, що чудово організована екскурсія має такий великий виховний вплив на розвиток молодої душі, з яким важко змагатися впливові педагога, день, проведений дитиною у музеї, галереї, театрі, вартий багатьох тижнів, проведених на навчальній лаві [3].

На екскурсіях створюються сприятливі умови для виявлення естетичної цінності світу, його науково-пізнавальне значення, формування грамотної поведінки в суспільстві.

Велика роль екскурсій в екологічному вихованні учнів, формуванні бережного ставлення до природи, любові до неї, раціонального використання природних ресурсів.

Екскурсії до музеїв, культурних закладів, по історичних місцях розвивають естетичні почуття учнів, сприяють формуванню рис, властивих патріотів.

У процесі екскурсійної роботи стимулюються такі важливі якості особистості, як почуття дружби і взаємовиручки, колективізму, взаємодопомоги [7].

Основний метод вивчення світу на уроках-екскурсіях – спостереження. Саме спостереження дозволяє формувати у дитині повне і чітке уявлення про навколишній світ та суспільство, виявляти взаємозв'язки.

Предмет «Я у світі» за навчальним планом вивчається в 3-4 класах і охоплює такі теми: «Людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина у світі», «Природа», «Людина і природа» що сприяє поетапному усвідомленню учнями єдності компонентів “Я – сім’я – школа – рідний край – Україна – світ”; розкриває взаємодію людей у сім’ї, колективі, суспільстві; передбачає активне спілкування дітей із природним і соціальним оточенням, набуття досвіду особистісного ставлення до системи цінностей демократичного суспільства [2].

Урок «Я у світі» необхідно будувати так, щоб на ньому учні мали можливість досліджувати, розмірковувати, аналізувати різні життєві ситуації, пропонувати різні шляхи розв’язання проблемних питань, робити висновки. Вчитель повинен допомагати учням отримати досвід толерантної поведінки, співпраці, співпереживання, зрозуміти значення життя як найвищої цінності. Для реалізації зазначених положень необхідно, застосовуючи практичні методи навчання, театралізацію тощо, залучати учнів до активної пізнавальної діяльності, дискусій, роботи над проектами [4].

Поступове формування ставлення школярів до себе, до найближчого і віддаленого соціального середовища сприятиме розвитку їхньої самосвідомості й самовизначення, а також прагнення до самовдосконалення.

У процесі навчання в учнів формуються уявлення та поняття про цілісність світу; природне і соціальне оточення як середовище життєдіяльності людини, її належність до природи і суспільства; засвоюються емпіричні та узагальнені уявлення та поняття, що відображають основні властивості і закономірності реального світу, розширюють та впорядковують соціальний та пізнавальний досвід. І тому для вивчення даного предмету застосовують таку форму навчання, як урок-екскурсію [5].

На уроках-екскурсіях з курсу «Я у світі» учні не тільки досліджують природу та її явища, а й безпосередньо вивчають побут, культуру, людей та історичні події, і вже тут вони бачать їх у природній обстановці, тоді як у класі об’єкти, що

вивчаються, ізолюються один від одного. Під час уроку-екскурсії учні все сприймають різними органами чуттів.

Екскурсії у курсі «Я у світі» сприяють:

- розвитку пізнавальних здібностей учнів, уваги, спостережливості, мислення, моторики, творчої уяви;
- виховання таких якостей особистості, як уважність, спостережливість, кмітливість, інтерес та любов до природи і суспільства;
- патріотичному вихованню, розумінню себе, як частина держави;
- вироблення навичок самостійної роботи [6].

Отже урок-екскурсія надає можливість кожному з учнів ознайомитися з чимось новим, не тільки по підручнику «Я у світі», а й побачити це своїми очима. Екскурсія конкретизує програмний матеріал, що вивчається в класі. Проведення екскурсій активізує інтерес учнів до вивчення навчального предмету «Я у світі», розвиває спостережливість, формує соціальні компетентності, виховує патріотизм та формує громадянську позицію.

Список використаних джерел:

1. Мартишева С. Нестандартні уроки / С. Мартишева // Початкова освіта. – 2011. – №11. – С. 23.
2. Навчальні програми для 1-4 класів / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
3. Педагогічна система Костянтина Дмитровича Ушинського [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/2263/85/>
4. Подласый И. П. Педагогика начальной школы / И. П. Подласый. – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2001. – 236 с.
5. Ромась Л. Науково-дослідницька діяльність у початкових класах / Л. Ромась // Початкова освіта. – 2013. – №11. – С. 17.
6. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах / О. Я. Савченко. – К.: Генеза, 1999. – 256 с.
7. Тарасенко Г.С. Методика гуманістичного виховання молодших школярів засобами природи. 1 – 4 класи: посібник для вчителя / Г. С. Тарасенко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 144 с.

Козій Діана,

студентка 33 групи

спеціальності 013 Початкова освіта

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент **Н.А. Басюк**

РОЗВИТОК ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК В УЧНІВ 1-4 КЛАСІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»

Сьогодні початкова школа зазнає суттєвих змін, обумовлених упровадженням Концепції Нової української школи. До основних навичок, якими повинні оволодіти молодші школярі на кінець навчання у початковій школі, за Концепцією, віднесено життєві навички. За визначенням ВООЗ, життєві навички – це здатність до адаптації, позитивної поведінки та подолання труднощів повсякденного життя.

ВООЗ запропонувала п'ять основних компонентів, які повинні бути включені

у шкільну програму розвитку життєвих навичок учнів: самоповага та емпатія; навчання і міжособистісні відносини; прийняття рішень і вирішення проблем; творче і критичне мислення; вміння справлятися з емоціями і стресом. Усі ці компоненти укладають зміст курсу «Основи здоров'я».

Аналіз спеціальної літератури за темою дослідження уможливило висновок про недостатність наукових розробок щодо проблеми формування життєвих навичок особистості (О. Кононко, В. Циба, І. Ящук та ін.).

Психологічні засади досліджуваної особистості представлені роботами із психології (Б.Ананьєв, Л.Виготський, О.Запорожець, О.Леонт'єв, С.Рубінштейн, Д.Ельконін) й окреслено обумовлюють актуальність проблеми розвитку життєвих навичок молодших школярів.

Мета статті – розкриття особливостей розвитку життєвих навичок в учнів 1-4 класів під час вивчення курсу «Основи здоров'я».

Досліджуючи проблему розвитку життєвих навичок молодших школярів, вчені (І.Ящук та ін.) виходять з поняття компетентності і наголошують на тому, що життєва компетентність – це знання, вміння, життєвий досвід, необхідні для розв'язання життєвих завдань [6, с. 24].

О.Кононко стверджує, що нова стратегія розвитку початкової школи спрямовує зусилля педагогів на забезпечення кожній дитині сприятливих умов для формування життєвих навичок молодших школярів [2, с. 7]. Автор визначає критерії сформованості життєвих навичок молодших школярів: уміння вибудовувати оптимальний життєвий ритм, позитивне мислення, перевага творчої активності особистості [2, с.8].

У педагогіці життєтворчості розвиток життєвих навичок молодших школярів розглядають як систему, що охоплює вміння орієнтуватися у соціумі; здатність обирати ефективні способи вирішення життєвих проблем; знання своїх особистих якостей, достоїнств і недоліків; здатність до самовдосконалення та ін. [1, с. 145].

Досліджуючи соціально-психологічні та педагогічні параметри зазначеної проблеми, В.Циба вказує на необхідність її системного вирішення шляхом формування свідомості дітей, оволодіння конкретними вміннями і навичками, розвитку відповідних здібностей тощо [5]. Оптимальні умови для розвитку життєвих навичок молодших школярів створюються під час вивчення курсу «Основи здоров'я» – це інтегрований предмет, що за змістом об'єднує питання здоров'я та безпеки життєдіяльності. Його завданнями є формування в учнів свідомого ставлення до свого життя і здоров'я, оволодіння основами здорового способу життя, життєвими навичками безпечної та здорової поведінки, формування в учнів здоров'язберігаючої компетентності.

Розвивальна функція реалізується шляхом впливу на особистість учня, що здійснюється в таких напрямках: розвиток психічних процесів (сприймання, уваги, пам'яті, мислення тощо), формування загальнонавчальних умінь і навичок (організаційних, загальнонавчальних, загальнопізнавальних та контрольно-оцінних), розвиток творчих здібностей [4].

Особливістю організації навчання основам здоров'я є формування переконання у молодших школярів на необхідності здорового способу життя. З цією метою педагог використовує комплекс інтерактивних методів навчання: пошукові запитання, ігри, тексти, вірші, моральні ситуації, творчі завдання, виконання дидактичних вправ, ігор, блок-схем тощо.

Інтерактивна взаємодія учня з вчителем чи учня з учнями породжує дух партнерства, і спрямована на активізацію позиції суб'єктності школярів у набутті здоров'язбережувальних компетенцій: суспільно визнаного рівня знань, умінь, навичок і ставлень, які сприяють здоров'ю у всіх сферах життєдіяльності людини.

Важливим принципом розвитку життєвих навичок молодших школярів під час вивчення курсу «Основи здоров'я» є унаочнення навчання. Ілюстративний матеріал як комплекс зображень і елементів є наочною опорою мислення, покликаною посилювати пізнавальний, естетичний, емоційний та інші аспекти навчального матеріалу підручника. Відповідність ілюстративного матеріалу віковим особливостям молодших школярів досягається через реалістичність зображення, наближення до життєвого досвіду дітей, виразність і чіткість контурів, відображення суттєвих ознак без перевантаження деталями, інтенсивність кольорів, зв'язок зображуваного з текстом, динамізм малюнків. Технологію розвитку життєвих навичок молодших школярів під час вивчення курсу «Основи здоров'я» у початковій школі складає сукупність основних елементів, зокрема:

- використання інноваційних методів і форм навчання молодших школярів: індивідуальні, групові та фронтальні форми, методи і прийоми, що забезпечують активну участь, партнерську взаємодію суб'єктів навчально-виховного процесу, враховує індивідуальні особливості і стилі навчання, базується на особистому досвіді;

- знання педагогом змісту курсу, що викладається;

- уміння застосовувати критерії ефективного навчання під час організації інтерактивного навчання.

Зміст курсу «Основи здоров'я», на нашу думку, має сприяти вихованню у школярів навичок здорового способу життя, формуванню уміння приймати самостійні рішення щодо підтримки та зміцнення свого здоров'я, оволодіння фізкультурно-оздоровчою діяльністю, розвитку творчого потенціалу школярів.

У програмі курсу і методичному забезпеченні враховуються вікові особливості розвитку дітей. Основними питаннями, які розглядаються в молодших класах, є особливості зовнішності та чуттєвого світу дитини. Окрім того, досить важливими виступають теми дружби, культури, спілкування з дорослими, членами своєї родини, ровесниками. Саме в цьому віці у дитини починають формуватися уявлення щодо головних морально-етичних цінностей; розвивається здатність дитини до логічного мислення і самодисципліни, а також до спілкування з ровесниками і дорослими відповідно до встановлених правил. Тому достатня увага приділяється проблемам формування позитивної мотивації пізнавальної діяльності на дозвіллі, а також спілкуванню з природою і мистецтвом.

Застосування ігрових технологій на уроках в комплексі з іншими методами і прийомами організації навчальних занять, дає можливість зміцнити мотивацію на вивчення курсу «Основи здоров'я», підтримувати інтерес, захопленість процесом, викликати позитивні емоції, тобто створити сприятливий емоційний настрій уроку, побачити індивідуальність дітей.

З огляду на те, що молодші школярі емоційно чутливі і у них, головним чином, переважають конкретно-образне мислення і нестійка увага, основними формами роботи з ними на заняттях визначені тематичне малювання, рольові та імітаційні ігри, обговорення казок, оповідань, дитячих фільмів, розвиваючі

вправи.

Курс «Основи здоров'я» носить комплексний характер, вивчається системно. Принципами його проєктування є: навчання дітей правилам здорового і безпечного способу життя, раціональна організація урочної та позаурочної діяльності; робота з батьками, їх консультації з питань здоров'язбереження; турбота про здоров'я вчителів.

Висновки. Курс «Основи здоров'я» має достатні можливості для розвитку життєвих навичок в учнів 1-4 класів. Життєві навички сприяють формуванню гармонійно розвиненої особистості, її кращій соціальній адаптації, інтелектуальному й емоційному благополуччю, позитивній і здоровій поведінці. Особливе місце серед них належить навичкам протидії соціальному тискові, що допомагають молоді навчитися діяти незалежно у сучасному світі. Тому їх ще називають життєвими навичками, сприятливими для здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Життєва компетентність особистості: наук.-метод. посіб. / За ред. Л.В. Сохань. К. : Богдана, 2003. 520 с.
2. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». К., 2001. 36с.
3. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Навички заради здоров'я. Навчання здоровому способу життя на засадах розвитку життєвих навичок. ВООЗ : Інформаційна серія „Здоров'я в школі”. Документ 9. К. : Кобза, 2004. 123 с.
5. Циба В. Життєва компетентність у соціальній психології: до визначення поняття. Кроки до творчості. К, 2011.209с.
6. Ящук І.П. Формування життєво компетентної особистості: Науково-методичний посібник. Хмельницький: Видавництво Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту, 1999. 54с.

Концедайло Галина,
студентка 33 групи

спеціальності 013 Початкова освіта

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н. А. Басюк**

ІГРОВІ ФОРМИ ТА ЗАСОБИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ « Я У СВІТІ»

Найприродніша та найпривабливіша діяльність для учня початкових класів - це, звичайно, гра. Значну роль гра займає на уроках « Я у світі», оскільки на початку навчання дітям дуже важко засвоїти навчальний матеріал, від якої на пряму залежить розуміння своєї особистості як частини суспільства та частини світу. Ігрові форми та методи навчання створюють гарні умови для самостійності учнів та виявлення індивідуального підходу до кожної дитини.

Метою статті є висвітлення особливостей використання навчальної гри на уроках «Я у світі».

Проблему ігрової діяльності досліджували В. Анісімова, А. Артемова, А. Вербицький, Р. Гуревич, Л. Кабанова, А. Лопатіна, П. Підкасистий, В. Семенов та

інші педагоги. Вони розглядають гру як різноманітну, добровільну діяльність, організовану з метою задоволення інтересів, розкриття потреб, розвитку та підтримки талантів, здібностей учнів, організації активного дозвілля, розширення і доповнення знань з шкільної програми шляхом креативних рішень. Однак проблема використання гри на уроках «Я у світі» не знайшла свого наукового вирішення.

Гра – це обов'язковий атрибут навчального та виховного процесу учнів початкової школи тому, що вона є провідною діяльністю кожної дитини, елементом що забезпечує всебічний розвиток, одним з методів виховання та навчання. На уроках « Я у світі» - це діяльність, спрямована на орієнтування в предметній і соціальній дійсності, за допомогою якої школярі пізнають світ. Водночас гра є могутнім виховним та навчальним засобом для реалізації природних потреб людини.

У зв'язку з цим мета використання ігрових форм навчання на уроках « Я у світі» полягає у задоволенні інтересів і запитів дітей, розвитку їх творчого потенціалу, схильностей і здібностей у різних сферах діяльності та спілкування; підготовці учнівської молоді до успішного функціонування в суспільстві, розвитку уміння швидко і правильно приймати рішення, змінювати їх залежно від конкретних ситуацій, знаходити творчу спрямованість особистості, розвивати інтелектуальні здібності та естетичні почуття. Гра не створює матеріальних та культурних цінностей, але вона виховує в дитині якості, потрібних для життя людини як невіддільної частини суспільства та навколишнього світу.

Використання ігрових форм навчання та методів на уроці буде успішним за умови дотримання педагогом наступних вимог:

- Узгоджувати ігри з навчальною програмою, темою та метою уроку;
- Забезпечувати засвоєння нових знань та їх закріплення учнями;
- Відповідати віковим особливостям та бути доступними для розуміння учнями;
- Здійснювати поступове засвоєння синтезу, аналізу та узагальнення інформації;
- Корегувати та розвивати моральні якості учнів як членів суспільства;
- Забезпечувати розвиток комунікативних навичок;
- Залучати усіх учнів класу до діяльності;
- Організовувати матеріальне середовище для гри;
- Застосовувати широкий діапазон прийомів та методів дидактичної гри.

За умови виконання всіх зазначених вище вимог ігрові форми та методи навчання на уроках « Я у світі» дозволять навчальному процесу стати не тільки більш динамічним та цікавим, а й надати учням можливість краще засвоїти матеріал та застосувати уже набуті знання на практиці, уникнувши при цьому небажаного зубріння.

Педагогом має бути врахована структура гри. Структурними елементами гри є:

- Ігрові завдання – цілі та задачі які має вирішити застосований ігровий метод;
- Ігровий задум – проблема що формує хід гри та надає їй навчального та пізнавального характеру;
- Правила встановлені обмеження яких слід дотримуватись у ході гри.
- Результат – засвоєні учнями під час ігрової діяльності знання.

Роль гри у житті та розвитку учнів гри неможливо оцінити. Попри те, що вона є розвагою, відпочинком, вона здатна бути навчальною та пізнавальною, в чому і є її феномен.

На уроках інтегрованого курсу « Я у світі» ігрову діяльність можна використовувати в таких випадках:

- як один з елементів методики засвоєння нових знань;
- як ціле заняття або як його частину (введення, контроль);
- як методику позакласної роботи.

На уроках « Я у світі» у процесі гри на перший план виступають стосунки дитини з іншими людьми. Діти беруть на себе різні соціальні ролі, обираючи стиль поведінки в різних ситуаціях. Вчать бути лідерами та коритися іншим, розвивають організаторські здібності, формують у собі рішучість, наполегливість, креативність, комунікативність та стриманість у різних ситуаціях. На уроках «Я у світі» найчастіше використовуються сюжетно-рольові ігри, режисерські ігри, імітаційні ігри, театралізовані ігри та інтелектуальні ігри.

Сюжетно-рольова гра полягає у відтворенні поведінки інших людей у тій чи іншій ситуації. Граючись, учень приймає на себе позицію іншої людини та намагається реалізувати цю роль у сюжет гри, що особливо важливо на уроках « Я у світі». Адже спосіб поведінки людей, який відповідає прийняттю у суспільстві моральним нормам, тренує в учня відповідальність, чесність, правильність та доречність форм поведінки у суспільстві. Виконуючи роль тата або мами, дитина розуміє важливість материнського та батьківського існування у власному житті та починає більше цінувати батьків. Сюжетно-рольова гра також допомагає зрозуміти дітям значення трудової діяльності та розкриває її суспільне значення. У процесі таких ігор у дитини формуються комунікативні навички, вміння відстоювати свої права, лідерські якості, вміння знаходити підхід до людей та йти на поступки. (Наприклад: Гра у сім'ю, магазин, лікарню, театр і т.д.).

Велике значення на уроках « Я у світі» грає наявність середовища для сюжетно-рольової гри, тобто для діяльності необхідні атрибути які допоможуть повною мірою взяти роль на себе та відтворити. Це спростить рольову поведінку та полегшить реалізацію ролі.(Наприклад: роль лікаря краще виконає дитина у білому халаті та шапочці).

Режисерські ігри не потребують у учнів відтворення певних ролей, зазвичай це створення ігрових ситуацій з іграшками, взаємовідносини між якими регулюють самі учні, як режисери. В основі гри сюжету гри лежить власний досвід учня, спираючись на який він обирає дії та вчинки. Режисерська гра надає можливість створити власний світ при цьому створивши там власні моральні правила та моральні цінності. Учень буде наділяти персонажів лише тими якостями які присутні в ньому та в людях які створюють його оточення. На відміну від сюжетно рольової гри немає скованості у діях вчинках та словах. Що надає дитині ще більше можливостей формування лідерських якостей особистості та створення власної точки зору на речі що невідмінно стане у пригоді під час спілкування з соціумом, та усвідомлення себе як частини суспільства. (Наприклад: Гра «Салон краси», гра «День народження»).

Театралізовані ігри доцільно проводити на основі оповідань, казок, байок та інших літературних творів. Зазвичай казки та оповідання мають повчальний характер що вже вплине на учня певним чином та скорегує моральну вихованість учня, його моральні якості, погляди та поведінку, що є одним із завдань навчання

«Я у світі». Розігруючи казку, учні наповняють її реальними подіями та ситуаціями, збагатять її власними емоціями та переживаннями, легко переможуть зло та примирять героїв казки чи оповідання, створивши власну кінцівку. Такі ігри стимулюють не тільки розвиток особистості, а й розвивають естетичні та емоційні почуття, формують уявлення про загальнолюдські цінності, розкривають креативні сторони учнів, створюють взаємоповагу у колективі та зміцнюють його. (Наприклад: «Бджола та шершень» «Попелюшка» «Убогий та багатий» і т.д.).

Імітаційні ігри дещо схожі на сюжетно-рольові, але їх відрізняє наявність у імітаційній грі зображення деяких конструкцій, принципи, технології, які визначають поведінку і взаємодію між учнями у процесі гри. Також у імітаційній грі конкретні ролі жорстко не виділяються, а лише моделюється середовище гри. Вони вчать шукати вихід з різних ситуацій, знаходити компроміс та вирішення та співпрацювати. (Наприклад: Гра «Пропоную допомогу», гра «Правильний вибір»).

Таким чином, ігрові форми навчання можуть використовуватися вчителем для різних завдань та цілей на уроках «Я у світі», наприклад для опрацювання та засвоєння нових знань, закріплення та повторення вже вивченого матеріалу, формуванні творчих здібностей та креативу, розвитку умінь які дарують можливість учням розуміти та бачити навчальний матеріал з різних точок зору. Гра надає можливість учням у ході навчання найкращим чином розкрити свій потенціал, показати свої творчі здібності та проявити себе як особистість яка є частиною суспільства.

Список використаних джерел:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. пос. / І.М.Дичківська – К. : Академвидав, 2004. –450 с.
2. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навч. пос. / За ред. І.А.Зязюна, О.М.Пехоти. – К. : А.С.К., 2003. –240с.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи / О.Я.Савченко. –К. : Генеза, 1999. – 389 с.
4. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу / В.О.Сухомлинський. –К. : Рад. шк., 1971. –208 с.
5. Эльконин Д.Б. Психология игры / Д.Б.Эльконин. – М. : ВЛАДОС, 1999. –360с.

Короткіх Аліна,
студентка 33 групи
спеціальності 013 Початкова освіта

ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Концепція Нова українська школа внесла багато корективів в звичний освітній процес. Зміни торкнулись всіх предметів в початковій школі, зокрема міжпредметною інтеграцією. Особливості інтегрованого навчання полягають у можливості формування системних знань, розвитку критичного мислення та компетентностей, адже під час навчання залучаються елементи знань, умінь та навичок з різних сфер життя.

Інтегроване навчання молодших школярів забезпечується більшими просторовими та часовими межами, ніж звичне традиційне предметне навчання. Зважаючи на те, що у молодшого школяра в першому класі та в першому семестрі другого класу провідною діяльністю є ігрова діяльність, що виражається

непосидючістю, вчителю необхідно кожні 5-7 хвилин змінювати вид роботи на уроці для утримання стійкої уваги. Даний принцип роботи спрямований на розкриття окремої цілої теми з використанням різних дидактичних засобів, різноманітних видів роботи, що в поєднанні безпосередньо впливають на повноцінне засвоєння нових знань, умінь та навичок. В Новій українській школі об'єднання відбувається з неконтрастним включенням елементів одного виду діяльності в інший. Така особливість концепції характеризується єдністю та повноцінністю навчально-виховного процесу.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» для молодших школярів яскраво відображає принцип інтеграції. Зокрема в даному курсі включений зміст таких освітніх галузей, як: «Громадянська», «Соціальна», «Здоров'язбережувальна», «Природничча», «Технологічна», «Математична», «Мовно-літературна», «Історична» та «Мистецька». Саме під час вивчення даного курсу молодші школярі засвоюють базові знання та вміння етичної поведінки, формують початкове уявлення про політику, закони України, права та обов'язки дітей, міжнародні документи тощо, вчать самостійно формувати здоров'язбережувальний режим дня, пізнають суть різних природних процесів, що нас оточують, їх зв'язок між собою та людиною; вивчають літературне та мистецьке надбання українського народу для культурного розвитку особистості; знайомляться з українськими видатними історичними постатями для кращого розуміння автентичних особливостей нашого народу; розвивають математичну компетентність для щоденного використання їх у повсякденному житті. Також учні виготовляють різноманітні іграшки та приладдя власноруч по інструкції в підручнику, що, я вважаю, підвищує їх самостійність та цілеспрямованість. Отже, метою такого предмету є розширення базових знань, умінь та навичок, відкриття нових горизонтів у різних сферах життя дітей та дорослих людей, виховання любові й поваги до Батьківщини, формування аналітико-систематичного вміння і здатності узагальнення та оцінювання різноманітних об'єктів та явищ в природі та суспільстві.

Навчальний зміст має потенціал для формування в молодших школярів предметних та ключових компетентностей, різнобічних умінь та зорганізований на принципах дитиноцентризму, що запровадив Сухомлинський, який, у центрі освітнього процесу ставив індивідуальні особливості та потреби учня. Зміст інтегрованого підручника спрямований на реалізацію компетентнісного підходу, а також сприяє розвитку особистості учня, формуванню соціальних, громадянських, екологічних та здоров'язбережувальних моделей поведінки та особливий своєю динамічністю у використанні учителем у побудові навчального процесу, а саме: вибудовувати алгоритм навчальної діяльності, врахувавши всі види навчальної діяльності, а саме: фронтальна, парна, групова, індивідуальна, самостійна. Провідним принципом створення інтегрованого підручника для курсу «Я досліджую світ» 1 клас, є принцип природовідповідності. Усе, що оточує дитину і сама дитина – є природа. Учень у майбутньому має займатись тою справою, до чого в нього закладені здібності від природи. Ідеї новоствореного підручника полягають в інтеграції внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків, які сприятимуть формуванню ключових та предметних компетентностей. У ньому передбачено формування активної життєвої позиції молодших школярів у процесі засвоєння нових знань, накопичення практичного, життєвого досвіду та творчого застосування їх в різноманітних умовах. Широкого впровадження набули

інтерактивні методи, різні форми самостійної роботи, що допомагають орієнтуватися на кінцевий результат освітнього процесу, тобто набуття учнем ключових та предметних компетентностей через постійну навчальну діяльність, наявність соціокультурного, українознавчого та екологічного компонентів. Особистісно зорієнтована технологія навчання дозволить кожному учневі обирати ту чи іншу навчальну діяльність у предметному осередку та об'єднуватися в групи для спільної роботи. У змісті підручника «Я досліджую світ» 1 клас, авторами якого є Гільберг Т., Тарнавська С., Гнатюк О. та Павич Н., реалізовано модель соціальної поведінки під час роботи в малих групах, які забезпечують сприятливі умови для комунікативної практики учнів та їх соціальної адаптації.

В підручнику також запропоновані такі герої, як Знайчик і Значка, що постійно приходять на допомогу школяреві та застерігають від можливої життєвої небезпеки, загадують загадки та грають з учнями в різні ігри. Важливу роль у сприйманні матеріалу відіграють умовні позначення. Саме вони забезпечують передумови для активної пізнавальної діяльності учнів, слугують вказівниками на певний різновид дитячого мислення, сприяють урізноманітненню способів опрацювання основних елементів інформації, вироблення в учнів бажання та вміння працювати з підручником на уроці та вдома. Вони добре розрізняються між собою різними елементами, чітко узгоджуються зі змістом позначених ними завдань підручника, орієнтують учнів на певні види виконання завдань, а саме: «виконай завдання», «дай відповідь», «поміркуй», «інтернет-джерело» тощо.

Під час ранкових зустрічей та на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» молодші школярі мають змогу поділитись власними життєвими переживаннями, що стосуються теми дня, та отримати поради і настанови від вчителя та однокласників. На мою думку, така діяльність створює підґрунтя для формування класного колективу та дружньої атмосфери, що впливає на коефіцієнт корисної дії загальної роботи класу. До того ж варто відзначити, що зміст завдань підручника та форма їх представлення допомагають учням розвинути вміння публічного виступу, побороти страх перед публікою та пізнати різні сторони власного «Я». Наприклад, контекст практичної роботи на тему «Родинне дерево» у 3 класі надає можливість індивідуально проаналізувати свій рід дослідницьким та частково-пошуковим методами шляхом створення генеалогічної схеми до третього або четвертого коліна.

Варто звернути увагу на загальний обсяг дисципліни в початковій школі. Зокрема в першому класі такий обсяг становить 140 годин на рік, що розподілено на 4 години щотижневого навантаження. У розкладі інтегрований курс «Я досліджую світ» провідні освітяни радять ставити в середу та четвер, як цілісно спланований день. Це повною мірою змінить форми проведення, підходи до застосування методів, прийомів та засобів навчальної діяльності першокласників. За результатами досліджень, учителі початкових класів, вважають такий навчальний день розвантажувальним. До того ж на уроках з даного курсу відбувається вивчення нового матеріалу з різних дисциплін початкової школи. Проте потрібно зауважити, що інтегрований курс «Я досліджую світ» з першого по третій клас має високий коефіцієнт навантаження, тому цей урок не треба ставити першим в розкладі на день, щоб в учнів був час налаштуватись на максимально продуктивну працю, адже предмет доволі матеріаломісткий. Рекомендовано на перші уроки ставити в першому класі математику, а в 2-3

класах – українську мову та читання. Зрозуміло, що перед уроком інтегрованого курсу «Я досліджую світ» не потрібно ставити уроки з набагато нижчим коефіцієнтом навантаження, бо діти занадто сильно розслабляються і втрачають емоційне налаштування для вивчення складнішого матеріалу.

Педагог за допомогою педагогіки партнерства може створювати різноманітні проекти за участі батьків, наприклад: створення годівничок для зимуючих птахів, висадка фруктових дерев на шкільному дворі, заготівля жолудів для годування свійських тварин, прибирання території разом з Всеукраїнською організацією «Let's do it, Ukraine!», проведення бесід з літніми людьми про історичні події минулого століття, виховна година на тему «Моя родина» або «Походження мого прізвища» тощо.

Отже, інтегрований курс «Я досліджую світ» в Новій українській школі слугує важливою передумовою всебічного особистісного розвитку молодшого школяра, адже зміст предмету включає матеріал з різних галузей життя. Саме таке змістове наповнення надає більше можливостей для вчителя стосовно організації навчальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Большакова І. Студія онлайн-освіти EdEra. Інтегрований курс «Я досліджую світ». Навчання на основі запитів. URL: <https://edera.gitbooks.io/glossary/6/world.htm>. 2018.
2. Інтегрований курс «Я досліджую світ». Навчання на основі запитів. URL: <https://edera.gitbook.io/glossary/metodikivikladannya-u-1-klasi/worldю>. 2018.
3. Кравчинська, Т. С. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність. Підготовка керівних та педагогічних кадрів дл реалізації Концепції Нової української школи: матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Харків, 6 квіт. 2017 р.). Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2017.
4. Ніколенко, Л. Т. Педагогіка партнерства як умова реалізації завдань розвитку особистості дитини у контексті Нової української школи. Методист. 2018. Т. 6

Кравчук Анастасія,
студентка 12 групи
спеціальності 013 Початкова освіта

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Компетентність – це здатність приймати рішення й нести відповідальність за їх реалізацію у різних галузях діяльності. У світі проблема життєвої компетентності молодших школярів є дуже важливою. В Україні перед навчальними закладами стоїть багато завдань, зокрема – формування життєвої компетентності учня, здатного творчо мислити, розвивати здібності, збагачувати інтелектуальний потенціал та культуру, а вимоги до змісту й організації навчання та виховання, що постійно підіймають планку, вимагають упровадження ефективних педагогічних підходів. Актуальність цієї проблеми полягає у тому, що формування компетентностей у дитини й можливості сучасної освіти, традиційного виховання засновуються на одних стандартах, яких іноді не достатньо для боротьби з цією проблемою.

Проблема формування компетентностей була і є предметом дослідження багатьох науковців. Зокрема, О. Кусакова прийшла до висновку, що «...вчителю

необхідно не тільки дати учням певний обсяг знань і вмінь, але й сформувати людину, здатну приймати рішення, мати свою позицію, брати на себе відповідальність, творчо мислити, вміти займатися самоосвітою, критично оцінювати інформацію, співпрацювати в колективі, вміти братися за справу, вміти домовлятися, адаптуватися до умов життя, здатну до мобільності, швидкої зміни соціальних ролей, тобто бути людиною компетентною, людиною, яка ставить мету і досягає успіху» [1, с.2]. В. Ляшенко, у свою чергу, зазначає, що поняття "життєва компетентність" значно ширше, об'ємніше, бо передбачає спроможність особистості набувати знання, перетворювати їх на уміння та адекватно діяти [2, с.19]. В. Зарицька дає своє трактування цьому поняттю: «Життєва компетентність є цілісним утворенням, яке становить системну властивість усієї особистості, що характеризує її здатність зберігати та оптимально відтворювати, розвивати себе, своє життя, успішно діяти в різних життєвих ситуаціях, розв'язувати життєві проблеми» [3, с. 89].

Вирішення завдань життєвої компетентності можливе за умови реалізації в освітній практиці вимог принципу індивідуалізації та диференціації навчання. На це свого часу звертав увагу В. Сухомлинський.

Мета статті – розкрити значення проблеми формування життєвої компетентності на етапі молодшого шкільного віку та з'ясувати теоретичні підходи.

Діти – це наше майбутнє, тому виховання їхньої життєвої компетентності є дуже важливим. Охоплюються такі проблеми як: вміння, знання, навички, розуміння матеріальних та духовних цінностей суспільства. Компетентність у житті розкриває міру включеності особистості в активну діяльність, здатність ефективно розв'язувати проблеми життя, використовуючи при цьому знання, уміння та досвід.

Основні підходи до визначення сутності життєвої компетентності: соціальний, психологічний та педагогічний. Соціальний підхід визначає життєву компетентність особистості як умову, необхідну для дотримання ними існуючих у суспільстві норм, прав та цінностей. У свою чергу, психологічний підхід визначає життєву компетентність людини як розвинену здатність до самореалізації найважливіших якостей. Та третій — педагогічний підхід як практичний досвід, який може бути успішно освоєний ними у процесі ранньої соціальності.

Вчителю початкових класів у процесі формування життєвої компетентності молодших школярів важливо зосередити зусилля на:

1) опануванні учнями механізмами саморегуляції, способами здоров'язбереження, мистецтвом управляти собою, виявляти і контролювати власні емоції, проявляти волевільні якості тощо;

2) розвитку вміння жити та контактувати з батьками, рідними, вчителями, однолітками тощо, допомагати іншим людям, вміння попереджувати та розв'язувати життєві конфлікти;

3) стимулюванні потреби вчитися протягом життя, розвитку уміння працювати з різноманітною інформацією, організувати, здійснювати та контролювати/оцінювати власну пізнавальну діяльність.

При формуванні життєвої компетентності молодших школярів враховуються такі чинники: фізичний, когнітивний, мовленнєвий розвиток, психологічний, соціальний, сенсорно-моніторний та інтелектуальний розвиток. Саме ці види розвитку спрямовані на формування в учнів початкової школи основних аспектів

життєвої компетентності. Вік молодших школярів — це період формування особистості. Кожна людина має розуміти, що одне не обдумане слово, залишить згадку про себе у подальшому житті дитини.

Основні напрямки корекційної роботи у сфері розвитку життєвих компетенцій для всіх категорій дітей:

1) Розвиток уявлень про власні можливості та обмеження, про необхідне для життєзабезпечення.

2) Опанування соціально-побутовими навичками, використовуваними в повсякденному житті.

3) Опанування навичками комунікації.

4) Диференціація та осмислення картини світу і її тимчасово-просторової організації.

5) Диференціація та осмислення свого соціального оточення, прийнятих цінностей і соціальних ролей.

При нормальному розвитку дітей, що протікає в нормальному соціальному середовищі, зазначені вміння, уявлення і навички складаються природним чином в процесі сімейного виховання.

Орієнтуючись на світові стандарти загальної середньої освіти, наразі узятю курс на гуманізацію і демократизацію, на формування особистості як найвищої цінності суспільства, на її соціалізацію. Потрібно виховати особистість здатну діяти, з високою усвідомленістю, інтелектуальну, творчу. І це не легко, але якщо брати на себе цю роботу, потрібно виконувати її сумлінно! Здійснюючи навчально-виховний процес, спиратись не лише на традиційні методики чи новітні здобутки, а шукати нові підходи в розв'язанні задач, аби перевершувати стандарти.

Сформована життєва компетентність — це особистість, яка здатна приймати адекватні рішення, володіти емоціями, долати життєві проблеми, розуміти інших та ставити чужі пріоритети поряд зі своїми.

Формування життєвої компетентності є дуже важливим і кропітким процесом.

Список використаних джерел:

1. Мудрик А. В. Социализация человека : (учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед.] / А. В. Мудрик –2-е науч. ред.) –К. : Контекст, 2000. –С. 87–93.
2. Социальная активность и свобода личности. - Волгоград, 1981.–167с.
3. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину / Сухомлинський В.О. // Вибрані твори. У 5 т. – Т.2. – К.: Рад. школа.

Літвинець Інна,

студентка 11 групи

спеціальності 012 Дошкільна освіта

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент **Н. А. Басюк**

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВИХОВАТЕЛЯ

У сучасному освітньому процесі на перший план висувається питання про забезпечення умов розвитку дитини як цілісної особистості. Це обумовлено необхідністю внесення особистості в соціум як творчої індивідуальності, яка здатна освоювати духовні цінності, формувати специфічну виборчу спрямованість, пов'язану з розширенням суб'єктивних думок. Протягом усього

дошкільного дитинства одним з основних помічників у розвитку особистості дитини виступає вихователь. Постійне спілкування з дитиною - найважливіша службова функція вихователя. На безліч питань вихователь повинен зуміти дати відповідь з урахуванням віку дитини. Від того, як правильно і наскільки швидко вихователь знайде підхід до кожної дитини, зуміє організувати життя дітей в умовах дошкільного закладу освіти залежить, чи будуть діти врівноваженими, лагідними, і товарицькими або ж вони виростуть неспокійними, настороженими, замкнутими в собі.

Найважливішою характеристикою і передумовою продуктивності навчально-виховної роботи є педагогічна культура вихователя. Її головне призначення - сприяти вдосконаленню навчально-виховного процесу, зростанню його ефективності.

Професійна культура вихователя полягає в системі його особистих і професійних якостей, а також специфіці його професійної діяльності. Для того, щоб визначити суть поняття «професійна культура педагога», доцільно розглянути такі поняття, як «професійна культура» і «педагогічна культура».

Педагогічна культура - «істотна частина загальнолюдської культури, в якій найбільшою мірою закарбувалися духовні і матеріальні цінності, а також способи творчої педагогічної діяльності людей, необхідні людству для обслуговування історичного процесу зміни поколінь і соціалізації (дорослішання, становлення) особистості».

Педагогічна культура вихователя - це така узагальнююча характеристика його особистості, яка відображає здатність наполегливо і успішно здійснювати навчально-виховну діяльність в поєднанні з ефективним взаємодією з учнями та вихованцями. Поза такої культури педагогічна практика виявляється паралізованою і малоефективною.

Педагогічна культура розглядається як важлива частина загальної культури вихователя, що виявляється в системі професійних якостей і специфіці професійної діяльності. Це якості особистості педагога-професіонала, умови і передумови ефективної педагогічної діяльності, рівень професійної компетентності педагога і мета професійного самовдосконалення.

Становлення педагога як професіонала і суб'єкта продуктивної діяльності є процес приближення до ідеалів культури [1, с. 64]. В цьому сенсі величезне значення набувають професіоналізм, майстерність, широкий профіль діяльності. Генрі Форд казав, що якщо захоче погубити конкурентів, то дасть їм побільше вузьких спеціалістів, адже вузький спеціаліст не здатен творчо мислити. Людина позбавлена широкого погляду, дотична з ідеєю загальнокультурного кругозору, позбавлений методологічної гнучкості і зрілості, що дозволяють долати неминучі тупики думки [2, с. 32-33]. Особливість праці вихователя полягає в тому, що його об'єктом і продуктом є «найунікальніший за своєю цінністю матеріал» - людина, і не просто його фізична сутність, а внутрішній світ, його духовність.

Питанням педагогічної культури займалися: Г. Сковорода, С. Пуфендорф, В. О. Сухомлинський, А. С. Макаренко, К. Д. Ушинський, О. В. Духнович, В. М. Гриньова, О. С. Газман, М. М. Букач, Н. О. Комар, Т. В. Комарова, В. І. Лозова, С. С. Муцинова, О. Б. Гармаш та інші.

Мета статті. Розкриття поняття педагогічної культури та виокремлення її головних аспектів у вихованні дошкільників.

Структурні компоненти педагогічної культури вихователя: педагогічні знання; педагогічні почуття та мотиви; педагогічні переконання; педагогічні вміння та навички; організаторсько-педагогічні здібності; культура спілкування та педагогічний такт.

Педагогічна культура передбачає наявність:

- педагогічної спрямованості в особистості педагога (вихователя), що відбиває його схильність до навчально-виховної діяльності і здатність досягати в її ході значущих і високих результатів;

- широкого кругозору, психолого-педагогічної ерудиції та компетентності педагога (вихователя), тобто таких його професійних якостей, які дозволяють йому досить добре і результативно розбиратися в навчально-виховній діяльності;

- сукупності важливих в навчально-виховній роботі особистісних якостей педагога (вихователя), тобто таких його особливостей, як любов до людей, прагнення поважати їх особисту гідність, добросовісність в дії і поведінку, висока працездатність, витримка, спокій і цілеспрямованість;

- вміння поєднувати навчально-виховну роботу з пошуком шляхів її вдосконалення, що дозволяє педагогу постійно вдосконалюватися у своїй власній діяльності і покращувати саму навчально-виховну роботу;

- гармонії розвинених інтелектуальних і організаторських якостей педагога (вихователя), тобто особливого поєднання сформованих у нього високих інтелектуально-пізнавальних особливостей (розвиненість всіх форм і способів мислення, широта уяви і т.д.), організаційних якостей (вміння спонукати людей до дії, впливати на них, згуртувати їх і т.д.) і здатності проявляти ці характеристики на благо організації і для підвищення ефективності навчально-виховної діяльності;

педагогічної майстерності педагога (вихователя), який передбачає синтез високорозвиненого педагогічного мислення, професійно-педагогічних знань, навичок, умінь і емоційно-вольових засобів виразності, які у взаємозв'язку з високорозвиненими якостями особистості педагога та вихователя дозволяють їм ефективно вирішувати навчально-виховні завдання.

Стрижневим компонентом педагогічної культури є педагогічна майстерність як синтез наукових знань, умінь і навичок, методичного мистецтва і особистих якостей педагога.

Педагогічна майстерність є важливою стороною професійної культури. Хороший педагог має широкий кругозір. Він може не тільки відповісти на будь-яке питання, розповісти багато цікавих речей, які пов'язані з його безпосередньою діяльністю. Для розвитку ерудиції педагогу необхідно багато читати, дивитися науково-популярні передачі, стежити за новинами, повинні бути добре розвинені професійні здібності (професійна пильність, оптимістичне прогнозування, організаторські вміння, мобільність, адекватність реакцій, педагогічна інтуїція), володіння педагогічною технікою (система прийомів особистого впливу педагога на колектив вихованців і окрему особистість).

Основними характеристиками педагогів-майстрів вважають вміння в доступній формі викладати складні проблеми, своїм прикладом захопити кожного, направити активну діяльність на творчий пошук нових знань; вміння спостерігати, аналізувати життя вихованців, причини того чи іншого вчинку, факти і явища, що впливають на розвиток особистості. Педагогічну майстерність визначають і як пошук нових методів і форм вирішення незліченного ряду педагогічних завдань з

високим ступенем успішності. Майстерність педагога є синтезом теоретичних знань і практичних умінь.

Таким чином педагогічна майстерність:

- це комплекс особистісних і професійних якостей педагога, пов'язаних з особистісним досвідом педагогічної роботи, де накопичуються і формуються ті чи інші засоби професійної діяльності;

- це мистецтво навчання і виховання доступне кожному педагогу, але вимагає постійного вдосконалення;

- це професійне вміння направляти всі види навчально-виховної роботи на всебічний розвиток дітей, включаючи їх світогляд і здібності. Педагог - це завжди приклад для вихованців. Те, наскільки успішно він зможе навчити і виховати дітей, залежить не тільки від його знань, а й від рівня педагогічної культури. Особистість вихователя формується, проявляється і змінюється в процесі його професійної педагогічної діяльності [4, с. 30–35].

Крім того, що вихованість і культура - це показник особистісної культури педагога, це ще і його обов'язок - в процесі виховної роботи він повинен передавати засвоєні знання і вміння своїм підопічним. Одним з аспектів педагогічної культури є духовна культура педагога. Педагог - перш за все, особистість професійно-значуща в тій мірі, в якій причетна до духовних цінностей, вироблених людством, і в якій здатна долучити до цих цінностей інших людей. Система цінностей, прийнята педагогом, визначає його особистісно-професійну позицію і проявляється в етичних і психологічних установках.

Культура вихователя виконує ряд функцій, що включають:

- передачу знань, умінь і навичок, формування на цій основі світогляду;
- розвиток інтелектуальних сил і здібностей, емоційно-вольової та дієво-практичної сфер його психіки;
- забезпечення свідомого засвоєння учнями моральних принципів і навичок поведінки в суспільстві;
- формування естетичного ставлення до дійсності;
- зміцнення здоров'я дітей, розвиток їх фізичних сил і здібностей.

Висновок. Отже: педагогічна культура - це ряд якостей і умінь, якими повинен володіти педагог для того, щоб успішно вести свою педагогічну діяльність. Педагог повинен постійно вдосконалюватися і працювати над собою, постійно підвищувати свою культуру. Педагогічна культура - це основа педагогічної майстерності. Вихователь – людина високої культури, її носій, він виховує і створює культуру наступного покоління. Дитина при спілкуванні з педагогом – майстром не помічає, що його виховують і навчають: йому просто хочеться ще і ще раз зустрітися з цікавим, добрим і мудрим наставником.

Список використаних джерел:

1. Федорова С. Н. Професійна культура педагога / С. Н. Федорова // Педагогіка. – 2003. № 3, с.64.
2. Князева М. Л. Ключ до самотворення / М. Л. Князева. – М.: Молода Гвардія, 1990. – 253 с., с. 32 – 33.
3. Педагогічна культура : навчальний посібник / Т. В.Лутаєва, Л. Г. Кайдалова. – Х. : НФаУ, 2013. – 156 с.
4. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і перероб. – К. : Вища школа, 2004. – 422 с., с. 30 – 35.

КАЗКА НА УРОКАХ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОВЕДІНКОВИХ УМІНЬ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Початкова школа - це вирішальний крок у фізичному і психологічному розвитку дитини, що закладає основи здорового способу життя з перспективою на все життя. Згідно зі статистикою системи охорони здоров'я, в даний час спостерігається зниження якісних показників здоров'я учнів початкової школи.

Казка як метод навчання, розвитку та виховання - один з найдавніших методів. Саме через казки наші предки передавали підростаючому поколінню свій життєвий досвід, традиції і звичаї. Використовуючи казки на уроках, ми робимо їх цікавими для дітей, вони легше сприймають матеріал і засвоюють його. Головне завдання казок – це показати ситуацію з іншої сторони, запропонувати якусь альтернативу, свою модель поведінки.

Казка як предмет дослідження розглядається у працях Дорошенка С., Ігнатенка Н., Чуйко Г. Однак педагогічні можливості казки на уроках «Основи здоров'я» у початковій школі недостатньо розкриті.

Мета статті: розкрити особливості використання казки на уроках «Основи здоров'я» як ефективного засобу виховання моральної поведінки молодшого школяра.

Слухаючи або читаючи казки, діти відразу ж намагаються виділити головне і беззастережно прийняти свою позицію. Персонажі, які заважають здійсненню їх планів, починають з'являтися в негативному образі. А їх улюблені герої стають зразками для наслідування. Діти починають наслідувати своїх кумирів, їхню поведінку і те, як вони себе ведуть в тій чи іншій ситуації. У тому числі це може створити загрозу їхній безпеці.

З раннього дитинства школярі знайомляться з казками. Вони доступні і зрозумілі дітям, легко сприймаються і запам'ятовуються. Читаючи, розповідаючи, складаючи власні казки, переглядаючи відповідні картинки і малюнки, а також аналізуючи зміст казки і дії персонажів, діти формують уявлення про здоров'я, гігієну і здоровий спосіб життя. Казки в цікавій і доступній формі знайомлять дітей з навколишньою дійсністю, діями людей, показують наслідки тих чи інших дій, дають можливість самій дитині «прожити» ситуацію, це те, що робить казки одним з найефективніших засобів виховання. працювати з дітьми.

Педагог, який має намір використовувати казки в навчальному процесі, повинен спочатку вияснити, чи відповідають вони наступним вимогам:

1. Відповідність казки цілям уроку, тематиці і навчальним завданням.
2. Казка повинна виступати активізацією приводу до навчання, повинна викликати у дитини інтерес до свого здоров'я та здорового способу життя.
3. Після прочитання казки необхідно обов'язково проаналізувати її зміст, виділити тему і основну ідею казки, проаналізувати дії героїв, а також відповіді на морально і особисто орієнтовані питання.
4. Розповідь повинна відповідати віку та індивідуальним особливостям дітей.

Вчитель може допомогти вибрати потрібний матеріал, а також тему казки. Працюючи з цими розповідями, батьки повинні враховувати наступні моменти:

1. Казку повинні читати самі батьки або дитина під їх ретельним контролем.

2. Після прочитання історії важливо почати обговорення.

3. Приклади з особистого досвіду батьків мають велику освітню цінність.

Завдяки взаємодії вчителів і батьків ведеться велика робота в області здоров'язберігаючої освіти.

Моральні уявлення (чесність, доброта, людяність), яскраво представлені в образах героїв, закріплюються в реальному житті і у взаєминах з близькими і стають моральними нормами, що регулюють бажання і дії дітей.

Казка відіграє важливу роль у формуванні моральних суджень і оцінок у дітей. Дослідження А.В. Запорожець, який займався сприйняттям казок дітьми, дозволив виділити наступні особливості. Дитину не влаштовують небезпечні ситуації, коли невідомо, хто хороший, а хто поганий. Тому потрібно використовувати на уроках не тільки казки з фіналом, який можна спрогнозувати, але і казки з заплутаним сюжетом, для того, щоб допомогти розібратися і вияснити, що не тільки люди, які ведуть себе погано, несуть небезпеку, а й люди, які дуже гарно говорять і намагаються зацікавити, можуть бути небезпечними для нас. Казка невимушено пропонує дитині виходити з різних складних ситуацій, способи вирішення виниклих конфліктів, допомагає сформувати впевненість в собі.

Дитина завжди ототожнює себе з позитивним героєм. Це відбувається не тому, що дитина так добре знайома з людськими відносинами, а тому, що положення цього героя привабливіше в порівнянні з іншими персонажами. Це те, що дозволяє дитині засвоїти хороші моральні норми і цінності, розрізняти добре і погане.

Перші уявлення про справедливість, честь, гідність, самовіддачу і т. д. взяті з казок. Казка готує дитину до співпереживання, співчуття, дитина подумки йде з героєм до кінця. Вчить обирати свою модель моральної поведінки і допомагає зрозуміти дії певних персонажів, спростувати або засудити їх.

Зокрема, при вивченні теми «Небезпека вдома» педагог пропонує учням казку «Вовк і семеро козенят», яка попереджає про небезпеку відкриття дверей незнайомим людям, навіть в тому випадку, коли людина виглядає дуже дружелюбною або каже, що вона знайома ваших батьків, ні в якому разі не можна відчиняти двері.

Казка «Ріпка» показує приклад командної роботи, де ми можемо пояснити дітям, що навіть невелика допомога «слабшого» члена колективу може стати вирішальною. На прикладі ми можемо переконатися, що не потрібно недооцінювати чийсь можливості, потрібно бути дружніми і допомагати один одному.

Казка «Лікар Айболить» навчає добру, безкорисливості, дружбі. Педагог використовує її під час вивчення теми «Дружба і здоров'я».

Казка «Мийдодір» (тема «Здоровий спосіб життя») вчить, як позбутися шкідливих звичок і турбуватися про своє здоров'я. Головний герой казки не терпить нечупар. Спочатку він робить зауваження хлопчику, а потім починає йому розповідати, що саме станеться з ним, якщо він буде бруднулою. Тому що щаслива людина - це здорова людина. Використання казки на уроках «Основи здоров'я» допомагає розвинути навички дитини, потрібні для життя, обрати модель поведінки, яка покращить і збереже власне здоров'я. Завдяки казці педагог зкладає у дітей фундамент здоров'я, засвоюються життєво необхідні навички і вміння.

Як показує практика, саме казка спроможна виконувати адаптаційну функцію і функцію розвитку молодшого школяра з розв'язання наступних проблем :

- Подолання труднощів при переході від дошкільного до шкільного віку,
- Оволодіння потрібними знаннями, їхньому кращу засвоєнню і запам'ятовуванню,
- Встановлення дружніх зв'язків між вчителем і учнем,
- Підтримання цікавості до предмета, розвитку пізнавальної активності.
- Розвиток творчих здібностей учня.

Казкотерапія як метод активно використовується на різних уроках у початковій школі, зокрема, на уроках «Основи здоров'я». Неоціненним є її вплив на психічне і соціальне здоров'я дитини. Учені виділяють вплив казки на двох рівнях: практичному і вербальному. Рекомендується розпочинати роботу на вербальному рівні (сприйняття казки) і продовжувати на практичному (інсценізація, ліплення, малювання).

Таким чином, казки на уроках «Основи здоров'я» є ефективним засобом розвитку у молодших школярів мислення, сприятливого для здоров'я та формуванню моральної поведінки в суспільстві. Адже казки непомітно вчать дитину правилам поведінки, формують її погляди і відносини, а також розвивають її особисті навички. Казка є найбільш ефективним і доступним засобом розвитку дитини. Вона розвиває мислення, логіку, комунікативність, виховує моральні якості в дитини, сприяє початковому формуванню уявлення про здоров'я і здоровий спосіб життя.

Список використаних джерел:

1. Мельничук С. Г. Педагогіка (Теорія виховання) : навчальний посібник. Київ : Слово, 2012. 288 с.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою школи. 1-4 класи. Київ : Початкова школа, 2012. 390 с.
2. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах : посібник для вчителя. Київ : Освіта, 2007. 334 с.
3. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості : вибр. тв. : у 5-ти т. Київ : Радянська школа, 1976. Т. 1. С. 53-206.
4. Брідня Т. М. Використання казкових матеріалів на уроках в початковій школі . URL : <https://vseosvita.ua/library/vkoristanna-kazkovich-materialiv-na-urokah-v-pocatkovij-skoli-181932.html> . 2019 .

Могилевець Вероніка,
студентка 11 групи
спеціальності 012 Дошкільна освіта

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Здоров'я дітей у сучасному світі є важливим елементом формування здорового способу життя. Та для того, щоб забезпечити здорове життя дітей, потрібно формувати навички для підтримки здоров'я та дотримуватися всіх вимог здорового способу життя.

Відомими теоретиками та пропагандистами, які докладно вивчали здоровий спосіб життя, є Пол Бреґг — американський дієтолог, ініціатор руху за здорове харчування; Порфірій Корнійович Іванов— творець оздоровчої системи з низкою

оригінальних ідей; Денис Мінін — пропагандист здорового способу життя; Євгеній Слободян — український проповідник і популяризатор здорового способу життя.

Мета статті полягає у розкритті теоретико-методичних засад формування умінь і навичок здорового способу життя у молодших школярів.

Немає у людини цінності, більшої за здоров'я. Здоров'я людей належить до числа глобальних проблем, що мають життєве важливе значення для всього людства. Саме тут загострення сьогоденних та майбутніх протиріч може призвести в перспективі до катастрофічних наслідків [1, с. 54].

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, здоров'я — це не тільки відсутність хвороб, а й стан повного фізичного, духовного психічного й соціального добробуту. Гарне здоров'я є результатом правильного здорового способу життя.

Багато хто розуміє під поняттям здорового способу життя відмову від шкідливих звичок (алкоголь, куріння, наркотичні препарати) і заняття спортом та фізичними вправами. Але не потрібно забувати, що здоровий спосіб життя — це щось глибше й особливе для кожної людини. Під цим поняттям тлумачиться систематична особиста поведінка людини, спрямована на профілактику та зміцнення свого здоров'я. Враховуючи велику соціальну і особистісну користь ведення здорового способу життя, в сучасних умовах проводиться широке його застосування серед молоді [2, с. 26].

Дуже важливо, щоб така правильна поведінка була у людини змалку. Інтерес дитини до здорового способу життя не завжди формується у неї з досить малих літ. Тому потрібно формувати деякі навички та звички, щоб дитина надалі спрямовувала своє здоров'я в правильному напрямку.

Основними елементами здорового способу життя для школярів молодшої школи є:

- Дотримання чистоти (чистити зуби два рази на день; регулярно приймати душ; стабільне миття рук (якщо немає можливості помити руки, можна скористатися антисептиком));
- Правильне харчування (вживання білків, жирів, вуглеводів і вітамінів; слідкування за своїм раціоном; їсти 3-4 рази на день невеликими порціями);
- Чергування праці з відпочинком (цей елемент здорового способу життя є дуже необхідним, тому що надмірна праця дітей може викликати перевтому);
- Активний відпочинок (прогулянка на свіжому повітрі або заняття спортом);
- Ранкові фізичні вправи (гімнастика, тренування);
- Загартовування;
- Відмова від шкідливих звичок (вживання алкоголю, куріння цигарок, наркотичні препарати).

На жаль, не всі діти можуть дотримуватися таких правил здорового способу життя. Причиною цього можуть бути неухважність батьків, погані умови проживання, лінь тощо.

Профілактика здорового способу життя являє собою комплекс процедур, спрямованих на підтримку здоров'я, тіла, продовження життя, відмова від шкідливих звичок. Основою профілактики гарного здоров'я є сніданок. Багато хто з дітей відмовляється від ранкового споживання їжі, тому що вважає, що це некорисно, але не слід відмовлятися від сніданку, бо він дає енергію та силу, яка

нам буде потрібна впродовж всього дня. Ранкове споживання їжі дає змогу організму отримати певну дозу кальцію, який сприяє гарному вигляду волосся та нігтів.

Також до профілактики здорового способу життя належить захист тіла від попадання на шкіру ультрафіолету, який може сприяти появленню пухлин. Для захисту тіла від ультрафіолетового проміння можна використати сонцезахисні креми та носити окуляри у занадто сонячну погоду. Для чудового здоров'я потрібно виділяти в день 5-8 хвилин глибокого дихання. Воно допоможе розслабитися організму та перешкодити втомі. Приймання потрібної дози вітамінів (вони покращать здоровий стан).

Потрібно виділяти достатньо годин для сну, щоб організм міг добре відпочити. Як правило, потрібна доза сна триває 7-8 год/доб. Багатьма зарубіжними вченими доведено, що при недостатній кількості сну частково порушується нервова система людини.

Одним із найважливіших заходів, спрямованих на підтримку здоров'я, є спорт. Потрібно приблизно півгодини в день виділяти людині на заняття фізичними вправами або легка активність тіла. Така профілактика буде дуже корисною для організму. Щоденне проведення гімнастики перед заняттям, фізкультхвилинок і рухливих перерв сприяє підвищенню не тільки фізичної, а й розумової працездатності учнів [3, с. 68].

Обов'язково у свій раціон харчування потрібно включати невелику кількість риби, м'яса, горіхів. Завдяки таким компонентам дитина буде себе почувати активною цілий день.

Не дивлячись на популярність здорового способу життя, багато хто не дотримується здорової дієти та нехтує спортивним тренуванням. Іноді діти не бачать ніяких перспектив у дотриманні профілактики гарного здоров'я, тому і часто хворіють на такі хвороби як туберкульоз, ожиріння, захворювання кровоносної системи, цукровий діабет тощо.

Причинами недотримання здорового способу життя є:

- Проблеми з фінансами. Не у всіх є можливість купувати доброякісні продукти, які дорого коштують та ходити в спортзал;
- Лінь;
- Великий асортимент шкідливої їжі у магазинах;
- Погана екологія. Негативний вплив навколишнього середовища також може стати перешкодою для здоров'я;
- Відсутність правильного режиму дня. Багато хто з дітей не дотримується природного режиму дня, і тому в них можуть виникати хвороби, пов'язані з нервовою та гормональною системами.

Отож, профілактика здорового способу життя, як ми уже виявили, має дуже серйозний характер. В першу чергу, вона являє собою комплекс певних вправ, які сприяють покращенню здоров'ю або продуктивній роботі.

Здоровий спосіб життя — це стиль життя кожної особистості. Ще змалку нас батьки заставляли мити руки після кожного приходу з вулиці та забороняли їсти багато цукерок. А діти не розуміли, чому дорослі так цим переймалися. До основних переваг здорового способу життя належать: зміцнення імунітету і зниження захворюваності вірусними та інфекційними захворюваннями; довголіття і збереження рухливості; продуктивність; зниження розвитку хронічних

захворювань; позбавлення від поганого настрою, депресії, стресу; припливи енергії; гарне тіло та чиста шкіра.

Було проведено немало досліджень, пов'язаних зі здоровим способом життя дітей молодшого шкільного віку. Багато із них показали про неухильне погіршення стану здоров'я дітей. Однією із таких причин є несформована мотивація дітей до підтримки здоров'я.

Розвиток інформаційних технологій також впливає на здоров'я дітей. В останній час все більше і більше молодших школярів стали адаптуватися до гаджетів (телефони, комп'ютери, планшети тощо). Це негативно впливає на їхній психологічний і фізичний стан.

Важливим факторами для підтримки здоров'я дітей молодшого шкільного віку є раціональне та правильне харчування. У першу чергу сюди відносять баланс білків, жирів і вуглеводів. Білки — це дуже важливий компонент для організму (найбільше їх можна знайти у м'ясі, бобових). Жири — їх найбільше в рибі та горіхах. Вуглеводи — це джерело енергії. Вони у великій кількості містяться у хлібобулочних виробах і солодощах.

Споживання достатньої кількості води також можна віднести до правил здорового харчування. Часто ми можемо зустріти твердження про пиття двох літрів води в день, але це є невеликим міфом. Найпростіше орієнтуватися на відчуття спраги — пити тоді, коли хочеться. Але у деяких людей природне відчуття спраги може бути притуплене, тому іноді прийдеться себе заставляти пити кілька склянок води щодня. Хорошою ідеєю було б завантажити дитині на смартфон додаток для дотримання водного балансу.

Фрукти та овочі є основним компонентом здорового харчування. Дітям рекомендується вживати не менше 400 грамів у день. Основним компонентом дитячого харчування є горіхи та бобові. Вони містять багато білка.

Велика кількість солі та цукру може негативно впливати на здоров'я дитини. Вони навіть можуть призвести до підвищення ваги. Батькам необхідно стежити, щоб дитина не вживала в день не більше 5 грамів (приблизно одна чайна ложка) цих компонентів харчування.

Прийнято вважати, що молочні продукти — джерело кальцію. Насправді його значно більше в інших продуктах, таких як овочі, горіхи, салат. Для дітей молодшого шкільного віку набагато краще їсти шпинат, ніж пити по склянці молока в день. Крім того, молочні продукти у деякого приводять до проблем зі шкірою (висипання, алергія). Вченими досліджено, що випивати в день більше однієї склянки молока може негативно відбитися на здоров'ї.

Часто буває, що, через уроки, секції та гуртки у дитини не залишається часу поїсти. Але всім відомо, що для підтримки енергії їсти потрібно не менше трьох разів у день. Також діти часто відмовляються від сніданку — це є дуже великою помилкою, тому що ранкове споживання їжі важливе для енергії дітей. Їсти кожен день бажано в один і той же час. Правильне харчування відіграє дуже важливу роль у підтримці здоров'я дітей молодшого шкільного віку.

Таким чином, здоров'я — це не тільки дотримання всіх вимог правильного харчування і спорту, це стиль життя кожної людини. Профілактика здоров'я є дуже важливою у наш час, тому що від неї залежить наше майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Головаха Є. І., Паніна Н. В. Соціальне самопочуття населення України // Українське суспільство на порозі третього тисячоліття/ Під ред. М. О. Шульги. — К.: Ін-т соціології НАН України, 1999. — С. 398 — 409.
2. Свириденко С. О. Формування здорового способу життя молодших школярів у позакласній виховній роботі: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. (13.00.01)/ Ін-т проблем виховання АПН України. — К., 1998. — 16 с.
3. Борисенко А., Цвек С. Руховий режим учнів початкових класів: Навчально-методичний посібник. — К.: Радянська школа, 1989. — 190 с.

Назарчук Лілія,
студентка 12 групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н. А. Басюк**

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства все більше набуває гостроти формування особистості школяра, який здатний критично мислити, має навички та вміння самоактуалізації, вміє адекватно аналізувати свою поведінку, знаходити творче рішення та шукати вихід у різних ситуаціях, які передбачає сьогодення [1, с.14]. Всі ці завдання зумовлені життєвою компетентністю школяра, яка має соціальну природу та спрямована на всебічний розвиток та успішну соціалізацію учня.

Як свідчать психолого-педагогічні дослідження, молодший шкільний вік – досить сприятливий період для формування різних компетентностей: соціальної, комунікативної, інтелектуальної. Тому основним завданням навчального закладу та родини учнів є добір тих ефективних шляхів та засобів, які б сприяли успішному формуванню життєвої компетентності дітей.

Проблема формування життєвої компетентності підростаючого покоління знайшла своє відображення у працях таких дослідників, як: В. Афанасьєв, І. Блауберг, Р. Гуров, І. Єрмаков, М. Нугасв, В. Садовський та ін.

Психологічні аспекти проблеми розкриті у працях Л.Виготського, О. Запорожеця, О. Кононко, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Д. Ельконіна.

Шляхи та засоби формування життєвої компетентності школяра відображені у працях І. Беха, В. Бутенка, М. Боришевського, В. Караковського, А. Куракіна, Л. Новікової, В. Сухомлинського та ін.

Мета статті – теоретично обґрунтувати сутність проблеми формування життєвої компетентності учнів початкових класів.

Для того, щоб дати правильне тлумачення, спершу визначимо сутність поняття «компетентність» у науковій літературі. На думку вченого С. Гончаренка, компетентний – це той, хто «має необхідний запас знань у певній галузі» [2, с.267].

Як відомо, поняття «життєва компетентність» є багатоаспектним та передбачає процес соціалізації, навчання, виховання та розвитку особистості. Її обов'язкові складові – це знання, вміння та навички, якими повинна володіти особистість, а також вміння творчо та раціонально використовувати досвід, накопичений суспільством, його духовні та матеріальні цінності [2,с.50].

Сучасна дослідниця О. Кононко про життєву компетентність учнів початкових класів говорить як про «нову стратегію та основну мету навчально-виховного процесу», яка повинна бути спрямована на те, щоб особистість вміла «успішно оволодіти наукою та мистецтвом життя» [4,с.15].

На думку І. Єрмакова, процес формування життєвої компетентності учнів безпосередньо пов'язаний із ціннісною сферою особистості, що є основою самоактуалізації та ефективним засобом реалізації особистістю своїх цілей та задумів [3, с.14].

Формування життєвої компетентності учня початкових класів – це педагогічний цілеспрямований процес, який передбачає різноманітні шляхи та засоби впливу. Визначальну роль у цьому процесі відводять навчанню, завдяки якому школяр набуває знань, умінь, навичок та відповідного інтелектуального досвіду. Зокрема, М.Єрмаков вказує на роль особистісно-зорієнтованого навчання, метою якого є формування різноманітних компетентностей учнів, де дитина постає як «суб'єкт життєтворчості» [3, с.14].

У процесі формування життєвої компетентності учнів молодших класів видатний педагог В.Сухомлинський відзначав позитивний вплив колективу, діяльності учня, яка є основою його емоційних переживань [3,с.14]. Тому завдання педагогів-пробудити жагу школяра до цих знань.

Дуже важливу роль у формуванні життєвих компетентностей учнів молодших класів має інтегрований курс «Я досліджую світ» – це новий курс, який з'явився в межах НУШ. Відповідно до обраної програми він об'єднує 3 галузі: природничу, громадянську та історичну, соціальну та здоров'язбережувальну. Метою курсу є формування в учнів цілісної картини світу під час опанування соціального досвіду, де відбувається виховання високих моральних чеснот учня, формування вмінь та навичок культури поведінки, навичок взаємодії в колективі та ін. Тому цей урок варто будувати так, аби діти мали змогу самостійно спостерігати, міркувати, робити висновки із побаченого, почутого.

Досить ефективним засобом формування життєвої компетентності школяра є ігрова діяльність, яка є природною для нього. У грі дитина вчиться, розвивається, набуває досвіду комунікації, навичок рольової поведінки. Цьому сприяють дидактичні, творчі, сюжетно-рольові ігри (наприклад, ігри із формування комунікативних умінь та навичок, культури поведінки, із формування моральних чеснот: «Правильно чи ні?», «Птах вдячності», «Оселя у минулому і сучасному», «Квітка доброти» та ін.) із тем: «Людина», «Людські чесноти», «Хто зможе правильно закінчити прислів'я?», «Чарівний листочок»; на уроках математики можна використати такі ігри: «Віднови число», «Цікавинки з торбинки»; на уроках української мови доцільно використати ігри, які також передбачають вміння учня здійснювати пошукову роботу, сприяють гнучкості та швидкості мислення: «Хто може назвати більше прислів'їв?», «Назви одним словом» та ін.) [6, с.56].

Цьому ефективно сприяють як традиційні, так і нестандартні уроки. В контексті реалізації цих завдань дуже доречним буде застосування словесних та практичних методів навчання під час проведення а також проведення роботи у групах, вікторин, проєктів, метод дискусій та ін. Тобто роботу варто будувати так, аби дітям було цікаво брати участь у ній [3, с.16]. Адже у процесі підготовки до такого уроку діти вчать самостійності, ініціативності, креативності.

Наприклад, уроки з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» дозволять практично познайомити першокласників із методом пізнання «Я досліджую». Дослід є складною формою вивчення природи, оскільки передбачає визначення в штучних умовах особливостей об'єктів; створення спеціально підготовлених умов для їх проведення; формування вміння зіставляти явища і процеси, за якими спостерігають під час досліду, робити висновки й узагальнення. Уроки повинні будуватися так, щоб збагачувати не тільки знання, уміння та навички дітей, але й сприяти позитивному емоційному ставленню школяра людських честот у контексті виховання культури поведінки дитини, школяреві доцільно брати участь у різноманітних видах діяльності як практичного, так і творчого змісту, а також достатній діапазон рухливої діяльності дітей, чергуючи між собою різноманітні форми, методи та засоби роботи: бесіду, вікторину, роботу у групах, спостереження, трудові доручення та ін. [5, с.320].

Такі впливи повинні здійснюватися за відповідних педагогічних умов, які, повинні враховувати те, зміст навчального матеріалу повинен відповідати особливостям розвитку учнів молодших класів, матеріал повинен зацікавлювати учнів, спонукати їх до роздумів, самоаналізу, вміння аналізувати не лише власну поведінку, але і поведінку інших.

Під час проведення таких уроків дуже важливу роль має методичне керівництво педагога, який повинен дати змогу кожній дитині розвинути різні види компетентностей: життєву, соціальну, а також дати змогу оволодіти основними людськими чеснотами та цінностями: добротою, порядністю, здатністю брати відповідальність за свої вчинки перед людьми та природним середовищем.

Також варто відзначити, що важливим аспектом у формуванні життєвої компетентності учнів є співпраця та взаємодія школи та родин самих учнів. У процесі годин спілкування, виховних заходів, батьківських зборів відбувається обмін думками про ефективність навчально-виховного процесу, про шляхи його вдосконалення, тобто докладаються спільні зусилля всіх інститутів виховного впливу на особистість дитини із обов'язковим застосуванням індивідуального підходу. Така робота, що передбачає умови спільної підтримки, довіри та зацікавленості, буде сприятливою у формуванні життєвої компетенції учнів початкових класів.

Висновки. Отже, формування життєвої компетентності в здобувачів освіти початкових класів – це складний та специфічний процес, який передбачає оволодіння особистістю соціальними та комунікативними вміннями.

Завдання навчального закладу – сприяти формуванню життєвої компетенції учнів початкових класів та розвинути особисті якості дитини, а також за допомогою творчих і практичних методів стимулювати пізнавальну, пошукову та практичну діяльність молодших школярів для формування у них провідних компетентностей.

Зокрема, на уроках із курсу «Я досліджую світ» доцільно застосовувати навчальні заняття та позаурочну роботу, індивідуальну, парну та групову, а також ефективні методи пізнавальної активності учнів: ігрові, творчі, методи пошукового характеру, завдяки яким учні оволодівають вміннями та навичками самостійно осмислювати інформацію, аналізувати свої моральні якості, поведінку, а також дії інших.

Також варто зазначити, що у ефективному вирішенні проблеми також сприятиме взаємодія школи та родини учнів, визначення змісту та напрямків навчально-виховного процесу, аналіз результатів педагогічного впливу, оцінювання рівня розвитку та виховання особистості.

Список використаних джерел:

1. Державна національна програма «Освіта» / Україна ХХІ століття - К. : Райдуга, 2018. – 62 с
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник/ С.У.Гончаренко . – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
3. Єрмаков І.Г. Педагогіка життєтворчості: орієнтири ХХІ століття І.Г.Єрмаков// Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство. К.: Контекст, 2000. – С.14-22.
4. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення школяра : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук : спец. 19.00.07 ; «Педагогічна та вікова психологія»/ О. Л. Кононко. – К., 2001. –36с.
5. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра/ В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: В 5-ти т. – К.: Рад.школа, 1976. – Т.1. – С. 305-386.
6. Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції «Впровадження компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутніх фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» // Зб. наук. пр. / Редкол.: С.І. Михайлов (голова) та ін. – Ірпінь, 2018. – 148 с.

Пеліховська Катерина,

студентка 33 групи

спеціальності 013 Початкова освіта

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент **Н.А. Басюк**

НАРОДОЗНАВЧИЙ МАТЕРІАЛ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

На сучасному етапі розвитку школи використовують народознавчий матеріал в системі навчально-виховної роботи. Також його використовують в навчальних програмах. Зокрема, в програмі інтегрованого курсу «Я досліджую світ» подано, що його мета є сприятливою для формування в учнів потреби пізнавати світ і значення людини в ньому; засвоєння духовних цінностей в емоційній, пізнавальній, екологічній, моральній та естетичній сферах. Цей курс дає змогу усвідомити та засвоїти соціальні, історичні, морально-правові норми та національно-культурні традиції свого народу, а також дає змогу визначити суб'єктивне ставлення людини до них.

За допомогою народознавчого матеріалу в школярів буде розвиватися гордість за свою історію, культуру, за свій родовід. Також це сприятиме формуванню в кожного учня загальнолюдської моралі, готовність продовжувати заповіти батьків. Сам Василь Сухомлинський казав: «Школа стає справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній панують чотири культури: культ Батьківщини, культ людини, культ книжки й культ рідного слова». Поняття: «виховання» та «народ» мають тісний зв'язок, вони не можуть існувати один без одного. Адже кожен народ передає свій досвід від одного покоління до іншого різними способами. Вивчення розвитку дітей доводить, що саме за допомогою народознавчого

матеріалу на уроках ефективніше розвиваються усі процеси, позитивно впливаючи на формування вмінь та навичок [2, с. 16].

Мета статті – проаналізувати поняття народознавчий матеріал, його використання на уроках «Я досліджую світ».

У літературі зазначено, що «народознавчий матеріал» розглядається як матеріал, за допомогою якого діти вивчають та набувають знань про свій народ. Народознавчий матеріал – це матеріал який містить інформацію про знання конкретного народу, його побуту і трудової діяльності, національний характер, , історико-культурний досвід, родовід, спосіб життя та рідний край [4]. Використання народознавчого матеріалу на уроках в учнів буде краще сприяє розвитку почуття патріотизму у дітей. Вивчення такого предмету в школі як « Я досліджую світ » є першим кроком до ознайомлення дитини з її минулим та сьогоденням. Мета предмету ґрунтується на формуванні в учнів потреб до пізнання світу та людини в нього. Цей курс створює передумови для і засвоєння соціальних, історичних, культурних традицій українського народу.

Оскільки предмет «Я досліджую світ» вивчається в усіх українських школах, це дає змогу інформувати учнів про регіональні особливості кожної області або кожного краю. Для вчителя початкових класів є важливим добір народознавчого матеріалу про історію та навколишнє середовище своєї області, яким можна буде користуватися на уроках під час вивчення нового матеріалу.

Під час вивчення курсу «Я досліджую світ» педагог пропонує скласти родовідне дерево, що стимулює учнів до вивчення сімейних традицій, культури своїх предків та формування народного світосприймання і готовності продовжувати заповіді своїх батьків.

Народознавчий матеріал відображається у свідомості учнів у громадських почуттях, людської гідності, готовності стати на захист незалежної країни, виховує шанобливе ставлення до державних символів і атрибутів. За допомогою цього матеріалу на уроках учні ростимуть національно свідомими громадянами України, матимуть гордість за історію, культуру і мову свого народу. Тому вчитель має велике значення для учнів у цьому аспекті. Адже зараз багато батьків не знають традицій, пісень та інше свого народу [6].

Народознавчий матеріал повинен бути зрозумілим для молодших школярів, не має бути присутня інформація, яка не відповідає даній темі або віковим особливостям дитини; співвідноситись із основним програмним матеріалом.

У молодшому шкільному віці в учнів проявляється цікавість до історії та культури свого краю, вони хочуть дізнатися більше про традиції свого народу. Завдяки цьому вчитель може визначити, який використовувати народознавчий матеріал на уроці. Матеріал набуває особистісного значення та краще засвоюється під час організації пізнавальної діяльності. Якщо використовувати народознавчий матеріал систематично та цілеспрямовано, то ефективність цього процесу зростає. Також матеріал не може бути уривчастим або розрізаним. Народознавчий матеріал доповнює основний програмний матеріал, підвищує інтерес учнів до вивчення нової теми, сприяє закріпленню та поглибленню вивченого матеріалу, розвиває самостійність в учнів.

Загальні вимоги, які потрібно застосовувати під час добору народознавчого матеріалу до уроку « Я досліджую світ»:

1. Матеріал повинен відповідати віковим особливостям учнів та їхньому рівню підготовки.

2. Під час добору народознавчого матеріалу слід урахувати їхнє уміння розуміти, порівнювати, робити висновки.

3. Народознавчий матеріал можна розділити по темах, на уроці він повинен бути засобом досягнення поставленої мети [3].

Щоб учні краще засвоювали народознавчий матеріал, вчитель може використовувати методи та прийоми навчання. Методи, які використовують для подання народознавчого матеріалу на уроках: бесіди, розповіді, ілюстрації, демонстрації, виконання письмових завдань, створення виховних ситуацій, заохочення тощо. Коли вчитель обрав спосіб подання народознавчого матеріалу, він повинен розмістити його в структурі уроку. Використовувати народознавчий матеріал можливо на кожному типі уроку. Народознавчий матеріал повинен мати відповіді на запитання, які можуть виникнути в учня під час вивчення теми.

Практикою доведено, що українська школа є національною тоді, коли ґрунтується на українській етнопедагогіці та на національній системі впливу на формування особистості молодшого школяра. Такої точки зору дотримуються провідні українські педагоги, зокрема О. Духнович, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський та інші.

Отже, народознавчий матеріал на уроках «Я досліджую світ» є дуже багатограним. Він залежить від програми за якою навчаються діти, а також від вчителя. Адже матеріал підбирає сам вчитель і він повинен відповідати даним критеріям. Також за допомогою народознавчого матеріалу можна перевірити вивчений матеріал або домашнє завдання та краще засвоїти нові знання, вирішувати завдання. Саме використовуючи завдання які повинні містити інформацію про сім'ю або своїх предків, діти дізнаються не в книжках, а у своїх батьків які навчають їх та передаватимуть таким чином свій досвіт який вони отримали від своїх батьків.

Таким чином, використовуючи народознавчий матеріал у молодших класах можна розвинути творчі нахили учнів, спонукати їх до пізнавальної активності, виховувати любов до рідного краю та до української мови.

Список використаних джерел:

1. Вострікова Л.Д. Роль фольклору в процесі національного виховання особистості // Педагогічні науки. Збірник наукових праць. - Вип.34. - Херсон: Вид-во ХДУ, 2003. - С.136-141.
2. Загрева В.Я. Народознавство в навчально-виховному процесі // Початкова школа. - 1995. - № 5-6. - С.13-19.
3. На Урок. Сайт. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-vikoristannya-elementiv-narodoznavstva-na-urokah-u-pochatkovih-klasah-16451.html>
4. Народознавство. Вікіпедія. 2019. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Народознавство> (дата звернення: 17.10.2020).
5. Народознавчий матеріал з математики для початкової школи. - Київ: Шкільний світ, 2009.
6. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка. – Київ, 1985.
7. Луцик Д.М., Зайцева Г.М. Книга для читання з народознавства.- Дрогобич,1994.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ І ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Формування соціальної та життєвої компетентностей у молодших школярів є одними з найбільш актуальних завдань сучасної початкової ланки освіти. Адже ці компетентності визначають у школярів успішність в їх повсякденному житті, стимулюють їх інтеграційні процеси, дозволяючи не тільки адаптуватися, але й активно впливати на свої життєві події. Учні зможуть не тільки з легкістю засвоювати певні соціальні та життєві позиції, а й змінювати навколишню дійсність і самого себе.

Різноманітні аспекти розвитку життєвої компетентності у молодших школярів вивчали такі вчені: Л. Сохань, Л. Несен, І. Єрмаков, В. Циба, Т. Єрмаков, Д. Пузіков, Н. Пустовіт та інші.

Вітчизняні та зарубіжні науковці (Л. Алексеева, І. Зимня, А. Мудрик, Л. Петровська, Л. Сохань) займалися дослідженням окремих видів компетентності: життєвої, комунікативної, професійної, трудової та соціальної. Поняття «соціальна компетентність» вивчали Л. Берестова, Г. Білицька, І. Бех, С. Литвиненко, Н. Бібік, О. Кононко, М. Айзенбарт, К. Рубін, У. Пфінгстен та інші. Питання соціальної компетентності вчені досліджують в таких аспектах, як соціально-психологічна, соціально-комунікативна, соціально-професійна, але кожен з дослідників трактує соціальну компетентність зі своєї точки зору, визначаючи та виокремлюючи зміст, структуру та функції цього поняття, але однозначного визначення даному терміну в науці не існує.

Метою статті є теоретичне обґрунтування шляхів формування соціальної і життєвої компетентностей у дітей молодшого шкільного віку на уроках «Я у світі».

Незважаючи на певну теоретичну та методичну розробленість проблеми, формування соціальної і життєвої компетентності учнів такої категорії як молодший школяр залишається малодослідженою.

У Державному стандарті початкової освіти за новою редакцією чітко вказується на ключових компетентностях молодших школярів, серед яких головне місце займає соціальна. Адже у Пояснювальній записці до програми навчального курсу «Я у світі» підкреслюється, що соціальна компетентність є міждисциплінарною та «інтегрується через усі освітні галузі і спрямовується на соціалізацію особистості, навичок співжиття і співпраці в суспільстві, дотримання соціальних норм і правил. Вона реалізується через комплекс компетенцій, які мають специфіку залежно від конкретної галузі, предмета, вікових можливостей учнів» [1].

Соціальна компетентність є компонентом життєвої компетентності людини. Дослідниця О. Павлик трактує соціальну компетентність як «компетентність відносно взаємодії з іншими людьми» і відводить їй місце серед складових життєвої компетентності (когнітивна, комунікативна, емоційно-вольова, інформаційна, соціальна компетентності) [2, с. 541]. О. Шварцман вважає соціальну компетентність складовою комунікативної компетентності нарівні з мовленнєвою. Однак такий підхід, на нашу думку, викликає сумніви, оскільки

поняття «соціальна компетентність» є близьким до «компетентності у суспільному житті», а не «компетентності у спілкуванні».

У процесі формування соціальної та життєвої компетентностей важливим є період молодшого шкільного віку. Це час, коли дитина набуває нових соціальних ролей і вже здатна до самостійної керованої діяльності, рефлексії, встановлення соціальних контактів, розв'язання життєвих проблем, вироблення нових соціальних стратегій життєдіяльності.

Соціальну компетентність учнів молодших школярів можна вважати сформованою тоді, коли вони:

- володіють елементарними знаннями про соціальні явища, події, людей, взаємини, способи їх налагодження; цінують, визначають значущість для себе того, що пов'язано із соціальним життям, цікавляться ним;
- називають словами, вербалізують основні соціальні явища;
- передають враження, пов'язані із соціальними подіями та взаєминами людей, художніми образами (малюють, складають оповідання тощо);
- пов'язують соціальну активність людей та власну з виконанням соціально сформованих стандартів;
- реалізують знання та інтереси у формах поведінки;
- проявляють у поведінці конструктивну творчість;
- збалансовують особисті та соціальні інтереси.

Важливою ознакою сформованості соціальної компетентності учнів молодших школярів є здатність до неперервного збагачення особистісного досвіду про соціальну поведінку шляхом створення та аналізу життєвих ситуацій як у реальному, так і віртуальному житті [3, с. 46]. Тому, соціальна компетентність визначається як така, що вимагає рухатись із соціальними нормами та правами інших людей. Це означає становлення життєвого потенціалу молодшого школяра.

Формування соціальної компетентності учня молодшого шкільного віку відбувається в процесі вивчення учнем загальноосвітніх дисциплін. Значний потенціал для опанування молодшими школярами соціально компетентної поведінки має зміст навчального предмету «Я у світі» та методика її викладання.

Багато завдань вирішує навчальний предмет «Я у світі», метою якого є особистісний розвиток учня, формування його соціальної і життєвої компетентностей на основі поетапного засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює загальнолюдські і національні цінності, соціальні норми, громадянську активність, практику прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій, різних точок зору.

Аналіз програм і підручників «Я у світі» показав, що у їх змісті закладений значний потенціал для формування соціальної та життєвої компетентностей молодших школярів. На уроках «Я у світі» школярі отримують достатню кількість інформації щодо засвоєння норм і правил поведінки, теоретично знають, як поводити себе, але на практиці так не поведуться. Це відбувається тому, що дорослі обмежуються словесними формами виховання, мало вправляючи дітей у правильній соціальній поведінці. Тому важливо, щоб в центрі уваги педагога був не тільки зміст програм і підручників, а й форми і методи, які використовуються на уроках.

Для роботи на уроці «Я у світі» учитель повинен обирати методи, в яких би поєднувалася активна інтелектуальна і практична діяльність учнів: етичні бесіди з елементами інсценізації, аналіз ситуацій морального змісту, власного досвіду,

драматизації, ігри, колективно творчі справи, система тренінгових вправ. При цьому вчитель обов'язково повинен опиратися на емоції дітей. Адже, практикуючи це, педагог дає можливість учням відчутти духовне задоволення від гарного вчинку, зрозуміти, наскільки принижує людину негідна поведінка, які грікі переживання виникають у того, кому нанесли образу.

Тому навчальна дисципліна «Я у світі», яка починає вивчатися саме у молодшому шкільному віці, відіграє важливу роль у формуванні соціальної та життєвої компетентностей учнів. Адже молодший шкільний вік – це перший період системного залучення дитини до громадського життя. Саме у цьому віці відбувається ряд особистісних утворень, необхідних для формування соціальної та життєвої компетентностей молодших школярів, а саме: мотивація соціально значущої діяльності, в межах якої орієнтація на успіх є позитивною основою для формування соціальної компетентності, оскільки вона спрямована на досягнення конструктивних позитивних результатів, що означає особистісну активність дитини; діалогічність свідомості, критичність до себе і до інших людей; дитина стає здатною до адекватної самооцінки, а задоволеність собою і досить висока самооцінка виступають важливими складовими соціальної та життєвої компетентностей; вміння керувати психічними процесами розвитку пізнавальної сфери, які створюють основу ставлення здатності до довільної регуляції поведінки; складається новий тип відносин з людьми, засвоюються певні соціальні норми, втрачається орієнтація на дорослого і відбувається зближення з групою однолітків, де необхідними стають навички конструктивної взаємодії; молодший школяр починає розуміти, що від його поведінки залежить розв'язання різних життєвих ситуацій, а це означає, що відбувається формування навичок конструктивної поведінки у проблемних ситуаціях.

Отже, процес формування соціальної та життєвої компетентностей має передбачати таку організацію виховного процесу, яка спрямована на забезпечення всебічного розвитку та виховання соціально компетентної особистості, готової до конструктивної взаємодії і соціально значимої діяльності, що надалі сприятиме набуттю учнями досвіду успішної соціальної взаємодії як в навчальній діяльності, так і в суспільному житті [4, с. 148-149].

Список використаних джерел:

1. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К., 2011.
2. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних сполучень /Укл. Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
3. Ніколаеску І. О. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітньої школи відповідно до вимог нових державних стандартів: науково-методичний посібник / І. О. Ніколаеску. – Черкаси: ОПОПП, 2014. – 76 с.
4. Никитина Н. О., Баркунова О. В. Проблемы формирования социальной компетентности младших школьников. Международный журнал экспериментального образования. 2015. № 11-1. С. 148-149.

НАУКОВІ ПІДХОДИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГУМАННОСТІ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Проблема гуманізації суспільства як важливого аспекту морального виховання з різною гостротою виникала протягом усього періоду розвитку людства. Гуманізм, гуманне ставлення один до одного, до самого себе та до інших людей були і лишаться предметом вивчення різних наук, у тому числі і педагогіки. Тобто це означає, що робота по формуванню гуманності особистості має розпочинатися з ранніх років. Особлива увага приділяється проблемі формування гуманних відносин у дітей молодшого шкільного віку, оскільки саме цей вік є визначальним у формуванні моральної та гуманної особистості. Тому проблема формування гуманності у молодших школярів є актуальною на даний час.

Дослідженню проблеми розвитку гуманності велику увагу приділяли різні вчені. У працях філософів А. Арнольда, Н. Бережного, М. Петросян та інших розглядається сутність гуманізму, приділяється увага реалізації його принципів у різноманітних соціальних умовах життя людей. Психологічний аспект гуманізму досліджували: Л. Божович, Л. Виготський, В. Котирло, М. Лісіна та інші. У педагогіці особливості морального виховання у дусі гуманізму розглядали такі вчені як Н. Болдирєв, М. Духовний, А. Макаренко та інші. Вчені наголошують на тому, що для того, щоб виховати гуманну, високоморальну особистість, яка стане повноцінним членом суспільства, необхідно слідкувати за розвитком негативних проявів у поведінці дитини та вчасно проводити відповідну профілактичну і корекційну роботу з ними.

Розвитку гуманності дітей молодшого шкільного віку та вивченню різних підходів до розвитку гуманності велику увагу приділяв Ш. Амонашвілі. Його багаторічний досвід науково - педагогічної діяльності переконує, що для гуманного виховання дітей молодшого шкільного віку та вирішення завдань, пов'язаних з цим, є два підходи – імперативний та гуманістичний.

Імперативний підхід до виховання характеризується байдужістю до особливостей і потреб дітей. Вчитель, згідно з цим підходом, вважає, що дитина так чи інакше буде чинити опір вихованню тому з самого початку потрібно примусити її до сурових вимог, тобто імперативам.

Суть гуманістичного підходу полягає в тому, що вчитель з самого початку оптимістично мислить про дітей, гарно ставиться до них, як до самостійних суб'єктів, здатних діяти за власним бажанням, потребами та вибором. Тобто, вчитель оперується тим, що у вчинках дитини є особистісний зміст та значущість, на які потрібно спиратись у навчально-виховному процесі.

Тому *мета статті* – розкрити зміст понять «гуманність» та «гуманне виховання», визначити, які форми роботи на уроках допоможуть розвинути гуманність молодших школярів та визначити умови ефективного формування гуманності.

Для того, щоб зрозуміти цінність гуманістичного виховання, слід зрозуміти значення цього поняття. Гуманістичне виховання – це процес засвоєння гуманного

суспільного досвіду, в результаті якого відбувається формування нових мотивів і потреб, їх перетворення і підпорядкування, засвоюються гуманістичні цінності, які потім втілюються у практичних діях. Воно має формувати еталон людських відносин, здатність дитини спілкуватися з людьми на основі взаємної поваги, прийняття та довіри. Іншими словами, дитина повинна прийняти світ, все навколишнє середовище, суспільство та життєвий простір як цінність.

Розглядаючи поняття гуманності, можемо сказати, що це – особистісна якість, зміст якої обумовлений сукупністю етичних норм, що виражають уважне, чуйне, турботливе ставлення до людини, непримиренність будь-яким антигуманним проявами.

У дослідженнях, присвячених вихованню дітей у дусі гуманізму, підкреслюється, що гуманістичне виховання може здійснюватися лише у процесі значущої для них діяльності. Так як провідною діяльністю молодших школярів є учбова, то розвиток гуманності повинен відбуватися у навчально-виховному процесі. Виходячи з цього, вчитель повинен розвивати гуманність на кожному уроці. Зокрема, і на уроках «Я у світі».

Відповідно до навчальної програми НУШ на уроках «Я у світі», вивчаються такі теми: «Людина як частина природи і суспільства», «Людське «Я», «Зовнішність людини»; «Людські чесноти» тощо, які потенційно сприяють розвитку гуманності, формують гідне ставлення до інших людей, любов до самої(го) себе, певні цінності та якості для подальшого існування у суспільстві.

Для того, щоб розвиток гуманності на уроках «Я у світі» мав свій результат, потрібно якісно підходити до вибору форм роботи на уроці з дітьми молодшого шкільного віку. Вчителю потрібно вибирати групові, колективні, парні форми роботи, так як спільна діяльність та відносини з однолітками відіграють особливу роль у розвитку гуманності особистості молодшого школяра. Ж. Піаже стверджував, що такі якості як критичність, терпимість, вміння стати на точку зору іншого, розвиваються тільки при спілкуванні дітей між собою: «Тільки завдяки поділу точок зору рівних дитині осіб – спочатку інших дітей, а пізніше, у міру дорослішання, і дорослих, справжня логіка і моральність можуть замінити егоцентризм, логічний і моральний реалізм» [4, с. 88]

Під впливом колективної діяльності у молодших школярів виникає здатність співчувати іншим людям, переживати чужі біди і потреби як свої власні. Доведено, що у спільній діяльності інтерактивного типу найкраще проявляються гуманні відносини дітей. У такій діяльності виникає необхідність співучасті в успіхах та невдачах, можливість ставитись до ровесника як до самого себе – доброзичливо і вимогливо одночасно.

Вибрати форму роботи з дітьми на уроці недостатньо для ефективного розвитку гуманності дітей. Задля вирішення цієї проблеми потрібно створити певні умови, в яких будуть розвиватися гуманність та формуватися гуманні відносини між дітьми молодшого шкільного віку.

На нашу думку, підвищать процес формування гуманності молодших школярів такі педагогічні умови:

1. Структурування змісту гуманістичної освіти для формування гуманістичних понять і переконань, що дає можливість ознайомити дитину з основними вимогами гуманізму, дозволяє розкрити сутність, зміст моральних дій, виховувати переконання, пов'язані з емоційним ставленням до її власної поведінки та поведінки інших.

2. Вироблення навичок і звичок поведінки для привчання, виправлення учнів у гуманних вчинках із застосуванням трьох основних форм:

- за допомогою уяви, коли дитина інсценізує в уяві свою можливу поведінку в передбачуваній ситуації
- за допомогою рольової гри, коли моделюється певна ситуація і діти виконують різні ролі
- за допомогою дійсності, коли вчинки здійснюються дітьми в реальних умовах.

3. Стимулювання молодших школярів до самовдосконалення, що вимагає гуманних почуттів; забезпечувати можливість переживати їх, поєднуючи ці почуття з власним досвідом дитини. Більшої ефективності це набуде під час поєднання приємних почуттів з неприємними.

4. Демонстрація прикладів гуманної поведінки дорослих та вчителя зокрема. Вчитель повинен пам'ятати, що розвиток гуманності потрібно здійснювати не лише в школі, але і поза її межами.

Отже, розвиток гуманності молодших школярів є важливою ланкою навчально-виховного процесу і саме завдяки правильному виборі форм роботи з дітьми молодшого шкільного віку на уроці та створенню умов для розвитку гуманності та гуманних відносин цей розвиток буде ще ефективнішим.

Список використаних джерел:

1. Балл Г. Сучасний гуманізм і освіта. Соціально - філософські та психолого-педагогічні аспекти / Г. Балл. – Рівне : Листа – М, 2003. – 243 с.
2. Кузнецова Л. Гармоническое развитие личности младшего школьник: Кн. для учителя. / Л. Кузнецова. – М. : Просвещение, 1988. – 224 с.
3. Сухомлинський В. Как воспитать настоящего человека / В.Сухомлинський. – Мн. : Нар. освіта, 1978. – 288 с.
4. Кононко О. Соціально - емоційний розвиток особистості: Навч. посіб. для вищ. навч. Закладів / О. Кононко. – К. : Освіта, 1998. – 255 с.

Савчук Наталія,
студентка 11 групи
спеціальності 012 Дошкільна освіта

КОМУНІКАБЕЛЬНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ ПЕДАГОГА

Сучасні уявлення про педагога як самоорганізованого об'єкта актуалізують нові вимоги до підготовки вчителя, до його професійних та особистісних якостей. Усе це свідчить про актуальність виховання рис характеру майбутнього педагога. Учні насамперед звертають увагу саме на особистість вчителя: його стиль розмови, ведення комунікації з вихованцями та риси характеру, за якими учні визначають свою позицію щодо даного вчителя.

Серед численних досліджень слід звернути особливу увагу на працю І. Зимньої "Педагогічна психологія" [1, с.159], в якій зазначається, що професійні характеристики вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності виявляються у їх сукупності, тобто педагог повинен володіти низкою професійних якостей, за допомогою яких зможе ефективніше виконувати свої обов'язки, адже для учнів надзвичайно важливим є не те, що вчитель розповідає, а як він це робить.

Н. Кузьміна стверджує, що особистісна спрямованість є одним з найважливіших чинників досягнення успіху в професійно-педагогічній діяльності.

Студент педагогічного факультету має формувати в собі компетентності, які стануть передумовою його педагогічного успіху в майбутньому. Можливо, заклади вищої освіти повинні надавати більше практичних завдань для майбутніх педагогів, аби вони виробляли в собі певні риси характеру в тій чи іншій ситуації. А. Маркова зауважує, що важливе значення в особистісній характеристиці вчителя відіграє самосвідомість, до структури якої входять такі поняття: “усвідомлення вчителем норм, правил, моделі педагогічної професії, формування професійного кредо, самооцінка” [2, с.45]. Для педагога дуже важливим є усвідомлення себе у своїй діяльності, адже від цього залежить те, якою буде взаємодія з учнями. Вже від цієї взаємодії, якщо вона успішна, створюються сприятливі умови для успішного навчання. Також слід звернути увагу на те, як відома дослідниця Л. Мітіна характеризує портрет ідеального вчителя. Вона виділяє понад 50 важливих якостей, серед яких вихованість, дисциплінованість, комунікабельність, гуманність, любов до дітей, відповідальність, справедливість.

Метою статті є характеристика важливих якостей педагога, які зумовлюють успішність його діяльності.

Місце кожної людини в суспільстві визначається, передусім, рисами характеру. Ця установка діє у всіх сферах життя, особливо у педагогіці. Вчитель завдяки особистісним якостям може стати авторитетом для учнів. Якщо вчитель не пише зауваження до щоденника, то він вже може заслуговувати на повагу від учнів, скориставшись цим в своїх цілях на уроці. Адже якщо вчитель добрий, то і учні будуть робити все, щоб нічого не змінилось у відносинах.

Взагалі, визначаючи характер педагога, слід пам'ятати, що він працює у сфері “людина - людина”, яка вимагає від спеціаліста успішно функціонувати у системі міжособистісних відносин. Готуючи вчителів, працівники вищих навчальних закладів повинні сформувати у студентів навичку до виховання у собі професійно-особистісних якостей педагога, тобто штучно намагатись створити ситуації, в яких студенти відкриють в собі певні риси характеру для вирішення даної проблеми. Виховання - це головне поняття педагогіки як науки; це процес цілеспрямованого та планомірного впливу на особистість, метою якого є розвиток світогляду та формування нових рис характеру. Управління процесом виховання здійснюють педагоги, проте насамперед потрібно виховувати самих вчителів, чим і повинні займатись викладачі та студенти вищих навчальних закладів. Це сприяє формуванню якостей, які в майбутньому стануть передумовою до успішних взаємовідносин між вчителями та учнями. Існує думка, що педагогічні якості - це вроджене, тому студенти нехтують процесом самовиховання цих якостей. Чи стане студент педагогічного факультету професіоналом, залежить від його умінь працювати над собою, установок, інтересу до професії та бажання насамперед. Якщо дивитись на це з психологічної точки зору, то багато чого залежить саме від наших думок та установок і потім ми несвідомо починаємо вірити в це. Тому потрібно намагатись позитивно відноситись навіть до своїх перших невдач в процесі виховання педагогічних рис характеру. Головне - бажання і праця. Процес виховання особистісних якостей педагога у студентів складається з таких кроків:

1. Формування у студентів потреби до самовиховання. Студенти повинні розуміти, для чого їм мати комунікабельність та інші риси;
2. Вироблення почуттів, поглядів та переконань;
3. Розвиток сили волі, щоб долати труднощі на шляху до формування професійних якостей.

Безумовно, любов до дітей - це одна з найважливіших рис, які мають бути притаманні фахівцю, без цього неможлива продуктивна та ефективна робота з дітьми. Діти відчують, як до них відносяться, і дають такий же відгук педагогу. Якщо педагог не проявляє любов та не комунікує з дітками, то вони, відчувши це, не будуть хотіти навчатись і не матимуть ефективного результату в цьому процесі. Окрім широкої освіченості, педагог повинен володіти педагогічною та психологічною компетентністю. Володіння основними положеннями педагогіки та психології, вміння застосовувати знання на практиці, творчий підхід до вирішення складних завдань, вихованість, комунікабельність, тактовність, толерантність, - все це формує професіонала. Проте не менш важливими якостями є етична культура, урахування загальнолюдських цінностей в професійній діяльності, здоровий спосіб життя, також гуманність, поміркованість. В залежності від віку учнів значимість певних рис характеру є різною: так як ростуть діти і з ними їхнє ставлення до навколишнього середовища. В дитячому садочку та початковій школі більше цінується любов педагога до дітей, чуйність, теплота, доброта, адже в такому віці учні сприймають вчителя, як другу маму; а в старшій - увага звертається на комунікабельність, мудрість, справедливість, тому що підлітки певною мірою вважають педагога своїм наставником, адже в цьому віці спостерігаються часті конфлікти з батьками та однолітками, тому вчитель з правильними рисами характеру може стати яскравим прикладом для наслідування.

Узагальнюючи результати вищенаведених праць та думок, можна виділити якості, що найбільш ефективно впливають на професійну діяльність педагога: толерантність, низька конфліктність, впевненість в собі, комунікабельність, емоційна стабільність.

Тільки з толерантним вчителем, спілкування з учнем будується як взаємодія з рівною особистістю. Він має змогу знайти підхід до учнів з різною поведінкою. Потрібно знайти те, що сподобається учневі або те, що його зачепить, щоб почати дискусію і потім перейти до теми уроку. В результаті буде і повага від учня, бо зрозуміла його сфера, а також ефективніше навчання, адже учень намагатиметься зрозуміти й іншу сферу.

Низька конфліктність також має вагомe значення при виконанні педагогом його функцій, оскільки взаємодія з дітьми вимагає стресостійкості, витримки та вміння контролювати свої емоції. Щоб не реагувати на конфлікти, педагог повинен вміти перенаправити свою енергію в інше русло діяльності.

Впевненість в собі - запорука успішного виконання педагогом своєї діяльності. Впевненість в собі включає такі риси, які обов'язково постійно потрібно розвивати: прийняття себе, адекватна самооцінка, турбота про своє "Я". Цю рису характеру обов'язково потрібно розвивати ще в університеті, адже це важливо не тільки в педагогіці, а взагалі в суспільній діяльності.

Комунікабельність - риса, яка повинна бути другим ім'ям справжнього педагога, адже вміння налагодити контакт з учнем є важливим у навчанні. Якщо ви зможете зацікавити учня розмовою, це призведе до сприятливих умов для навчання, цікавого як для дитини, так і для вчителя. Якщо навчання стане цікавим для дитини, воно буде ефективним та корисним для її життя. Далеко не всі досвідчені вчителі справляються з учнями, і в результаті другі не мають мотивації до навчання, в той час як комунікабельність сучасних педагогів дає позитивні результати. В наш час дуже складно розвивати цю якість, адже ми все більше спілкуємось в соціальних мережах, проте саме для педагога надзвичайно важливо

якомога краще розвинути свою комунікабельність для ефективного навчання, яке стане корисним для учня і для вчителя.

Емоційна стійкість є не менш важливою для вчителя, адже здатність зберегти емоційну рівновагу в різних конфліктних ситуаціях формує авторитет та повагу серед учнів. Якщо не реагувати на спроби учнів сформувати конфлікт без явної на це причини, то в подальшому вони не повторюватимуть ці спроби, а, навпаки, будуть поважати і цінувати мудрого наставника- педагога.

Отже, основою педагогічної компетентності педагога є не тільки комунікабельність, а й сукупність інших якостей, які обумовлюють ефективне виконання професійних обов'язків. Надзвичайно важливим для досягнення успіху в педагогічній діяльності є процес виховання елементів поведінки, рис характеру та застосування їх на практиці.

Список використаних джерел:

1. Зимня І.А . Педагогічна психологія. Вид. : корпорація “Логос”, 2000. - 384 с.
2. Кузьміна Н. В. Здібності, обдарованість, талант вчителя. - Знання,1985. - 32 с.
3. Маркова А.К. Психологія професіоналізму. : Фонд “Знання”, 1996. - 312 с.
4. Мітіна Л.М. Вчитель як особистість і професіонал. - Дело,1994. - 215 с.

Садурська Лариса,
студентка 12 групи

спеціальності 013 Початкова освіта

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А. Басюк**

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

За останні роки вимоги, що пред'являються суспільством до педагога нової формації, суттєво зросли. Сьогодні педагог – це духовно розвинена, творча особистість, здатна до рефлексії, з високими професійними навичками та педагогічним даром. Нова генерація педагогів має стати своєрідними агентами змін, безпосередніми реформаторами вітчизняної освітньої сфери. Цей суспільний запит зумовлений домінуванням таких новітніх цінностей як саморозвиток та самоосвіта особистості, що, у свою чергу, формують нові парадигми педагогіки. Зазначене як ніколи актуалізує питання професійного становлення особистості педагога в умовах сучасного суспільства та виводить вказану проблематику у фокус професійного дискурсу.

Проблеми професійного становлення особистості педагога є об'єктом досить пильної уваги науковців. Вони стали предметом дослідження в наукових роботах А.В. Барабанщикова, Н.В. Бордовської, В.І. Горової, В.Г. Іванова, А.А. Кирсанова, Н.В. Кузьміної, А.В. Нікітіна, В.А. Сластьоніна та багатьох інших.

Метою статті є аналіз особливостей професійного становлення особистості педагога в умовах сучасного суспільства та обґрунтування потреби цілеспрямованого формування професійної ідентичності у процесі його професійної соціалізації.

Професійне становлення особистості є однією з головних цілей в житті кожної людини. Питання вибору професії, досягнення в ній високого рівня майстерності, реалізації у професійній діяльності своїх здібностей і можливостей, отримання задоволення від праці завжди привертала увагу дослідників.

Професійне становлення охоплює значну частину життя людини: від початкового моменту формування професійних намірів до завершення професійної діяльності. Професійне становлення педагога – це процес його входження у професійну діяльність, у ході якого відбувається привласнення ролі вчителя, формується його професійна позиція й визначаються шляхи самореалізації у подальшій педагогічній діяльності [1].

Е.Ф. Зесер, узагальнюючи дослідження в області професійного становлення і розвитку, відзначає, що професійне становлення особистості педагога в професійній діяльності крім отримання знань, умінь і навичок характеризується формуванням важливих особистісних якостей, таких як ерудиція, практичне і діагностичне мислення, інтуїція, спостережливість, передбачення і рефлексія [2]. У процесі професійного становлення педагога науковцем було виділено чотири стадії:

- стадія формування професійних намірів, коли відбувається усвідомлений вибір особою майбутньої професії;
- стадія професійної підготовки, коли майбутній педагог освоює систему професійних знань, умінь, навичок, відбувається формування його соціально значущих і професійно важливих якостей;
- стадія професіоналізації, на якій відбувається адаптація особи в професії, її професійне самовизначення, придбання професійного досвіду, розвиток особистісних якостей необхідних для кваліфікованого виконання професійної діяльності;
- стадія майстерності, на якій особою здійснюється якісне, творче виконання професійної діяльності [2].

Вказані стадії вважаємо досить умовними, адже професійне становлення особистості є безперервним процесом, що полягає у прогресивних змінах особистості у результаті впливу соціальних дій та власної активності.

Досліджуючи педагогічні та психологічні основи професійного становлення особистості педагога, окремі науковці [3] розглядають його з позиції самовиховання та виділяють наступні рівні:

- перший рівень характеризується відсутністю конкретного змісту у потребі педагога до самовиховання. Зазвичай на даному рівні професійне становлення педагога відбувається під впливом об'єктивних вимог та зовнішніх факторів;
- на другому рівні педагог вже самостійно ставить перед собою певні завдання щодо саморозвитку, проте вони, як правило, стосуються окремих можливостей і вмінь, а не особи в цілому;
- на третьому рівні педагог самостійно та всебічно аналізує та формулює завдання свого саморозвитку, самостійно планує, обирає прийоми та засоби роботи над собою, здійснює самоконтроль власної діяльності, її корекцію.

Як вже було зазначено, сучасне суспільство ставить нові вимоги до особистості педагога, що зумовлює особливості його професійного становлення. М.В. Супрун акцентує, що сьогодні необхідним є такий педагог-професіонал, який справді є суб'єктом педагогічної діяльності, ...орієнтований на розвиток особистісних рис учнів, а не лише на трансляцію знань, умінь та навичок [3, с. 100].

Концепція розвитку педагогічної освіти, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 № 776, засвідчила, що у процесі розвитку інформаційного суспільства саме якісна освіта є одним з головних чинників

успіху, а педагог являється одночасно і об'єктом, і провідником позитивних суспільних змін [4].

Вітчизняний законодавець визнав наявність наступних перешкод у створенні ефективної та якісної системи професійної підготовки та розвитку педагога:

- розпорошення відповідальності за різні етапи професійного становлення та розвитку педагога між різними інституціями;
- наявність у програмі професійної підготовки педагогів проблем поєднання обраної предметної спеціалізації та аспектів її викладання;
- недостатній рівень обізнаності педагогів з методами дослідницької діяльності чи не усвідомлення її необхідності [4].

Таким чином, у суспільстві сформувався дисбаланс між потребою у висококваліфікованих педагогічних кадрах та наявною системою педагогічної освіти. Серед чинників, що призвели до такого дисбалансу можна виокремити суттєве зниження соціального статусу педагогів, їх можливостей та мотивації до професійного розвитку; наявність застарілих стандартів та методик навчання у системі педагогічної освіти, що створює перепони у оволодінні майбутніми педагогами компетентнісним підходом та сучасним ефективним інструментарієм педагогічної праці; слабка ресурсна підтримка педагогічної діяльності, майже цілковита відсутність експериментально-лабораторної бази тощо.

Формування такого дисбалансу поступово призводить до розмивання довіри суспільства до педагогічної спільноти як носіїв знань, суспільних цінностей та культури.

Як очевидно, окреслена проблема має комплексний характер, а значить потребує комплексних заходів для свого розв'язання, що полягає у здійсненні реформи системи педагогічної освіти, безперервного професійного та особистісного розвитку педагогічних працівників. Вважаємо, що визначення та забезпечення шляхів ефективного професійного становлення і розвитку педагога має у процесі вказаних змін ключове значення. Особливо це стосується стадії професіоналізації, коли нерідко відбувається так зване "професійне вигорання" педагога.

"Професійне вигорання" полягає у виснаженні моральних та фізичних сил, що неминуче позначається як на професійній діяльності, так і на міжособистісних стосунках [5]. У період пандемії COVID-19 окрім звичних стресогенних факторів педагогічної професії, виникли нові, пов'язані з переходом до дистанційних форм навчання та вимушеного соціального дистанціювання.

У зв'язку з зазначеним особливої актуальності набуває запропоноване вищерозглянутою Концепцією створення національного та незалежного порталів розвитку педагогічної майстерності [4]. В умовах дистанціювання такі портали мають надати педагогу можливість не лише отримати необхідну інформацію, але й обмінятися думками з професійних питань з колегами, налагодити ефективну дискусію, а отже забезпечити подальший професійний ріст педагога. Вважаємо, що завдяки взаємообміну інформацією, може бути досягнуто ефекту вирівнювання балансу між затраченими педагогом зусиллями і отриманим результатом. Окрім того, демонстрація здобутків у царині педагогіки може слугувати потужним фактором підвищення професійної мотивації та зниження рівня фрустрації педагога в умовах, які склалися.

Висновки. Сучасне суспільство сформувало новий соціальний запит на висококваліфікованих, ерудованих, творчих педагогів, зумовлений змінами

основних концепцій педагогічної діяльності. Реалізація вказаного запиту прямо пов'язана з забезпеченістю їх ефективного професійного становлення.

Професійне становлення особистості педагога є складним та тривалим безперервним процесом, що розпочинається з моментом свідомого вибору особою сфери професійної діяльності і триває до моменту її закінчення. Тому сьогодні для України важливим кроком є здійснення комплексної реформи системи педагогічної освіти.

Список використаних джерел:

1. Тринус О. Професійне становлення молодого вчителя в Україні: виклики сучасності, потреби майбутнього. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/709247/1/%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%83%D1%813.pdf> (дата звернення 03.11.2020).
2. Зеєр Э. Ф. Психология профессионального развития. М.: Академия, 2007. 239 с.
3. Супрун М.В. Закономірності професійного становлення викладача вищої школи в умовах інформаційного суспільства. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2010. № 23. С. 100-105.
4. Концепція розвитку педагогічної освіти, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 № 776 . URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення 03.11.2020).
5. Бутиріна М., Нолаєв А. Шляхи попередження "професійного вигорання" педагогів. Актуальні питання гуманітарних наук. № 15. 2016. С. 265-271.

Свінцицька Анна,
студентка 33 групи

спеціальності 013 Початкова освіта

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А. Басюк**

САМОСТІЙНА РОБОТА УЧНІВ НА УРОКАХ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Проблема самостійної роботи учнів у процесі навчання є нині однією з найбільш актуальних. Вирішення її у практиці шкіл вимагає особливої уваги, оскільки у повсякденній діяльності учителя найбільше недоліків зустрічається саме в організації і проведенні самостійної роботи учнів у початкових класах. [1]

Самостійна робота – це форма навчальної діяльності, яка виконується самостійно, без безпосередньої участі вчителя. Завдання для самостійної роботи назначає вчитель. Також для цього він надає визначений час. При цьому діти свідомо прагнуть досягти поставленої мети, яку надав вчитель, докладаючи свої зусилля, проявляючи максимальну активність, творчість, ініціативу та самостійне судження. Не виключена і допомога учителя при виконанні учнями завдання, коли деякі з них не можуть подолати труднощі. Допомога надається прийомами, які направляють дитину на самостійні дії.

Кожна самостійна робота учня є в тій чи іншій мірі, показником знань, якими він володіє. Тому, найбільш правильне уявлення про успішність учня, і про уміння, набутих у різних видах навчальної діяльності, вчитель може скласти саме за результатами самостійної роботи. Спостереження за учнями під час виконання

завдань й перевірка та аналіз робіт дає можливість для уважного вивчення школярів учителем.

Таким чином, всі самостійні роботи учнів дають сприятливий матеріал для врахування їх навчальної роботи, для перевірки обсягу та якості знань, умінь та навичок, для визначення досягнень та прогалин. Також вони застосовуються і при усній перевірці знань учнів. В процесі навчання дуже важливу роль відіграють різні види самостійних робіт, що виконуються після перевірки знань. Школярі отримують завдання, що мають на меті осмислення своїх помилок і запобігання їх у подальшому. Але є і повинні бути такі самостійні роботи, які ставляться спеціально з ціллю перевірки знань. Це контрольні роботи. Якщо у завданнях не забезпечена самостійність учнів, тоді не може бути здійснених контроль.

Отже, самостійні роботи учнів у процесі навчання різноманітні, вибір їх залежить в основному від різних освітніх і виховних завдань. Ступінь самостійності учнів в цих роботах буває різною. Завдання вчителя полягає в тому, що б вести учнів по такому шляху, який буде сприяти розвитку у них умінь працювати з максимальною самостійністю здобувати знання.

У дослідженнях М. Данилова, Б. Єсіпова, Ю. Бабанського, В. Онищука, П. Підкасистого та інших учених, зазначається, що одним із основних напрямів активізації навчання школярів є систематичне використання самостійних робіт, включення учнів у пошукову діяльність, запровадження у навчальний процес різноманітних проблемних завдань.

У працях Я.А. Коменського, Ж.Ж. Руссо, Ф. Дістервега, І. Песталоцці не раз підкреслювалось значення самостійності в оволодінні знаннями, вміннями та навичками. Я.А. Коменський у «Великій дидактиці» писав, що «людей необхідно вчити спостерігати самим природу, а не тільки пам'ятати чужі спостереження і пояснення книжок» [3]. Активність учнів необхідна для досягнення будь-якої навчальної мети. У процесі навчання, постійно ставиться завдання у вдосконаленні знань, умінь та навичок, засвоєваних учнями. Вона також необхідна і при повторенні. К. Ушинський вважав, що тільки активне повторення є досить продуктивним. Активна роль учнів у процесі навчання обумовлюється розвитком у них самостійності та ініціативи у пізнавальній та практичній діяльності.

Самостійність може розвинути в учнів лише у процесі самостійних робіт. У навчанні вона являється прямою необхідністю у проведенні таких робіт. Адже тільки при достатній увазі вчителя до організації самостійної роботи учнів, можливо досягти дійсного свідомого і міцного засвоєння ними знань. [2]

При збільшенні питомої ваги самостійних робіт учнів, керівні функції вчителя аж ніяк не послаблюються і не спрощуються. Навпаки, вони стають більш складними і набувають своєрідних характер. Учитель, що орієнтується на широке застосування самостійних робіт учнів, перш за все, висуває особливі вимоги до свого викладу предмета. Він не прагне все «розжовувати», давати в абсолютно готовому вигляді. Учитель плануючи своє пояснення, розповідь, бесіду намічає використання таких прийомів, за допомогою яких активізується самостійна думка учнів. Він відбирає ті питання програми, які йому можна не викладати, а запропонувати учням вивчати їх самостійно.

Процес навчання, який не передбачає наростання труднощів у навчальній роботі, не може розвивати пізнавальні сили учнів. Завдання занадто легкі не викликають інтересу в учнів. З іншого боку, непосильні завдання створюють

відчуття невпевненості та знижують активність. Уміння планувати види самостійних робіт і включати різні завдання у навчальний процес, щоб стимулювати учнів до нових зусиль у роботі та до самостійного подолання труднощів – це істотна ознака майстерності педагога.

Самостійна робота є одним із найважливіших методів навчання курсу «Основи здоров'я». Програма інтегрованого навчального курсу «Основи здоров'я» розроблена відповідно до чинного Державного стандарту освітньої галузі «Фізична культура і основи здоров'я». Їїю метою є формування в учнів свідомого ставлення до свого здоров'я, оволодіння життєвими навичками здорового способу життя та безпечної для здоров'я поведінки [4].

Проаналізувавши різні педагогічні джерела можна зробити висновок, що потрібно дотримуватися певних методичних вимог при організації самостійної роботи молодших школярів на уроках «Основи здоров'я»:

- при вивченні предмету «Основи здоров'я» має використовуватися не лише розумово-пізнавальна діяльність, а й інші види учнівської діяльності;
- завжди у центрі уваги має бути саме особистість учня, його інтереси, почуття, захоплення;
- за допомогою самостійних робіт, зміст предмету в процесі його засвоєння учнями має завжди співвідноситися із іншими предметами початкової школи та пов'язуватися із життєвим досвідом школярів.

При правильній організації самостійної роботи надається можливість розкриттю індивідуальності кожної дитини. Однією із найважливіших умов – підтримка інтересу учня до знань, з метою оволодіння ними та застосуванню їх на практиці. На уроках «Основи здоров'я», самостійна робота є важливим засобом розвитку в учнів пізнавальних здібностей: спостережливості, допитливості, пам'яті, уяви творчої активності у здобуванні знань та застосування їх на практиці.

До структури самостійної роботи входять такі етапи: підготовчий, виконавчий та перевірний:

1. Підготовчий етап – це ознайомлення із поданим завданням та орієнтування в ньому.
2. Виконавчий етап полягає в тому, що учень зрозумівши завдання виконує роботу.
3. Перевірний етап полягає в тому, що учень здійснює самоконтроль та самооцінку.

Самостійна робота передбачає індивідуальне виконання її кожним учнем. Також, бувають і такі завдання, що даються для всієї групи. Але в такому випадку справа організовується, так щоб кожен учень, несучи відповідальність за роботу всієї групи в цілому, самостійно виконував свою частку роботи. Тут можливі різні форми співпраці та взаємодопомоги. Групова робота найбільш доречна при виконанні завдань практичного характеру.

Важливо, щоб учні вчилися плануванню роботи, раціональному її розподілу, чіткому виконанню всіх її частин та врахуванню результатів. У пізнавальній діяльності можливі такі завдання, при виконанні яких, учні будуть допомагати один одному. У дітей присутнє сильне прагнення ділитися своїми знаннями з іншими, бажання бути корисним. Це треба використовувати, але в розумних формах, не допускаючи того, щоб частина дітей тяглася б лише за допомогою інших.

Дійсно, вкрай важливо вводити на уроках самостійну роботу учнів, починаючи з молодших класів і поступово вчити їх системі методів та прийомів роботи. Саме така постановка справи – найважливіший шлях підвищення ефективності навчання в цілому.

Список використаних джерел:

1. Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроках. -- М.: Просвещение, 1961. -- 240 с.
2. Коменский Я.А. Избр. соч. // Коменский Я.А., Локк Дж., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци. И.Г. Педагогическое наследие. - М.: Педагогика, 1987. - С. 18-156.
3. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. - К.: Початкова школа, 2006. - 432 с.

Севрук Вікторія,
студентка 12 групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А. Басюк**

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ВУЗІ

Адаптація – це здатність організму до змін задля пристосування до різноманітного навколишнього середовища. Ця функція відіграє дуже важливу роль у житті особистості, так як людина часто потрапляє у різні умови і їй необхідні навички пристосування до них. Вона може не тільки пристосуватися до тих чи інших умов, а ще й змінювати свою поведінку, фізіологічні функції відповідно до певних вимог середовища. В університетському середовищі студент стикається з багатьма труднощами, які перешкоджають йому досягати своїх цілей. Для того, щоб не зупинитися на місці, а просуватися тільки вперед, для досягнення успіху, своїх мрій та бажань, йому потрібно пристосуватися до умов, які притаманні університету, до його вимог, графіку та складності роботи. В університеті студент має вчасно виконувати завдання, щоб бути успішним.

У сучасному соціальному світі професія педагога потребує відповідальності, дисциплінованості, організованості, доброзичливості, самокритичності, щирості та справедливості. З метою отримання професії, формування професійних рис, знайомства з новими формами спілкування, дозвілля майбутній фахівець вступає до закладу вищої освіти, де на нього чекає багато цікавого. Які ж саме особливості адаптації студентів до навчання в педагогічному вузі?

Проблеми адаптації студентів до закладу вищої освіти були предметом дослідження науковця і педагога Г.П. Васяновича. Він вважав, що завдяки адаптації досягається збереження гомеостазу, якщо організм буде взаємодіяти з навколишнім середовищем. На його думку, питання адаптації студентської молоді до навчання в сучасних умовах залишаються бути актуальними для психолого-педагогічної науки [1, с.117]. Також цю проблему досліджували Т.С. Спіріна та Ю.Є. Зарюгіна у статті «Особливості адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі». У цій статті зазначається, що проблема адаптації студентів першого курсу до умов вищого навчального закладу широко обговорюється в системі вищої освіти, адже від успішності цього процесу багато в

чому залежить подальша професійна кар'єра і особистісний розвиток майбутнього фахівця [3].

На думку В.С. Штифурак, одержання освіти, вибір професії, професійна підготовка й початок трудової діяльності – всі ці події безпосередньо впливають на все наступне життя людини. Саме тому ці життєві аспекти є традиційною сферою інтересів багатьох соціологів [5, с.192].

Мета статті полягає в тому, щоб визначити шляхи адаптації студентів до закладу вищої освіти, розкрити труднощі, з якими стикаються студенти.

Почнемо з самого початку, з першого курсу навчання студента. Особистість поринає у незвіданий чудесний світ, де все по-іншому: інший директор, інші педагоги, не знайоме середовище та оточення. Усе здається чужим та неосяжним. І тільки від тебе залежить, як ти пристосуєшся, чи знайдеш друзів, чи завоюєш довіру викладача, чи будеш користуватися репутацією серед однолітків. Коли ти опиняєшся в такій ситуації, в думках проявляється лише одна мета – потрібно якось пристосуватися до цих складних умов, адже потім буде дуже важко продовжувати навчання.

Процес адаптації проглядається саме тоді, коли в оточуючому середовищі людини з'являються певні зміни, що можуть сильно вплинути на розвиток, навчання та життя особистості. Так як людський організм та оточуюче середовище, яке знаходиться в динамічній, а не стійкій рівновазі, їхнє співвідношення постійно змінюється, тому виникає постійна потреба в пристосуванні. У відносинах людини та середовища вирішальну роль відіграє психічна адаптація. Ця адаптація сприймається як результат діяльності самокерованої цілісної системи, одночасно підкреслюючи її системну організацію. Вона включає аспекти оптимізації через постійну взаємодію особи та середовища, а також процеси встановлення відповідності між фізіологічними характеристиками та психічними. Важливим чинником ефективності адаптаційного процесу є задоволення інтелектуальних потреб, так як без цього підходу процес залишається не завершеним. Психічну адаптацію можна визначити як процес встановлення відповідності навколишнього середовища та особистості під час здійснення людиною певної діяльності. Також виділяють дидактичний аспект процесу пристосування. Він пов'язаний з особливостями пристосування особистості випускника школи, училища чи коледжу до нової системи навчання у ВНЗ. Так як система навчання у вузах постійно змінюється, набуває нових певних характеристик, які викликані зміною суспільства, адаптація зазнає постійних перетворень разом зі змінами навколишнього середовища.

У соціально-педагогічній літературі розглядають такі форми адаптації студентів-першокурсників до навчання у вищому навчальному закладі [2]:

- **формальна** - пізнавально-інформаційне пристосування до нового оточення, структури вищої школи, змісту навчання в ній, її традицій, своїх обов'язків. Стан маргінальності між уже не школярем, але й ще не студентом, характерний для першокурсників. Саме цим пояснюються розтягнені строки адаптації студентів-першокурсників до нової системи навчання, до нового способу життя, утворення нового динамічного стереотипу, і є однією із причин низької успішності студентів першого курсу під час зимової сесії.

- **соціально-психологічна (суспільна)** - процес внутрішньої інтеграції (об'єднання) групи студентів-першокурсників та інтеграції цієї групи зі студентським оточенням в цілому. У цьому контексті основною функцією

адаптації є прийняття індивідуумом норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії, які в ньому склалися, формальних і неформальних зв'язків, а також форм навчальної діяльності.

- **дидактична** - проблема підготовки до нових форм і методів навчальної роботи у вищому навчальному закладі, що відображає, в першу чергу, інтелектуальні можливості студентів-першокурсників.

Звідси можна вивести три основні особливості адаптації студента:

1. Пристосування до оточення;
2. Взаємодія з іншими групами студентів;
3. Проблеми інтелектуальних можливостей.

Як бачимо, на особистість студента діють багато різних факторів, які можуть стати як і поштовхом до розвитку, так і можуть створювати перепони та гальмувати його. Досліджуючи питання адаптації студентів, можна зрозуміти, що це є самим важливим етапом, який починається з самих перших днів навчання, адже саме в цей час починається активне пристосування особистості творчими, креативними та цікавими методами, формуються різні взаємини між людьми, з'являються нові захоплення, бажання та хобі.

Адаптація студента може поділятися на дві групи: активна й пасивна адаптації. Активна адаптація характеризує завзятих, цілеспрямованих та старанних студентів. Вони всіма своїми силами обійдуть перешкоди, минатимуть великі стіни складності, задля досягнення своїх цілей. У таких працьовитих людей це обов'язково вийде. Такі особи будуть користуватися великою репутацією серед своїх друзів та інших однолітків. Пасивна адаптація відображає в собі байдужість до всього, що тебе оточує. Студенти з пасивною адаптацією не зможуть повноцінно товаришувати з однолітками, не будуть ставити перед собою певні цілі і, очевидно, не будуть шукати шляхи їх досягнення.

Одна з головних проблем, з якою студенти стикаються, поступивши до ВНЗ, необхідність працювати не тільки на заняттях в університеті, але й самостійно вивчати матеріал, користуючись бібліотеками, Інтернетом та іншими засобами. Адже значна роль в навчальному процесі вищого навчального закладу, згідно до Болонського процесу, а саме завершення переходу до двоциклової системи, відводиться самостійній роботі студента. Крім того, кредитно-модульна система організації навчально-виховного процесу принципово відрізняється від традиційної системи. Зміст навчання поданий у закінчених самостійних модулях, які одночасно є банком інформації і методичними вказівками щодо її застосування. В основі навчання лежать суб'єкт-суб'єктні стосунки між викладачем і студентами, і цим забезпечується самостійність, усвідомлене досягнення певного рівня в навчанні [4, с.2].

Отже, особливості адаптації студента – це звертання його уваги та реагування на незнайоме середовище, намагання пристосуватися до нього, підтримка активних контактів з оточуючими, здійснення певних дій залежно від вимог та умов соціуму, проявлення особистості, унікальності людини.

Список використаних джерел:

1. Васянович Г.П. Проблема адаптації студентської молоді до навчання у вишах України: навч. посіб. – Львів, 2010.
2. Левківська Г. П. Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти: Навч. посібник / Левківська Г. П., Сорочинська В. Є., Штифурак В. С. – К. : Либідь, 2001. – 128 с.

3. Петрук В.А., Ляховченко Н.В. До питання адаптації першокурсників у ВНЗ. // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – К., 2012. - № 6. – С. 132-146.
4. Т.П. Спіріна, Ю.Є. Зарюгіна Особливості адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі. – К., 2015.
5. Штифурак В.Є. Основні напрями соціально-педагогічної роботи з молоддю у Німеччині: зб. наук. праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – К., 2012. - № 6. – С. 188-192.

Серба Каріна,
студентка магістратури
спеціальності 013 Дошкільна освіта
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Басюк Н.А.**

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

*Немає в світі нічого складнішого і багатшого, ніж людська особистість.
Немає діла важливішого, ніж жива людина. Людиною треба стати.
Василь Сухомлинський*

Істотні зміни, спричинені економічними й соціальними, політичними умовами, що відбуваються в українському суспільстві, зумовили зміну виховних ідеалів, знецінення загальнолюдських принципів та норм. Ймовірними причинами дефіциту культури є: швидкі процеси інформатизації, перевага матеріального над духовним, втрата людиною справжніх життєвих орієнтирів. У свою чергу, це служить прикладом для загального наслідування у підростаючого покоління, оскільки створювати нове можливо лише на основі спадщини минулого.

Формування особистості – одне з найбільш важливих та складних цілей, що поставлені суспільством перед освітою, зокрема й перед дошкільною. У старшому дошкільному віці загальний розвиток дитини - уявлення про себе, оточуючих, світ- найбільш інтенсивно та ефективно засвоюються знання та формуються уміння та навички, водночас, засвоєнням загальнолюдських цінностей та моральних норм . Особливого значення набуває також засвоєння морального досвіду людства та використання його у власній поведінці, першоджерелом якої є сім'я. Сформований у дитинстві фундамент моральної культури визначає подальший рівень життя.

Т.І. Поніманська стверджує, що у дошкільному віці формуються елементарні уявлення про мораль, судження про те, що добре і що погано, що можна робити і чого слід уникати. У цьому процесі дитина вчиться правильно оцінювати вчинки, усвідомлювати свої дії. Оцінювання вчинків відбувається способом їх здійснення (як вчинив), результатами (які наслідки вчинку) та мотивами (чому так вчинив). [2, с. 221-223].

Тема морального виховання завжди була у центрі уваги дослідників: ще з часів Античності - не втрачає своєї актуальності і нині. Адже є важливою складовою всебічно розвинутої особистості, крокуючи нога в ногу із фізичним, розумовим, трудовим, естетичним розвитком.

Питанню морального розвитку, становленню моральної свідомості дітей дошкільного віку присвячено багато праць та досліджень вітчизняних та

зарубіжних вчених. Проблема формування моральної культури розглядається у різних напрямках, зокрема: моральний розвиток дошкільників (С. Якобсон, Р. Ібрагімова); формування моральної свідомості (І.Бех, Л. Виготський, С. Рубінштейн); моральна поведінка у дошкільників (М. Федорова, Т. Фасолько); формування моральних норм у дітей (А. Виноградова, Т. Маркова).

Моральне виховання дитини ставить за мету формування моральної культури, що передбачає систему моральних знань, умінь, навичок, переконань, норм – та формування на цій основі моральних якостей.

Поняття «культура» (від лат. *cultura* - виховання, розвиток, оброблення тощо) тлумачать так:

1. Історично визнаний рівень розвитку суспільства, творчих сил та здібностей людини, який полягає у типах і формах організації життя і діяльності людей, в їх взаємовідносинах.

2. Рівень розвитку суспільства у певну епоху..

3. Те, що створюється для задоволення духовних потреб людини.

Аналізуючи моральну культуру, важливо розглянути поняття «мораль», «моральність». «Мораль» (від фр. *morale* з лат. *moralis* – моральний з *mos* (*moris*) – звичай; воля; закон; властивість). 1. Сукупність норм і принципів поведінки людей. 2. Повчальний висновок.

Значимо тлумачення слова «моральний» (від лат. *moralis*) - 1. Той, що стосується моралі. 2. Той, який відповідає вимогам моралі. 3. Духовний, внутрішній. Людина високої моральності.

Отже, моральна культура є свідченням розвитку індивіда, набуттям ним соціальних характеристик, способом засвоєння, передачі і розвитку моральних цінностей.

Моральне виховання — цілеспрямована взаємодія дорослого і дитини з метою формування моральних почуттів і якостей, засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки.

Визначимо основні завдання морального виховання у дітей старшого дошкільного віку:

- формувати уявлення про моральні норми взаємин між людьми: доброзичливість, чесність, турботливість;
- сприяти усвідомленню дітьми морального змісту правил поведінки;
- виховувати гуманні почуття: чуйність, справедливість;
- вчити правильно оцінювати власні вчинки і вчинки однолітків;
- розвивати ціннісні орієнтири, інтереси та потреби.

Значний внесок у розвиток дошкільної освіти зробила українська громадська діячка, педагог Софія Русова вважала, що моральне виховання є процесом цілеспрямованого формування в дітей моральної свідомості й відповідної поведінки, а відтак «вироблення характеру», що передбачає таку ціль: «бути добрим, чесним не лише прилюдно, поверхово, а бути наскрізь пройнятим своєю правдою і здійснити її активно в житті. Ось куди маємо прямувати з першого часу дошкільного виховання» [3, с. 142]. Проблема формування у дошкільнят моральних цінностей знайшла широке відображення в наукових доробках С.Русової: «Дитячий сад на національному ґрунті» (1910), «Націоналізація дошкільного виховання»(1913), «Дошкільне виховання» (1918), «У дитячому садку» (1919), «Теорія і практика дошкільного виховання» (1924), «Нові методи дошкільного виховання» (1927).

Отже, моральна культура є надбанням людством матеріальних та духовних цінностей у процесі еволюції, так і набутих досвідом у процесі розвитку окремим індивідом.

На основі вище зазначеного, можна стверджувати, що формування моральної культури є важливою складовою освітнього процесу у ЗДО. Моральна освіта дітей дошкільного віку – не лише елемент морального виховання, а й визначальна умова її засвоєння, формування норм, правил, моральної культури.

Таким чином, приділяючи увагу цим поняттям, маємо надію подолати дефіцит моральної культури нашого суспільства.

Як зазначає R. DeVries, результат морального виховання – моральні діти, даючи їм такий характеризований опис: чесність, щедрість, щирість, благородність, великодушність, шляхетність (honesty, generosity, integrity). Вершинна шляхетність – прояв високої моральної чесності особистості [4, с. 28–30].

Саме тому нині одним із найважливіших завдань дошкільної освіти, як зазначено в Базовому компоненті дошкільної освіти, є «надання пріоритету соціально-моральному розвитку особистості, формування у дітей уміння узгоджувати особисті інтереси з колективними» [1, с. 5].

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер. А. М. Богущ; авт. кол.: А. М. Богущ, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч та ін. – К., 2012. – Спецвип. журн. «Вихователь - методист дошкільного закладу». – 30 с.
2. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. Навч. посібник для студентів ВНЗ. Київ: Академія, 2004. 456 с.
3. Русова С. Вибрані педагогічні твори / Софія Русова; упоряд. О. В. Проскура. – К. : Освіта, 1996. – 304 с.
4. DeVries R. Moral Classrooms, Moral Children: Creating a Constructivist Atmosphere in Early Education / Rheta DeVries, Betty Zan. – New York : Published by Teachers College Columbia University Press, 1994. – 274 p.

Сліпченко Карина,
студентка 33 групи

спеціальності 013 Початкова освіта

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А. Басюк**

ЛЕПБУК ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЗНАТЬ УЧНІВ НА УРОКАХ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»

У наш час система початкової освіти зазнає суттєвих змін. На зміну найбільш вживаного традиційного навчання приходить продуктивне, яке спрямоване на розвиток творчих здібностей, а також формуванню у дітей інтересу до творчої діяльності. Вчителю необхідно шукати сучасні засоби навчання, які будуть відповідати новим вимогам і цілям навчання. Освітнє середовище, в якому навчаються діти, повинно трансформуватися з метою забезпечення оптимальних умов вихованнями здобувати знання як самостійно, так і у співпраці з іншими, легко і творчо, а головне, керуючись власними внутрішніми потребами та інтересами.

Творчість є найголовнішим складником успіху. Здатність творити в учня може розвинути саме учитель на уроках, створюючи творчу атмосферу.

Задля того, щоб сприяти вирішенню поставлених перед освітою завдань, потрібно впроваджувати нові інновації, а саме: застосовувати сучасні форми та методи навчання, розвивати комплекс новітніх технічних засобів, широко застосувати цифрові технології навчання. Перспективним методом, який допоможе вирішити поставлені завдання нової української школи, є лепбук, в основі якого – дослідження певної проблеми, що має на меті високий рівень творчої активності учнів.

Проблему використання лепбуку в освітньому процесі висвітлили у своїх працях педагоги Е. Блохіна, Т. Лиханова, Д. Гатовська, Е. Пестова, Н. Мартинова, О. Крігер, К. Ляшенко та інші. Однак, на сьогоднішній день не достатньо приділено уваги методиці створення та використання лепбуку у процесі навчання школярів на уроках «Основи здоров'я».

Мета статті – ознайомити з методичними особливостями створення та впровадження в освітній процес лепбука задля підвищення знань учнів на уроках «Основи здоров'я».

Лепбук є новою формою організації, яка розвиває пізнавальну активність учнів та сприяє розвитку їхньої самостійності. У дослівному перекладі з англійської мови «лепбук» (lapbook) означає «наколінна книга» (lap – коліна, book – книга) [4, с.16]. Термін «лепбук» вперше використала у своїй домашній школі мати та письменниця з Вірджинії Теммі Дабі. Вона узагальнила досвід використання різноманітних міні-книг, автором створення яких була Діна Зайк ще у вісімдесятих роках минулого сторіччя. Саме Діна Зайк запропонувала використовувати так звані foldables – складені аркуші паперу для легкого та ненав'язливого запам'ятовування інформації дітьми. Таммі Даббі зі свого боку запропонувала вкласти ці міні-книжки в одну оригінально оформлену папку. Автор назвала цю саморобну книгу «лепбук», тому що вся робота відображається у «книзі», яка може розташуватись на колінах у дитини. Звичайно, американці не винайшли велосипед, адже подібні книжки, або книжки-іграшки, були завжди, але завдяки саме американським домашнім школам, лепбукінг виділили в окремий жанр [6, с.45].

Лепбук або, як його ще називають, інтерактивна тематична тека – це саморобна паперова книжечка з кишенями, дверцятами, віконцями, рухливими деталями, які дитина може діставати, перекладати, складати на свій розсуд. У ній збирається матеріал з якоїсь певної теми [6, с.45]. Лепбук є прикінцевим етапом самостійної дослідницької роботи, яку дитина виконала під час знайомства з певною темою. Під час створення лепбуку дитина буде збагачувати, закріплювати і систематизувати інформацію. Переглядаючи теки в подальшому, після вивчення певної теми дозволить швидко освіжити в пам'яті цікавий матеріал.

На думку Е. Тихомірової, лепбук – це папка або картонна основа, на яку наклеєні кишеньки різної форми, маленькі книжки, книжки-гармошки, коробочки з сюрпризами тощо [7, с.57].

Предмет «Основи здоров'я» формує здоров'язбережувальну компетентність учнів на основі оволодіння ними знаннями про здоров'я та безпеку, навчає практичним навичкам здорового способу життя і безпечної поведінки, формує в них ціннісне ставлення до життя і здоров'я, сприяє їх фізичному, психічному, соціальному і духовному розвитку. Виготовлення лепбуку на уроці «Основи

здоров'я» підвищує ефективність засвоєння знань та їхню систематизацію, допомагає кожному учню відчувати свою успішність, інтелектуальну спроможність. Діти навчаються знаходити різні способи візуалізації та користуються ними за необхідності [3].

Лепбук є папкою або міні-книжкою, який відповідає формату А3 в закритому вигляді та А2 у відкритому [5]. По суті, у ньому знаходяться систематизовані знання з якоїсь теми. Теми можуть бути як широкі («Здоров'я людини»; «Фізична складова здоров'я»), так і вузькі («Здоровий спосіб життя»; «Корисні звички»). Ці тематичні посібники мають яскраве оформлення, чітку структуру і в ідеалі розробляються спеціально під конкретну дитину з його рівнем знань [1]. Поширеними є «колективні» тематичні папки, тому що за один урок учень не зможе систематизувати матеріал і оформити велику за обсягом роботу, а для колективу – це посильна робота.

Процес виготовлення лепбука є неймовірно цікавим, як для учнів, так і для педагога. Етапи створення лепбука можна продемонструвати, наприклад, на уроках «Основи здоров'я» у 3 класі:

1. Визначення теми. Потрібно враховувати вік учнів, адже від цього залежить наскільки глибоко ви збираєтеся занурюватися в тему. Від цього і буде залежати кількість розгорток й деталей лепбука. Тема має бути цікавою і доступною.

2. Складання плану. План повинен бути добре продуманим, щоб максимально впорядкувати інформацію та видати її творчо й цікаво.

План лепбука за темою «Здоровий спосіб життя» може бути таким:

- режим дня;
- правила гігієни;
- спортивні вправи;
- здорове харчування;
- шкідливі звички;
- прислів'я й приказки про здоров'я;
- дидактичні ігри: «Склади пазли», «Кросворд», «Знайди слово», «Відгадай!»;

3. Створення ескізу. З'ясуємо, яку форму він повинен мати, скільки розворотів міститиме, які розділи буде включати. Мати чітке уявлення, що і в якому місці буде розміщено – малюнки, кишеньки, вкладки, книжечки й інші деталі. Відтворюємо наші ідеї від руки на звичайному аркуші паперу.

4. Збір інформації та матеріалу. На цьому етапі учні разом з вчителем підбирають відповідну інформацію відповідно до теми, а саме: прислів'я, приказки, загадки, ігри, вправи, правила, малюнки, картинки. До створення лепбука можуть бути залучені й батьки.

Як правило, всі завдання мають розвиваючий характер і спрямовані:

- 1) на розвиток мови, пізнавальних процесів, дрібної моторики;
- 2) на знайомство з термінологією;
- 3) на використання зв'язку з життям.

5. Виготовлення лепбука. Для початку робимо картонну основу. Для цього використовуємо аркуш А3, але також може підійти картонна папка для паперу. Приступаємо до оформлення нашої основи, готуємо всі вставні матеріали. Заготовлюємо спеціальні фігурні конвертики, кишеньки-книжечки чи гармошки, висувні деталі, дверцята та віконечка. І не забувайте, що чим більше складників саморобки, тим вона цікавіша. Клеїмо все в середину папки та не забуваємо про охайність, адже кінцевий результат залежить не тільки від якісно підбраного

матеріалу. Цей етап здійснюється у творчій співпраці вчителя й учнів, сприяє розвитку комунікаційних навичок, командної взаємодії.

Технологія виготовлення лепбука – це творчий процес, в ході якого учні самостійно знаходять інформацію, аналізують її і, звичайно ж, створюють свій проект. Робота з виготовлення книжок з картинками носить творчий характер, допомагає дитині розширювати кругозір і діяти креативно. Внаслідок цього формуються вміння і навички, необхідні для подолання труднощів і поставлених завдань.

Потрібно пам'ятати, що використовувати лепбук на уроці і в позаурочній діяльності можливо не на кожному типі уроку. Запропонована методика і техніка навчання підходить більше для уроку закріплення або уроку узагальнення і повторення, коли учні певною мірою володіють інформацією по заданій темі, і як раз створюючи лепбук, їм доводиться деталізувати інформацію згідно з темою уроку. З досвіду учителів одного уроку бракує для виготовлення лепбуку. Тому більшу частину роботи (планування і пошук інформації) можна здійснювати вдома, але при консультації з учителем. А саме створення лепбука, а це п'ятий етап, необхідно здійснювати в рамках навчального заняття, щоб було видно роботу кожного члена групи або учня окремо, щоб в однокласників була можливість поділитися один з одним своїми відкриттями.

Отже, лепбук, крім усього, є засобом творчого розвитку та самовираження учня, можливістю створити оригінальний продукт, здійснюючи при цьому певний пошук, дослідження, комбінуючи, переносячи знайомі способи дій, вдаючись до нових підходів у вирішенні та виконанні завдань [2, с.45]. Також лепбук – це чудовий засіб для повторення вивченого матеріалу. При створенні лепбука одночасно вирішується кілька завдань сучасної освіти. Така діяльність допомагає молодшим школярам краще засвоїти нові знання, в повному обсязі бачити проблему, формулювати і вирішувати завдання, проявляти нестандартне рішення при організації та підборі інформації.

Список використаних джерел:

1. Активная мама. Сайт. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://activemama.com/lepbuk-kak-novejshij-sposobsistemizacii-znanij.html>
2. Бабенко О. Развитие творческих способностей учнів / Оксана Бабенко // Дивослово. – 2001. – №11. – С. 28 – 46.
3. Большакова И. Лепбук. Онлайн-курс для учителей начатковой школы. 2018. URL: <https://youtu.be/xRRqIOk0vXg> (дата звернення: 04.10.2020).
4. Дмитриченко Л. В. Лепбук на уроках української літератури / Л. В. Дмитриченко // Вивчаємо укр. мову та літ.: наук.-метод. журн. – 2019. – № 13/15. – С. 16 – 20.
5. Лепбук. Вікіпедія. 2019. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Лепбук> (дата звернення: 04.10.2020).
6. Пляцок А.О., Олійник В.В. Використання технології «лепбук» в роботі з дошкільниками : навч.-метод. посібник. Вінниця : КУ «ММК», 2017. 45 с.
7. Тихомирова, Е. Лэпбук – эффективная технология логопедической работы / Е. Тихомирова // Коррекционная работа. – 2017. – № 12. – С. 57-58.

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ «Я У СВІТІ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Уважного ставлення дослідників останнім часом набуває процес використання нестандартних уроків у початковій школі. У зв'язку з тим, що наука та суспільство розвивається швидкими темпами, кількість нової інформації постійно зростає та підвищуються вимоги до рівня освіти, школа та вчителі мають підготувати активних, високоосвічених, всебічно розвинених учнів, які здатні творчо міркувати, проявляти самостійність та креативно вирішувати поставлені перед ними завдання. Як показує час та досвід, постійне використання традиційних форм організації навчання не є достатньо ефективним засобом для формування активної діяльності школярів та не дає змоги досягти вище поставлених вимог. Саме через це важливим завданням для вчителів є утримання інтересу учнів до навчального процесу та створення на уроках таких умов, в яких учні постійно будуть знаходитися в пошуку відповідей на поставлені їм запитання, будуть мати змогу аналітично мислити та розвивати дослідницькі навички. Тому для цього активно почали практикувати нестандартні уроки.

Проблема впровадження, розвитку та проведення нестандартних уроків не є новою для дослідників. Основні аспекти даного питання знайшли найбільше відображення у працях С. Антипова, В. Паламарчука, Д. Рум'янцевої. Саме ці вчені дослідили що таке нестандартний урок, його особливості, шляхи вдосконалення. Питанню класифікації таких уроків найбільшу увагу приділили М. Вашуленко та І. Малафіїк. Проте питання використання нестандартних уроків на окремих предметах, а особливо в курсі «Я у світі» є дослідженим недостатньо, тому це і послугувало вибору моєї теми.

Метою статті є охарактеризувати нестандартні уроки курсу «Я у світі» в початковій школі.

Головною метою нестандартних уроків є пробудження інтересу школярів до навчальної праці. Такі уроки не вкладаються у рамки виробленого і сформованого дидактикою. Вчитель не дотримується чітких етапів навчального процесу, традиційних методів, видів роботи [2, с. 5].

Використовуючи таку форму організації навчального процесу, вчитель може спостерігати більшу ініціативність та самостійність молодших школярів, має можливість індивідуального підходу до учнів, може широко використовувати інноваційні технології.

На сьогоднішній день, педагоги у своїй роботі можуть використовувати близько 50 нестандартних форм проведення уроків. Повна класифікації поки що не створена, проте форми уроків у початковій школі можна згрупувати наступним чином:

- ✓ бінарні уроки;
- ✓ віршовані (римовані) уроки;
- ✓ інтегровані (міжпредметні) уроки;
- ✓ уроки – дискусії (*урок – діалог, урок диспут, урок – засідання, урок – круглий стіл, урок – прес-конференція, урок – семінар*);

✓ уроки – дослідження (*урок – знайомство, урок – панорама ідей, урок «Що? Де? Коли?»*);

✓ уроки звіти (*урок – аукціон, урок – захист, урок – композиція, урок – концерт, урок-презентація, урок – ярмарок, урок – екзамен*);

✓ уроки – змагання (*урок – конкурс, урок – турнір, урок – мозкова атака*);

✓ уроки – мандрівки (*урок – екскурсія, урок – марафон, урок – подорож*);

✓ уроки – сюжетні замальовки (*урок – віночок, урок – казка, урок – картинна галерея, урок – фестиваль, урок – ранок*). [3, с.1]

На нашу думку, якомога більше перелічених вище уроків можна реалізувати під час вивчення навчального предмета «Я у світі», адже саме цей курс найбільше активізує пізнавальну діяльність школярів, має завдання, для виконання яких потрібно проводити досліди та спостереження і потребує виконання учнями різних видів самостійної роботи. Курс «Я у світі» вивчається школярами у 3-4 класах і включає в себе 4 розділи: «Людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві» та «Людина у світі». [1, с.1]. Особливе значення в процесі вивчення цих розділів має використання уроків-досліджень та уроків мандрівок. Учні за допомогою екскурсій, подорожей, уроків-знайомств пізнають своє місто, країну, видатних діячів рідного краю. Саме на таких уроках найбільшою мірою учні дізнаються про своє минуле та сьогодення. Уроки-дискусії допомагають учням вдосконалювати пошукові здібності, вміння висловлювати власну думку та відстоювати її, задавати чіткі та зрозумілі питання і вміти відповідати на них. Уроки-змагання формують в школярів почуття відповідальності, вміння працювати в команді, аналізувати причини виграшу або поразки, дотримуватися правил і норм взаємодії, сприяють розвитку мовлення та мислення. Найкраще такою формою проводити підсумкові уроки теми або розділу. Можна створити конкурс на кращий проект, альбом, портфоліо, оформлення тематичної виставки, проведення дослідження. Для цього підійдуть теми «Ми-громадянини України», «Славетні українці», «Права людини», «Символи держави» та багато інших. Бажання перемогти допоможе учням якісно підготуватися, підібрати найцікавішу інформацію, накопичити якомога більше даних та якісно представити свою роботу. Уроки-сюжетні замальовки розвивають творчість учнів, акторські вміння та є доцільними під час вивчення усіх розділів курсу. Спираючись на літературні твори та ситуації реального життя, можна інсценізувати способи чужого ставлення до старших, способи вирішення конфліктних ситуацій, правила поведінки в громадських місцях, в гостях. Професіоналізм та ерудиція вчителя допоможе якісно організувати інтегровані уроки. О.Савченко зазначає, що «змістовні, цілеспрямовані інтегровані уроки вносять у звичайний плин шкільного життя новизну, певною мірою знімають суворі кордони предметного викладання і допомагають дітям емоційно і системно сприйняти деякі поняття, явища»[5]. Уроки курсу «Я у світі» найкраще інтегруються з предметами «Дизайн і технології», «Образотворче мистецтво», «Літературне читання». Такі міжпредметні зв'язки допомагають формувати цілісне уявлення молодших школярів про людей, суспільство та світ, який нас оточує.

Навчальний курс «Я у світі» та різноманіття його тем дають змогу вчителю якісно організувати та провести нестандартні уроки, в яких поєднуються різні методи та прийоми навчання, змінюються структурні елементи уроків, використовуються різноманітні бесіди, виконуються з практичні роботи, які передбачають проведення досліджень. На таких уроках широко використовується

індивідуальна, групова та фронтальна види роботи. Цікавий матеріал стимулює пізнавальну активність молодших школярів, їх творчість та ініціативність. Нестандартні уроки мають тільки позитивний вплив на навчально-виховний процес, особливо у початковій школі. Учні отримують знання та здобувають вміння системно, комплексно, ефективніше досягається всебічний розвиток особистості. Важливе значення надається зв'язку матеріалу, який вивчається з життям, опора на досвід учнів. І найкраще це забезпечує саме інтегрований курс «Я у світі».

Висновок. Підсумовуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що нестандартні уроки вносять у навчальний процес новизну, максимально стимулюють ініціативність та самостійність школярів, широко використовують інноваційні методи та технології, роблять процес навчання інтенсивним, дозволяють у більш доступній формі пізнати навколишній світ. Але варто зазначити, що постійне використання незвичних форм організації навчальної діяльності може дещо обтяжити учнів. Тому для повної ефективності нестандартних уроків вчитель має володіти методикою їх проведення, правильно підбирати теми, та тип уроку, а також уміло використовувати їх в поєднанні з традиційними формами навчання.

Список використаних джерел:

1. Методичні особливості проведення нестандартного уроку в курсі “Методика навчання освітньої галузі “Суспільствознавство”.[Електронний ресурс]-file:///C:/Users/Admin/AppData/Local/Temp/Mir_2014_7_16.pdf- Назва з екрану
2. Нестандартні уроки в початковій школі / Упоряд. О. Кондратюк. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с
3. Нетрадиційні уроки з предмету "Я у світі" для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. [Електронний ресурс]- https://knowledge.allbest.ru/pedagogics/2c0a65625b2bd69a5d53b89421306d36_0.htm- Назва з екрану
4. Нестандартні уроки: Посібник для вчителів початкових класів. - Т., 1993. - 116 с.
5. Савченко О.Я. Сучасний урок в початкових класах. - К., 1997. - 256 с.
6. Типи нестандартних уроків. [Електронний ресурс]- <https://works.doklad.ru/view/W5yAatHuFDc.html>-Назва з екрану

Ткачук Ірина,
студентка 11 групи
спеціальності 012 Дошкільна освіта

ФОРМИ І МЕТОДИ РОБОТИ З КАЗКОЮ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

У наш час казка відіграє дуже важливу роль у житті дитини. Без казки не можна обійтися, адже діти їх так люблять. Казки мають не тільки повчальний зміст. Саме у дошкільному віці дитина ще не може сприймати те, що правильно, а що ні. В казках усе закінчується дуже добре, добро завжди перемагає зло, і це позитивно впливає на погляди дитини. Період 5 – 7 років є досить кризовим у розвитку дошкільника. Діти починають ознайомлюватися з такими поняттями як мораль, справедливість, відповідальність.

Велику увагу казкам як жанрові творчості та засобу виховання школярів приділяли Бібко Н., Бурова Р., Дорошенко С., Ігнатенко Н., Корнійчук І.,

Кубинський М., Олійник Г., Пабат В., Сиротинко В., Тищенко С., Чуйко Г. та інші.

Мета статті – охарактеризувати місце казки в дошкільній освіті.

Казка – найпопулярніший в молодшому шкільному віці вид літературної творчості, що розкриває безмежний світ людської уяви, полонить серця дітей і дорослих. Вона відіграє важливу роль у становленні особистості. Багато дослідників навіть називали дошкільний вік «віком казок». Активно починає розвиватися уява дитини. Казкові образи близькі за своїм характером образам уяви дітей. Всім відомо, що діти не люблять настанов. Казка ж, в свою чергу, не вчить дитину безпосередньо, а лише дає натяк, поштовх дитині до того, як правильно вчинити в тій чи іншій ситуації. Діти дуже люблять порівнювати себе з позитивними героями, а казка завжди показує, що добрим бути набагато краще, ніж поганим, що треба намагатися робити більше добра.

У період дошкільного віку діти вже починають обманювати, в них починаються конфлікти з однолітками. І так, як вони ще зовсім маленькі, то не можуть визначити те, що є добре, а що погане, знайти якісь правильні шляхи вирішення певних конфліктів. За допомогою казок, які правильно підібрані, як батьки так і вчителі можуть допомогти дитині обміркувати і зробити правильний висновок. Якщо дитина ототожнює себе з головним героєм, аналізує його вчинки, то так вона може порівняти свою поведінку з поведінкою героя. У цей період в дошкільника можуть виникнути й певні психологічні проблеми, казка може допомогти їх виявити та вирішити. Коли дитина програє певну проблемну ситуацію, то цим самим вона знімає напругу, знаходить певні способи вирішення тієї чи іншої ситуації. Виконання різних ролей у казці для дошкільника буде прекрасною можливістю пережити різні емоції, і перенести отриманий досвід в життя [4].

Зазвичай, казки читають дітям батьки перед сном. При цьому дитина розповідає батькам, що з нею сталося за увесь день. Ситуації можуть бути різні, як позитивні так і негативні. Якщо це негативна ситуація, то можна її перетворити у казку і переграти вже за іншим сценарієм, більш позитивним. Читаючи казки, діти навчаються доброти та справедливості, тобто казка виступає засобом навчання.

Для того, щоб допомогти дітям побачити казку у новому ракурсі й дати поштовх для розкриття творчих здібностей, уяви та фантазії доцільно застосовувати методики виховання казкою Л. Фесюкової.

Творчі методи роботи з казкою, які пропонує дослідниця, дозволяють більш широко та різнопланово використовувати улюблені дітьми тексти.

Методи роботи з казкою: знайомі герої в нових обставинах; колаж з казок; казка від лічилки; рятувальні ситуації в казках; казки про фантастичні країни.

Цікава і доступна розроблена Л. Фесюковою універсальна схема роботи з казкою:

- назва казки;
- моральний урок;
- виховання добрих почуттів;
- мовленнєва зарядка;
- розвиток мислення та уяви;
- казка і математика;
- казка і екологія;

- казка розвиває руки [3].

Ця методика є унікальною і розрахована зазвичай на старший дошкільний вік. Для розвитку уяви дітей корисними є застосування ігор з пальчиками, інсценування та драматизації. Інсценізація — це переробка будь-якого твору (у тому числі й казки) для сцени або кіно. Можна запропонувати дітям інсценізувати певну казку: створити мізансцени для уявленої вистави чи кадри для можливого фільму (що буде на першому кадрі, що на другому і т. д.). У захоплюючому створенні сценарію вчитель дістане змогу працювати і над складанням плану, і над розвитком мовлення.

Під драматизацією розуміють передачу подій, розказаних у прозовому чи віршованому творі, у драматичній формі, тобто в особах. У цих випадках доречно скористатися масками, деталями костюмів героїв літературних казок. Такі вистави дуже захоплюють дітей, надають вихід їхньому творчому потенціалу та емоціям.

У роботі з казкою доцільним є застосування таких прийомів: аналіз казок, розповідання казок, переписування казок, постановка казок за допомогою ляльок, складання казок, залучення вихованців до малювання за мотивами казки, обговорення поведінки та мотивів дій персонажа, програвання епізодів казки. Щоб казка стала моделлю поведінки, можна використати казку як притчу. Коли розпитують дитину про казку та її персонажів, відбувається закріплення ефекту казки.

Щоб казка мала виховний вплив на дитину, педагог дотримується такої послідовності:

1 Обирає героя, близького дитині за віком, статтю, характером.

2 Описує життя героя у казковій країні так, щоб дитина знайшла схожість зі своїм життям.

3 Вводить героя в проблемну ситуацію, відповідну до реальної, яку переживає дитина.

4 Пошук героєм шляхів розв'язання проблеми супроводжує коментарями, показом ситуації з різних точок зору.

5 Робить висновок, залучаючи до цього дитину [5].

Необхідною умовою повноцінного творчого розвитку дошкільників є співпраця з батьками вихованців. Вихователю слід залучати і батьків до роботи з казкою. Вони можуть знайомити дітей із запропонованими вихователем казками, допомагають добирати матеріали для виконання спільних проєктів (газет, книжечок, набірних полотен). З батьками педагог проводить батьківські збори на тему «Казка вчить, як на світі жити», консультації «Виховні та розвивальні можливості казки», «Як захоочувати дітей до творчості», «Що читати дітям?» [1].

В. Сухомлинський зазначав, що "...без творчого життя особистість не може бути вихованою, без творчості немислимі духовні, інтелектуальні, емоційні, естетичні взаємовідносини" [2]. Саме творчість стимулює розвиток мислення, інтересів, дослідницьку діяльність.

Отже, казка відіграє дуже важливу роль у житті кожної дитини. Робота з казкою допомагає виховати у дитини чуйність і доброзичливість, милосердя і співчуття, вчить виявляти невластиві ознаки предметів та явищ, приймати нестандартні рішення, розвиває творчість. Казка розкриває безмежний світ уяви дитини. До того ж казки служать моделями правильної поведінки для дітей, готують їх до можливих складнощів життя. За допомогою казки психологи допомагають дітям вирішити особисті проблеми у спілкуванні з друзями,

родичами, знайти вихід із складних ситуацій. Казка – джерело повчальних розваг для дітей і нескінченна тема для творчості, на що треба обов'язково звернути увагу педагогам.

Список використаних джерел:

1. Петриченко К. Творче виховання дитини // Початкова школа. - 2003. № 10. - С.11-13.
2. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям, - К.: Радянська школа, 1980. - С.170-230.
3. Чумаріна М. Мандрівка в українську казку. - К. : Либідь, 1975. - С.120-125.
4. Ярмиш Ю. У світі казки. - К. : Либідь, 1975. - С.120-124.
5. http://bilopillia-zirochka.sumy.sch.in.ua/navchaljno-vihovnij_proces

Фаринюк Валентина,

студентка 12 групи

спеціальності 013 Початкова освіта

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент **Н.А. Басюк**

МІСЦЕ КАЗКИ У ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ

У початковій школі діти дуже швидко піддаються як негативному впливу, так і позитивному. Саме тут вчителів молодших класів приходиться на допомогу казка. Казка – це один із найстаріших словесних творів народу. Проходить багато часу, суспільство змінюється, але казка продовжує жити. У 1872 р. Л. Толстой писав, що казки наступні покоління читатимуть, доки існуватиме мова, якою говорить народ, і в якій є звуки для висловлення того, що тільки може сказати поет [2, с.5]. І.Я. Франко порівнював казку з дрібними, тонкими корінчиками, які «вкорінюють в нашу душу любов до рідного слова, його краси, простоти і милозвучності» [3, с.6].

Багато вчених займалися вивченням казок. Великий внесок у фольклорну спадщину людства зробив М. Зінчук - видатний фольклорист, казкар, історик, педагог, збирач українських народних казок. Зібрана, упорядкована та літературно опрацьована М. Зінчуком збірка «Українські народні казки» у 40 томах, за своїм обсягом не має аналогів у світовій культурі. «Його збірка - це унікальне явище не лише в українській, а й у світовій фольклористиці, визначний внесок у вітчизняну культуру та науку» - писав М.К. Дмитренко [5].

Російський художник Л. Жемчужников, який зібрав на Пирятинщині Полтавської губернії чимало пісень, легенд, казок, писав: «Народна поетична мова завжди скупа, стисла, завжди висловить тільки необхідне і ні слова більше. Тут немає підробки, немає обману ваших почуттів. Умійте тільки насолоджуватися, як природою» [3, с.6]

Одним із визначних дослідників казки є М. Грушевський. Він виділив головні мотиви українських народних казок:

- Космічні сили: сонце, місяць, вітер, мороз, град, яким людина протистоїть, змагається з ними, щоб досягти порядку;
- Фантастичні надприродні земні сутності: дух землі або лісовик, «Ох», водяний дід чи цар, або «криничний». Вони силою чи хитрощами забирають до себе людей, котрих потім різними способами доводиться виручати або їм виручатися самим;

- Баба-людодка: лиха баба, яка хоче з'їсти дітей, але часто вони обдурюють її та тікають;
- Змій: змії, як втілення нечистої сили, як сторожа дерева життя (використовується мотив святих змієборців);
- Кошій Безсмертний: образ, який тотожний до змієвого. Душа персонажа знаходиться в квітці або яйці;
- Кобиляча голова: паралельна до Кошія, вона здатна згубити людину за непошану, але може й нагородити за добре ставлення, особливо популярний в українському фольклорі;
- Одноокий людод: людина вибирає йому останнє око;
- Доля, недоля, злидні: образи, які переслідують людину усе її життя;
- Фантастичні, чудесно народжені герої: персонажі, які мають заздалегідь визначену долю та часто наділені чарівними силами;
- Родинні мотиви: родинні відносини, які мають не відповідають нормам сім'ї, які слід усунути. Особливими персонажами є: зла мачуха та її прийомна донька, недобра жінка або сестра і добра та мудра помічниця, зневажені діти, два брати (які сперечаються), викрадена жінка, три брати тощо.

Навіть у наші часи казки користуються незмінно великою популярністю. Сучасне суспільство розвивається швидкими темпами, наука та техніка все більше удосконалюється. Але для того, щоб стати великим генієм, потрібно почати з низького старту.

Зазвичай, казки поділяють на три типи:

1. Казки про тварин;
2. Чарівні казки;
3. Побутові казки.

Казки про тварин перебувають у тісному взаємозв'язку з фантастикою. Автор ніби натякає, що це все вигадано заради того, щоб людина впізнала себе. У таких розповідях висміюються певні риси характеру, але у певній ігровій, не образливій формі.

Розповіді про тварин вважаються найстарішими. Вони виникли у ті часи, коли люди полювали і були тісно пов'язані із тваринним світом. Часто у таких творах головним персонажем є лисиця, вовк, заєць, миша, ведмідь. Вовк, зазвичай вважався найдурнішим і жадібним, «вовк – дурень». Ведмідь - завжди сильний та добрий, близький до людини. Ці казки дають знання про людей про їхні негативні риси характеру. Разом із цим юний читач сприймає героїв казки, як справжніх тварин, які живуть у лісі, саме такі казки прививають любов дитини до природи, бережного ставлення до неї, що має важливе значення для формування особистості кожного учня.

Чарівні казки, також, не поступаються місцем. У них багато розповідається про тварин, зберігся міфологічний сюжет, але добре видно елементи буденного життя. Про сенс чарівних казок говорив Горький, що у них відображається, на його думку, всі мрії людей. Герої цих творів завжди поділені на добрих і злих. У сюжет покладено постійне подолання труднощів персонажами, на передній план виходять, якісь незвичайні здібності і доброта та людяність героїв.

Чарівні казки переносять читача у фантастичний світ, формують у підсвідомості дітей, що таке добро і зло. Під час розповіді виникає бажання боротися зі злом, тобто у дитину закладаються перші поняття про майбутній світ,

у них виробляється певна життєва позиція. Не можна не відмітити, що ці казки розкривають творчу фантазію, вміння порівнювати вигадку з справжнім життям.

Побутові казки, також грають вагому роль у вихованні малечі. Дії цього твору відбуваються не в чарівному царстві і не в лісі звірів, а в реальному житті у звичайному селі. Стандартні герої – бідний чоловік й щасливий солдат, пан і простий робітник, бідна жінка і пан, розумна дівчина і хитрий власник. Сюжети казок зводять до того що один із персонажів має хитрість та розумом довести іншому, що він теж чогось вартий і він не бідний хлібороб, а хороша людина. У побутовій казці висміюють негативні риси характеру: лінь, егоїзм, дурість, жадність, не впевненість, впертість. Цей тип казок допомагає дітям дізнатися про життя, яке побудоване на традиціях села і їхній важкій праці

Світ казки – це світ народної мудрості, народних ідеалів. О.С. Пушкін називав казки поемами, захоплюючись барвистістю їхніх образів, красою мови. Якщо придивитися, то в розповідях казкарів слова влучні, точні, насичені національним колоритом. Цікаві спостереження над мовою усної розповіді висловив М. Коцюбинський: «Наш народ, що має музикальне вухо, вдало обминає натовп голосозвуків або шелестозвуків, намагається розкласти слово так, щоб захопити закони евфоніки». (Евфоніка - це милозвучність, уникання складного для вимови нагромадження звуків)[3,7с]. Тобто, в арсеналі оповідача – багатомовні інтонації, розмова кожного персонажа імітується (розігрується). Очевидно, до цього спонукають численні діалоги казки. Л. Жемчужников, якому фактично одному з перших на Україні довелося описати обставини, за яких розповідалися казки, а також жести й інтонації оповідачів, так змальовує розповідь «Казки про Івана Голика і його брата»: «Дід почав вечірню казку свою дуже хоробро, скрикуючи з якимось лютим виразом на таких місцях, як «налітає косарський девізійний генерал», але задуха часто заставляла його переривати розповідь, і нарешті він вибився із сил»[3,8с.].

Відомий етнограф О. Маркович описав стиль розповіді казкарки Теклі Дончихи родом з міста Джуликів Бердичівського повіту: «Розповідала з такою пристрасстю й рухами, неначе все сама бачила: так і вертиться було ця маленька, кругла, смуглява, весела постать» [3, с.9].

Казки легко піддаються інсценізації, а оповіді про тварин з успіхом використовуються вихователями і вчителями у дитячих садочках та молодших класах, для колективного читання. На відмінно від літературного твору, фольклорна казка, яка зберігається в пам'яті, щоразу твориться по – новому. Тому записувачі зустрічають різні варіанти одних і тих же тем, сюжетів навіть у тих самих казкарів. Казка – це жанр, що передається від покоління до покоління впродовж віків усно.

До традиційних казкових засобів належить триразове повторення певних епізодів («Колобок», «Котик і півник») його особливість у тому, що кожний наступний епізод ускладнюється. Число 3 належить до традиційної числової символіки, яку в українському фольклорі складають цифри – 3, 7, 9, 12.

Фактично казка і є своєрідною формою зображення дійсності, бо, за висловом В. Кичини: «Фантастика – це зовсім не можливість видумувати, це спосіб думати» [3,с.7].

Ще однією особливістю казки є те, що її потрібно не просто слухати, а й розуміти, порівнювати. Часто люди чуючи розповіді впізнавали в діях тварин свої вчинки. «Не тим цікава казка, що говорить не правду, - відзначав Франко, - а тим,

що під лупиною тої не правди криє, звичайно, велику правду. Говорючи ніби про звірів вона одною бровою підморгує до людей, немов дає їм знати: «Та чого ви, братчики, смієтесь? Адже це не про бідних баранів, вовків та ослів, мова, а про вас самих, з вашим лінивством, з вашою захланністю, з усіма вашими звірячими примхами та забаганками. Адже ж я навмисно даю їм ваші руки, ваші думки, ваші слова, щоб ви якнайкраще зрозуміли не їх, а самих себе!» [3,с.7]

Цінний внесок у популяризацію народної казки через літературу, в дослідженні багатьох сюжетів, історії мотивів належить видатному письменникові та ученому І. Франкові. Його збірка казок «Коли ще звірі говорили» заснована на українському ґрунті й казка «Лисичка сестричка» П. Мирного. Також, Франкові твори «Фарбований лис» і особливо «Лис Микита» - оригінальне талановите трактування європейського сюжету. Народні українські казки приваблювали й Л. Українку. Вона опублікувала по пам'яті такі сюжети, як «Івашко», «Казка про котика й півника», Л. Українка надала їм нових функцій філософського змісту. Серед відомих казкарів відзначилася й О. Пчілка, Г. Барвінок, М. Грінченко та інші.

Суспільству ще належить донести до кожної людини цей чарівний світ казки. Адже, саме ці оповіді допоможуть зміцнити знання про фольклор рідного народу і дізнатися багато чого нового про своїх сусідів. Вчителів слід зазначати, що у всіх казка є щось спільне, якась «червона нитка», щось таке, що об'єднує все розмаїття сюжетів і суцвіття образів.

Автор чудової повісті-казки Антуан-де-Сент Екзюпері казав, що він прийшов з особливої країни, з дитинства! І кожен із нас прийшов із такої країни. А казка теж звідти - з дитинства людства і з дитинства нашого народу. Тож пізнай і подружися з нею, читачу!

Список використаних джерел:

1. Нагішкін Д. Амурські казки. - К.: «Веселка»; 1978. - С.3 – 7.
2. Гетьманець М. В гостях у сказки. – Х.: «Прапор»; 1989 – С. 5 – 7.
3. Дунаєвський Л. Золота книга казок. – К.: «Веселка»; 1990 – С. 5 – 14.
4. Халантин І. Казки Капрпат. – У.: «Карпати»; 1989 – С. 17 – 28.

Філоненко Анна

студентка 33 групи

спеціальності 013 Початкова освіта

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент **Н.А. Басюк**

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ І БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»

Актуальною проблемою формування умінь і навичок здорового способу життя і безпечної поведінки молодших школярів є тим, що саме в початковій школі відбувається сприйняття певних норм, безпечної поведінки та формування умінь і навичок, визначення цінності та уявлень.

Тому на кожному етапі навчально-виховного процесу в учнів необхідно формувати вміння, навички, знання і поняття про здоровий спосіб життя, про найбільш поширені небезпечні ситуації у житті та уміння і навички їх подолання.

Сьогодні вкрай важливо під час навчання в школі навчити дитину самій піклуватися про власне здоров'я, сформувати в неї уміння та навички на його підтримку уміти поводитися в певних ситуаціях. Основними шляхами досягнення цієї мети є викладання предмету «Основи здоров'я».

Тому головними завданнями сучасної початкової освіти є:

- формування в учнів мотивації щодо дбайливого ставлення до життя і здоров'я;
- формування у школярів стійких переконань щодо пріоритету здоров'я як основної умови реалізації фізичного, психічного, соціального та духовного потенціалу людини з урахуванням її індивідуальних особливостей;
- виховання у підлітків дбайливого та усвідомленого ставлення до власного здоров'я як однієї з найвищих людських цінностей, потреби самопізнання та всебічного самовдосконалення;
- ознайомлення учнів з основними принципами та закономірностями життєдіяльності людини в природному та соціальному середовищах, спрямованої на збереження життя і зміцнення здоров'я;
- формування в учнів сталої мотиваційної установки на здоровий спосіб життя як провідної умови збереження і зміцнення здоров'я;
- ознайомлення учнів з основними принципами, шляхами й методами збереження життя і зміцнення усіх складових здоров'я;
- розвиток життєвих навичок учнів, спрямованих на заохочення вести здоровий спосіб життя [4].

У Законі України «Про загальну середню освіту», стаття 5, зазначено, що завданнями загальної середньої освіти є: виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, доводить, що науковці приділяють досить багато уваги на визначення умов формування уміння і навички безпечної поведінки та здорового способу життя на уроках «Основи здоров'я» у молодших школярів.

Проблеми, пов'язані з формуванням в учнів навичок безпеки життєдіяльності, досліджуються багатьма сучасними педагогами. Зокрема, заслуговують на увагу праці Л. Калужької, Л. Гураш, О. Лози, які визначили умови організації навчання дітей особистої безпеки та зміст роботи з формування активної позиції щодо власного життя і здоров'я. Умови та засоби збереження власного життя, допомоги іншим у разі небезпечних ситуацій вивчали Г. Навроцька, Л. Яковенко. Проблема формування у дітей навичок здорового та безпечного способу життя є предметом досліджень Н. Авдєєвої, Н. Бібік, О. Ващенко, Г. Дудчак, С. Кондратюк, І. Калиниченко, Н. Коваль. [1;2]

Проблеми щодо здорового способу життя в учнів досліджували такі вчені як: Н. Бібік, А. Борисенко, І. Брехман, О.Ващенко, М.Гончаренко, О.Дубогай, І.Дубровіна, Н. Кацур, С.Кондратюк, А.Маслоу, О.Московченко, О. Савченко, С.Свириденко та ін.

Метою статті є розкрити особливості та умови формування умінь і навичок здорового способу життя і безпечної поведінки молодших школярів, виокремити педагогічні умови їх формування на уроках «Основи здоров'я».

Збереження і розвиток здоров'я, формування здорового способу життя дітей та молоді стали найважливішою функцією шкільної освіти у 20 ст. Так було

передбачено нову освітню галузь «Здоров'я та фізична культура». Мета предмета «Основи здоров'я» – формування здоров'язбережувальної компетентності учнів на основі опанування ними знаннями про здоров'я та безпеку, практичними навичками здорового способу життя і безпечної поведінки, формування в них ціннісного ставлення до життя і здоров'я, сприяння їх фізичному, психічному, соціальному і духовному розвитку.

Для дитини здоров'я набуває значення тільки тоді, коли вона починає розуміти його цінність для ефективного виховання певної діяльності у грі або навчанні. Ефективність формування здорового способу життя і безпечної поведінки прямо пов'язується з активним залученням дітей до навчального процесу, а саме формування у них активної позиції щодо зміцнення і збереження власного здоров'я. Велике значення має систематичність, безперервність, послідовність їх навчання та виховання, що потім дає змогу проводити оздоровчу роботу над ними.

Уже у 6-7 років дитина може не тільки оцінювати своє здоров'я, а й підтримувати його за допомогою дорослих. Бо коли дитина приходить до школи їй досить важко звикнути до режиму навчання, тут дуже важливо педагогу створювати сприятливі умови (уникнення стресових ситуацій, повноцінний руховий режим), доцільним було б перевірити місце роботи учня чи зручно, чи достатнє освітлення, чи тепло й інші вимоги до робочого місця. При цьому всьому враховувати можливі вади здоров'я.

Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад. Тому звертати увагу на фізичні показники недостатньо. Дитина зі своїм першим вчителем має тісну емоційну взаємодію, вона чуттєво реагує на те коли він сварить, дає зауваження, це треба робити обережно. Учням подобається коли вчитель надає їм підтримку емоційно не тільки навчанні. Педагог є взірцем та провідником не тільки до знань, а й до основ життя. Тому важливо звертати увагу і на духовний, емоційний стан дитини.

Під час навчального процесу потрібно стежити за своєчасною зміною видів діяльності (фізкультхвилинки, вправи для корекції зору, музичні паузи), використовувати наочність з урахуваннями вимог гігієни; урахувати позитивні емоції, які полегшують засвоєння матеріалу, що, зменшує втому, стимулює вищу нервову діяльність, покращує клімат у класі. Неправильна організація навчально-виховного процесу сприятиме виникненню перевантажень, які призведуть до перевтоми та різкому погіршенню здоров'я.

Ілюстративний матеріал до уроків значною мірою допомагають усвідомити, запам'ятати матеріал. Малюнки завжди запам'ятовуються учням, краще засвоюються в пам'яті та швидше згадуються.

Відомо, що засобами слова неможливо викласти навчальний матеріал. Краще застосовувати практичне спрямування, активні тренувальні вправи, розв'язання життєвих ситуацій, ігрові, імітаційні вправи, програвання ситуацій повинні займати основну частину уроку. Бо коли дитина розгубиться в стресовій ситуації, добре відпрацьовані дії допоможуть їй опанувати себе, додати впевненості

Проведення уроків з основ здоров'я у початковій школі полягає в тому, що опанування комплексом компетенцій зі збереження здоров'я і безпеки життєдіяльності потребує багаторазового вправляння, насамперед у процесі групової взаємодії. Тому необхідна організація практичної, ігрової, індивідуальної та колективної діяльності учнів, що ґрунтується на суб'єкт-суб'єктній взаємодії вчителя з учнями та учнів між собою. Такий підхід (за визначенням ООН) отримав

назву «освіта на основі набуття життєвих навичок» і характеризується застосуванням інтерактивних методів навчання, що забезпечує ефективне засвоєння учнями навчального матеріалу і відпрацювання ними поведінкових навичок [1, с. 45].

Тобто увага більша не на засвоєнні окремих умінь і навичок, а на розвитку індивідуальних особливостей; не на вимоги зі сторони педагога, а на його підтримку, співробітництво учителя з учнем; не на обсяг знань, а на цілісний розвиток, саморозвиток особистості учня, його залучення до здоров'язбережувальної діяльності та орієнтації на успіх. І тільки так ми виховаємо здорову особистість, яка матиме уміння ,навички відпрацьовані на практиці.

З'ясовано, що стосовно навичок безпечної поведінки вдома діти повинні вміти: оберігати власну оселю від потрапляння до неї зловмисників; дотримуватися безпечної поведінки в побуті (пожежа, пошкодження електричного обладнання, газо- і водо постачання тощо); уникати небезпечних ігор із сірниками, інструментами, засобами побутової хімії; передбачати негативні наслідки порушення правил безпечного поводження вдома.

Щодо навичок безпечної поведінки в школі діти повинні вміти: безпечно поводитися під час ігор, на перервах, у спортивній залі, їдальні, близько вікон, біля туалету, на сходових маршах, на шкільному подвір'ї; передбачати наслідки власних негативних дій.

Щодо навичок безпечної поведінки на автошляхах і дорогах діти повинні вміти: дотримуватися правил дорожнього руху під час переходу проїзної частини дороги, регульованого і нерегульованого перехрестя дороги, майдану (в населеному пункті й поза межами населеного пункту); переходити дорогу з обмеженою оглядовістю, за несприятливих умов, за умови активного руху транспорту; дотримуватися правил безпечної поведінки біля залізничного переїзду та переходу залізничної колії; користуватися дорожньою розміткою та дорожніми знаками; аналізувати дорожню обставину та приймати рішення про перехід проїзної частини дороги; дотримуватися правил безпечної поведінки пасажирів(на зупинці, у салоні, під час посадки та висадки, переходу дороги під час висадки з транспорту); передбачати наслідки порушення правил безпечної поведінки пасажирів.

Щодо навичок безпечної поведінки в соціумі діти повинні вміти: дотримуватися безпечних правил поведінки у дворі (вибір безпечних місць для ігор, розваг; пожежонебезпечні та вибухонебезпечні предмети; незнайомі люди); дотримуватися правил безпечної поведінки у навколишньому природному середовищі (літній відпочинку лісі; на воді; біля води; зимові розваги; стихійне лихо); надавати само- і взаємодопомогу в різних ситуаціях; передбачати негативні наслідки порушення правил безпечної поведінки у довкіллі; дотримуватися правил безпечної поведінки в різних видах діяльності та екстремальних ситуаціях [1, с. 45-46].

Курс «Основи здоров'я» повністю забезпечує учнів такими знаннями ,які поділенні на теми, та мають підготовчий ,основний, та практичний етапи, що здійснює комплексне навчання.

Отже, діти на уроках «Основи здоров'я» повинні зрозуміти що здоров'я це скарб, який вони повинні берегти, а безпечна поведінка збереже їм життя та здоров'я. Для цього вчителю потрібно сформувати уміння і навички здорового

способу життя, безпечної поведінки, донести до дітей що це важливо, і постійно відпрацьовувати це практично.

Список використаних джерел:

1. Бібік Н. Основи здоров'я в початковій школі : метод. коментар / Н. Бібік, Н. Коваль // Початкова школа. — 2005. — С. 42-47
2. Ващенко О. М. Організація навчально-виховного процесу з «Основ здоров'я» в 1-4 класах : навч.-метод. посібник / О. М. Ващенко. — Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2010. — С. 261-284.
3. Бойчук Ю.Д., Волкова І.В., Горащук В.П. Роль предмета “Основи здоров'я” у формуванні здоров'я молодших школярів. ” [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/86>.
4. Мета та завдання курсу “Основи здоров'я” [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http://mmooz.at.ua/index/meta_ta_zavdannja_kursu_quot_osnovi_zdorov.

Хробуст Юлія

студентка 33 групи

спеціальності 013 Початкова освіта

**ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»**

Проблеми здоров'я є надзвичайно актуальними в житті кожної особистості. Досить невітійною з кожним днем стає статистика стану здоров'я школярів. Адже, кількість хворих дітей в Україні щодня зростає. Цьому сприяють різноманітні фактори. Серед них – зниження рівня життя та незадовільні умови проживання більшої частини населення, погіршення економічної та екологічної ситуації.

В. Сухомлинський у своїй книзі «Серце віддаю дітям» писав: «Досвід переконав нас у тому, що приблизно у 85% усіх невстигаючих учнів головна причина відставання у навчанні – поганий стан здоров'я, якість нездужання або захворювання, найчастіше зовсім непомітне і таке, що можна вилікувати тільки спільними зусиллями матері, батька, лікаря та вчителя» [7, с. 279].

Проблема збереження і зміцнення здоров'я населення й, особливо, дітей залишається однією з найбільш актуальних для держави. Про це свідчать закони та постанови уряду [3,4].

Результати медичних, психолого-педагогічних досліджень показують, що кожна третя дитина, яка приходить до першого класу, має ті чи інші відхилення у стані здоров'я. Разом з тим, ранній початок систематичного навчання, значна інтенсифікація навчального процесу спричиняють збільшенню навантаження на функціональні можливості організму дітей. За час навчання в школі значно зменшується кількість здорових дітей [5, с.15].

Над вивченням проблеми навчання і виховання здорової людини, створенням сприятливих умов для формування здорового способу життя працювали багато представників педагогічної науки. Дане питання висвітлено в працях К. Гельвеція, А. Дістервега, Я. Коменського, І. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, Л. Толстого та інших. Проблеми збереження і здоров'я учнів приділяли увагу класики вітчизняної педагогіки. Слід згадати Г. Блонського, М. Пирогова, В.Сухомлинського, К.Ушинського. Сучасні українські вчені (В. Ареф'єв, С.Кириленко, О. Леонов, Н. Оксенчук, В. Оржеховська, С. Якименко та інші)

займаються проблемами збереження та зміцнення здоров'я дітей, необхідністю створення умов для формування у молодшого покоління активності та витривалості, культури здорового способу життя. Роботи вчених Ю. Змановського, В. Колбанова, А. Лаптева, Ю. Науменко, О. Хухлаєвої відображають шляхи вдосконалення навчально-виховного процесу з метою збереження та зміцнення здоров'я дітей та підлітків. Г. Зайцев, Л. Кравцова, Л. Татарникова працювали над розробленням здоров'язберігаючих технологій для роботи з учнями, викладенням сучасних теоретико-методологічних підходів до формування здорового способу життя школярів. Пошуком ефективних шляхів здорового способу життя у своїх дослідженнях також займалися психологи В. Братусь, Л. Виготський, Н. Максимова, В. Рибалко, Б. Херсонський.

Метою статті є обґрунтування необхідності формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів на уроках «Основи здоров'я».

Найбільшу роль у формуванні ключових компетентностей молодшого школяра відведено вчителю. Адже саме завдяки наставнику діти мають можливість отримати загальнокультурну, здоров'язбережувальну, підприємницьку, соціальну, громадянську, інформативно-комунікативну компетентності та уміння вчитися. Однією з ключових у початковій ланці є здоров'язбережувальна компетентність.

У Державному стандарті базової й повної загальної середньої освіти можемо знайти тлумачення поняття здоров'язбережувальної компетентності. Здоров'язбережувальна компетентність – здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей [2].

Здоров'язбережувальна компетентність - це готовність самостійно вирішувати завдання, пов'язані з підтримкою, зміцненням та збереженням здоров'я, як свого, так і оточуючих [1, с.22]. Ця компетентність складається з:

- ✓ Осмислення уявлень і понять про здоров'я, здоровий спосіб життя та безпечну поведінку;
- ✓ Розуміння того, що здоров'я є найвищою життєвою цінністю;
- ✓ Осмислення зв'язку людського організму з природним та навколишнім середовищем;
- ✓ Потреби вдосконалювати фізичну, соціальну, психічну та духовну складові здоров'я;
- ✓ Піклування про свій стан здоров'я.

Враховуючи наведені фактори, головним завданням вчителя на уроках «Основи здоров'я» є формування здоров'язбережувальної компетентності, збереження та зміцнення здоров'я дітей. Для вирішення даної проблеми потрібно мотивувати школярів вести здоровий спосіб життя, змінювати зміст навчальних програм, впроваджувати інноваційні зміни у змісті та організації діяльності.

Впровадження вчителем у своїй роботі формування здоров'язбережувальної компетентності на уроках «Основи здоров'я» передбачає: зменшення переважань серед школярів, врахування індивідуальних, інтелектуальних, фізіологічних особливостей кожного учня. Зміна видів діяльності, чергування інтелектуальної, емоційної, рухової видів діяльності, поперемінна робота в парах і групах, ігри та ігрові ситуації, проведення нетрадиційних уроків і є здоров'язбережувальними технологіями, які підвищують рухову активність, вчать

прислухатися до інших, висловлювати свої думки, навчають правилам спілкування.

Як уже зазначалося, важливу роль у збереженні й зміцненні здоров'я школярів відіграє вчитель початкових класів. Саме на даному етапі життя відбувається інтенсивний розвиток та формування дитячого організму. Учитель систематично повинен формувати у своїх вихованців стійку позицію до зміцнення і збереження здоров'я, визначення цінностей здоров'я, почуття відповідальності, поглиблювати знання, уміння та навички, пов'язані з усіма складовими здоров'я (фізичною, соціальною, психічною, духовною).

У програмі сказано, що «особливістю методики проведення уроків з основ здоров'я є те, що оволодіння здоров'язбережувальною компетентністю потребує багаторазового вправління, насамперед у процесі групової взаємодії. Тому необхідна організація практичної, ігрової, індивідуальної та колективної діяльності учнів. Такий підхід отримав назву «освіта на основі набуття життєвих навичок» (ООЖН). Тому, важливо використовувати різні методи та прийоми інтерактивного навчання, що базуються на принципах активної участі учнів». [6, с. 316]

Основою розробки програми предмета "Основи здоров'я" покладено реалізацію компетентнісного підходу. Саме вона полягає у спрямуванні навчального процесу на набуття молодшими школярами певних здоров'язберігаючих компетенцій.

Включення в навчальний процес інтегрованого курсу «Основи здоров'я» дає можливість формувати у вихованців навички здорового способу життя.

Автори програми побудували її за концентричним принципом. Тому зміст наскрізними для всієї початкової ланки. Організація, зміст та обсяг інформації в кожному класі змінюються, удосконалюються з урахуванням пізнавальних та психологічних особливостей учнів 1–4 класів.

Здоров'язберігаючі компетентності предмету «Основи здоров'я» пов'язують знання теорії з їх практикою, формують досвід здоров'язбережувальної діяльності учнів 1 – 4 класів.

Тому, головне завдання вчителя – розвивати здоров'язбережувальні компетентності школярів, формувати уміння та навички берегти та свідомо ставитися до свого здоров'я, життя, володіти навичками безпечної поведінки.

Для реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі початкової школи варто проводити уроки на свіжому повітрі, це: уроки-екскурсії, уроки-подорожі, практичні заняття з природознавства «Рослини рідного краю», «Рослинний та тваринний світ рідного краю», «Сезонні зміни в природі».

Підсумовуючи все те, що зазначалося вище, варто сказати, що формування здоров'язбережувальної компетентності школяра в сучасній Україні є однією з вимог сьогодення, умовою збереження української нації як повноцінної й життєздатної. Здоров'язберігаюча компетентність – це здатність зміцнювати власне фізичне, психічне, емоційне, соціальне здоров'я, дбати про здоров'я інших. Тому формування здоров'язберігаючої компетентності учнів повинно стати важливим елементом навчально-виховного процесу.

У зв'язку з цим важливо усвідомити потреби та здібності школярів, враховувати їх інтереси та емоційні стани у конкретний момент спілкування, створити позитивний мікроклімат під час проведення занять. Іншим важливим компонентом у формуванні здоров'язберігаючої компетентності учнів є й

організація діяльності школи, тісна співпраця педагогів та школярів, професійні вміння працівників та їх компетенція у питаннях здоров'язбереження. Завдяки впевненості у собі, власних силах, щоденному піклуванні про свій стан здоров'я й здоров'я своїх рідних, ми можемо звільнитися від хвороб, бути щасливими, наповнювати кожен день життєвою силою. Адже саме ми впливаємо на здоров'я наших дітей.

Список використаних джерел:

1. Власенко Л. Організація здоров'язбережувального навчального процесу на уроках і в позаурочний час у початковій школі. Основи здоров'я. 2012. № 4. С. 21-24
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений Кабінетом Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 139
3. Державний стандарт початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів від 20 квітня 2011р.) № 462.
4. Про загальну середню освіту : Закон України від 23.05.1991 №1060- XII
5. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. Під заг. ред. О.В.Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 112.
6. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою 1–4 класи. Київ : Освіта, 2013, С. 385.
7. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям : вибр. твори. Київ : Рад. шк., 1977. Т. 3. С. 279.

Шахрай Катерина,
студентка 12 групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А. Басюк**

МІСЦЕ КАЗКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

«Казка, фантазія – це ключик, за допомогою якого можна відкрити джерела думки і слова. Без казки, без гри уяви дитина не може жити... Казка – це образно кажучи, свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови».

В. Сухомлинський

Початкова школа закладає підґрунтя для усього подальшого життя людини. Молодші школярі допитливі, емоційні, готові сприймати і наслідувати, випробувати себе, довіряти іншим, батькам і вчителям. Молодший шкільний вік характеризується несформованою психікою та чуйністю. Тут на допомогу приходить казка як цікавий і, головне, блискучий засіб виховання.

Перше знайомство дитини з казкою розпочинається у дошкільному віці. У кожної дитини є своя улюблена казка. Книга казок - це «підручник життя». Одним з основних засобів морального виховання дитини є книга, головне, щоб ні в якому разі не замінювати читання казок переглядом їх по телевізору чи комп'ютері.

Казка завжди була і є ефективним засобом розвитку дитини. Для інтелектуального, мовленнєвого і особистісного розвитку школяра важливе значення має усна народна творчість, яку, зокрема, презентує казка. Казка навчас,

виховує, спонукає до діяльності, отже, є одним із важливих соціально-педагогічних засобів розвитку особистості.

Життя та народна освітня практика переконливо підтвердили педагогічну цінність казки. Діти та казка - нероздільні, вони створені одне для одного, знайомство з казками свого народу має обов'язково входити в курс освіти і виховання кожної дитини [1, с.54]. Виявляється, що казки не такі прості, як здаються на перший погляд. Кожна почута чи прочитана казка має як повний перелік людських проблем, так і шляхи їх вирішення.

Вплив казок на виховання та розвиток дитини й людини цікавили багатьох науковців, педагогів, методистів, психологів. Так, казку як спосіб виховання школярів розглядали Бібко Н., Бурова Р., Дорошенко Н., Ігнатенко Н., Корнійчук І., Кубинський М., Олійник Г., Пабат В., Сиротинко В., Тищенко С., Чуйко Г. та інші.

Ідеї використання казки як засобу навчання і виховання молодших школярів висвітлено у працях Арановської-Дубовіс Д., Батури Н., Безпарточної В., Бреусенко-Кузнецова Т., Бугаєць Т., Кальчук М., Кротова В., Кучеренко Ж., Литвиненко С., Майбородюк Н., Осадченко І., Петрової Т., Руснак Т., Садовенко С., Сенчикової Н., Турова М., Чумарної М. та інших. Зокрема, Корнійчук І. розробив конспекти уроків читання казок у початковій школі, а Лещенко М. вивчав вплив казкового матеріалу на формування особистості учнів молодшого шкільного віку.

Американський психолог Ерік Берн ще в середині ХХ століття стверджував, що за допомогою казок можна навіть запрограмувати майбутнє.

Казковий сюжет допомагає переключити незадоволення дитини, які вона не сприймає, на проблеми, описані в казці, і тим самим сприяє усвідомленню необхідності прийняття відповідальних і правильних рішень в житті. В улюблених героях казки дитина бачить себе. Впливаючи на свідомість та підсвідомість, казка може допомогти вибрати вірний шлях для особистісного розвитку [7, с.102].

Видатний український педагог В. Сухомлинський запровадив роботу щодо застосування казкових мотивів та образів в українській педагогічній науці. Саме він акцентував увагу педагогів на використанні казок в навчальному процесі. Відомий учений назвав казку чарівним методом розвитку мовлення дітей. Завдяки казці дитина пізнає світ не лише своїм розумом, а й серцем, відкликається на події та явища навколишнього життя, висловлює своє ставлення до них. Початок духовного виховання дитини також відбувається в казці. Але весь зміст навчання, розумовий розвиток, характер духовного життя дитини повинні стояти на «трьох китах»: «блискуча думка, живе слово та дитяча творчість» [3, с.201]. У навчальному процесі він використовував такі засоби розумового виховання як казка, праця, гра й природа. Педагог проводив заняття на природі, на яких він давав певні завдання і школярі могли висловити свою думку. Неповторним було те, коли діти писали свої власні оповідання, казки, вірші - учитель допомагав розкрити творчі здібності до читання і написання творів своїх підопічних.

У казках присутні детальні описи природи, інтер'єру – все підпорядковане стрімкому розвитку подій. Казка завдяки елементам ілюзорного та фантастичного відображення світу, справляє глибоке емоційне враження на дитину, приводить у рух її уяву, духовні сили. Логічно послідовний виклад, чітка побудова, влучність у вживанні фразеологізмів викликають неусвідомлене задоволення, сприяють засвоєнню традицій народно-поетичного мовлення. [2, с.195].

Виділяють основні функції казки, що активізують, формують і розвивають соціальну гнучкість, творчий потенціал, цілісний світогляд, моральність, засвоєння знань та культурних цінностей тощо, а саме: соціалізуючу, креативну, голографічну, валеолого-терапевтичну, культурно-етнічну, вербально-образну [2, с.195].

Казки - це ефективний спосіб зрозуміти складний матеріал. Читаючи або слухаючи казку, дитина охоче занурюється у чарівний світ своїх героїв, переймається подіями твору. Казка переносить дітей із повсякденного світу реальності у надзвичайно-чарівний світ, пробуджує фантазію, емоційні інтереси та зачаровує, що важливо для розвитку мислення молодших школярів.

Василь Олександрович звертав увагу, що перш, ніж учити дітей запам'ятовувати, їх потрібно вчити думати, мислити, аналізувати факти і явища навколишнього світу. Розвиток мовлення, мотивація навчальної діяльності, полегшення засвоєння мовного матеріалу, формування знань, умінь, навичок, формування естетичних смаків, емоційне розуміння прекрасного та багато іншого – все це Казка [5, с.128].

За метою використання казки поділяють на групи:

- ✓ інформативні, за допомогою яких учитель знайомить з новими поняттями, фактами, визначеннями;
- ✓ казки-ігри, що передбачають активну участь школярів в сюжетній дії казки;
- ✓ казки-проблеми, завдання, загадки, головоломки, що активізують розумову діяльність учнів, спонукаючи їх до самостійних припущень і відкриттів;
- ✓ казки-вправи, які дозволяють формувати в учнів конкретні уміння та навички.

Всі форми використання казок спрямовані на розвиток розумових, мовленнєвих та творчих здібностей молодших школярів. Захоплені казкою діти простіше засвоюють матеріал, здобувають нові знання, уміння і навички. Процес навчання стає цікавішим, діти самостійно створюють настрій для роботи, долають труднощі, знімають втому, стрес і підтримують увагу під час уроків [6, с.95].

Отже, казка просто необхідна в початковій школі. Створення на уроках елементів казковості – незамінний інструмент формування морально здорової особистості дитини.

Таким чином, аналіз науково-педагогічної, психологічної літератури засвідчив неocenний вплив казки на формування її особистості. Казка розвиває мислення, уяву, фантазію, почуття та волю маленької особистості, формує художньо-естетичні смаки, сприяє збільшенню словникового запасу, сприйняття мови на слух, вчить логічно мислити та бути естетично розвиненим. Казка навчає, виховує, пробуджує позитивні емоції, що сьогодні є таким важливим для гармонійного розвитку маленького школяра, який в подальшому виросте мудрим, чесним, відповідальним громадянином своєї держави.

Список використаних джерел:

1. Безрукова І.О. Збагачення українського мовлення першокласників засобами дитячої народної творчості/ І.О.Безрукова//Початкова школа. – 1998.- №9. С. 53-55.
2. Бишляга О.М. Лінгвістична казка як засіб вивчення мовного матеріалу, розвитку творчої уяви учнів/ О.М. Бишляга, А.С. Саричева// Таврійський вісник освіти. – 2012, №2. – С.192-202.

3. Кальчук М.І. Дидактична казка на уроках навчання грамоти: з досвіду використання ідей Василя Сухомлинського/ М.І. Кальчук// Педагогічний дискурс. – 2011. – №10. – С.198-202.
4. Карапузова Н. Використання казки на уроках математики в першому класі: в світлі педагогічних ідей В.О. Сухомлинського/Н. Карапузова, Л. Процай// Початкова школа. – 2010. – №4. – С. 31-33.
5. Садовенко С. М. Виховання народною казкою: [методичний посібник] / С. М. Садовенко. – К. : Шкільний світ, 2011. – 128 с.
6. Полякова А.А. Казка як засіб організації уроку в початковій школі/ А.А.Полякова// Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 17, Теорія і практика навчання та виховання. – К., 2006, - Вип. 3.- С.92-96.
7. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах: [посіб. для вчителя]/ О. Я. Савченко. – К. : Освіта, 2007. – С. 91–108.

Шевчук Аліна,
студентка 33 групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А.Басюк**

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Збереження та зміцнення здоров'я є одним із найголовніших завдань сучасної освіти. Формування у дітей здоров'язбережувальної компетентності може реалізуватись на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Навчальний заклад має створити ефективні умови для того, щоб учні навчилися берегти та цінувати своє здоров'я. Дуже важливо розвивати здоров'язбережувальні навички ще з молодшого віку дитини, при формуванні її особистості. Через неправильний підхід до цього питання діти починають байдуже відноситися до свого здоров'я і, як наслідок, з'являються шкідливі звички, які призводять до різноманітних хвороб вже у дорослому віці.

Проблема формування здорового способу життя включає в себе широкий спектр питань, які необхідно вирішити. Проблема здоров'я молодших школярів розглядається в дослідженнях таких сучасних соціологів, медиків, педагогів, психологів як Н. Бібік, Є. Вейнер, С. Дудко, О. Савченко, Т. Андрющенко, Г. Праженик, М. Амосов, Б.Шиян [3, с.2]. Ними науково обґрунтовано та доведено необхідність, важливість правильно сформувати в дітей здоров'язбережувальну компетентність, при якій насамперед враховується характеристика учня, його вікові та психологічні особливості, спрямовані на збереження фізичного, соціального, психічного і духовного здоров'я.

Мета статті – обґрунтувати та довести необхідність формування здоров'язбережувальних умінь та навичок на уроках «Я досліджую світ», визначити педагогічні умови, при яких відбувається формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів.

За визначенням ВОЗ, «здоров'я - це не лише відсутність хвороб або фізичних дефектів, а стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя» [3,

с. 5]. Визначну роль у формуванні здорового способу життя відіграє сучасна початкова школа.

Виховання культури здоров'я – розвиток в школярів особистих якостей, завдяки яким зберігається та зміцнюється здоров'я, формується правильне уявлення про здоров'я, як цінність, посилюється бажання вести здоровий спосіб життя та підвищується відповідальність за особисте здоров'я та здоров'я родини. На уроках «Я досліджую світ» необхідно створити такі умови, щоб діти усвідомили роль здоров'я у власному житті та необхідність дотримання усіх правил для його зміцнення та збереження. Важливо закласти міцний фундамент для подальшого розвитку та формуванню світогляду школярів, спрямованого на збереження, оволодіння навичками здорового способу життя та безпечної поведінки, створення умов для гармонійного розвитку душі і тіла.

Основні фактори, які впливають на формування нормального фізичного здоров'я це перевтома та малорухливий спосіб життя [2, с.150]. За результатами дослідження вчені виявили, що протягом періоду навчання в школі кількість учнів, які розуміють та цінують значення свого здоров'я, суттєво зменшуються. Значне занепокоєння викликає зниження здоров'я в учнів молодших класів. Головне завдання вчителя - сформувати в учнів правильне поняття про здоров'я та необхідність піклуватись про себе та ближніх. При вивченні інтегрованого курсу вивчається тема «Я і моє здоров'я». Саме вона являється однією з найголовніших, при формуванні особистості учня і його ставленні до себе і оточуючих.

Сюди входять такі розділи як [1, с.110]: «Тіло людини»; «Життєрадісність і здоров'я»; «Фізичні вправи і здоров'я»; «Який буває відпочинок?»; «Харчування і здоров'я»; «Корисна їжа. Яка вона?».

Учитель має не тільки відповідально віднести до викладу матеріалу, а й зрозуміти свою роль у підготовці дитини до самостійного життя. Під час вивчення соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі педагог має сформулювати у дітей:

- світогляд, спрямований на збереження власного здоров'я, мотивацію щодо його зміцнення;
- знання та вміння до безпечної поведінки;
- навички правильної організації режиму праці та відпочинку;
- здатність прогнозувати наслідки своїх вчинків та приймати обдумані рішення;
- основи правильного харчування;
- вольові навички;
- любов до спорту та фізичної активності;
- бережливе відношення до себе та оточуючих;
- чистоту та оптимістичність думок;
- свідоме прагнення мати лише корисні звички;
- уміння навчатися, не завдаючи шкоди здоров'ю;
- усвідомлення того, що відповідальність за власне здоров'я несуть лише самі вони.

Для того, щоб навчити дітей бути здоровими, необхідна безперервна клопітка робота, адже зробити це не так просто. Для молодшого шкільного віку характерна така психологічна особливість, як зміна соціальної позиції, тобто дитина вже усвідомлює свою роль в суспільстві і розставляє пріоритети. Нажаль, здоров'я не завжди посідає перше місце, зазвичай головна роль надається матеріальним

благам. Вчитель має своєю діяльністю допомогти учням зробити правильний вибір, адже багато дітей своєю поведінкою ведуть себе не до здоров'я, а від нього. Тому необхідно регулярно підвищувати свідоме ставлення дитини до власного здоров'я.

Багаторазове повторення є основою для формування потрібних навичок. Це можна зробити завдяки інтерпретації тематики «Я досліджую світ» в зміст інших предметів та застосовувати різноманітні форми позаурочної роботи. Насамперед, при вивченні теми «Я і моє здоров'я» необхідно розкрити зміст усіх понять, вчитель повинен правильно організувати просвітницьку та навчальну діяльність, враховувати індивідуальні особливості кожного учня, володіти теоретичними знаннями методів, прийомів і використовувати їх у своїй педагогічній практиці [2, с.67]. Важливі складові, які необхідні для формування здоров'язбережної компетентності, це передусім сприятливі для здоров'я спеціальні та психосоціальні компетенції (життєві навички). До психосоціальних компетенцій належать: адекватна самооцінка, вміння керувати своїми емоціями та стресами, бажання досягати поставлених цілей і досягати успіху, гартування волі, аналізування проблем і прийняття обдуманих рішень, критичне і творче мислення, ефективне спілкування, співчуття, вирішення конфліктів, боротьба з негативними соціальними впливами тощо[2, с.55].

На уроках «Я у світі» рекомендовано використовувати інтерактивні методи навчання: «Карусель», «Мікрофон», «Займи позицію», «Мозковий штурм», «Акваріум», «Метод проєктів» та інші. Це пояснюється тим, що саме інтерактивне навчання — це навчання, що занурене у спілкування. Для дітей набагато легше сприйняти інформацію під час діалогу, коли вони мають змогу поспілкуватися на будь-яку тему, висловити свої думки, а не під час одностороннього викладу матеріалу вчителем. В результаті у них розвиваються навички мислення, уміння донести свою думку до інших, осмислити та аргументувати її. Важливо дізнатися ставлення дітей до свого здоров'я ще з перших уроків, використовуючи при цьому метод «Мікрофон» чи «Мозковий штурм». Тобто поставити проблемне запитання на тему здоров'я, метою якого є спільне розв'язання питання, обговорення власних думок та формування правильного поняття про здоровий спосіб життя. Процес навчання відбувається як із запланованого навчального матеріалу, так і з спостереження за оточуючими. Спершу здійснюється засвоєння конкретних норм поведінки, а згодом учні корегують свою поведінку відповідно до того, який результат їхніх дій та як реагують на неї інші люди [2, с. 210]. Учитель має формувати в дітей навички, які спрямовані на розвиток фізичного благополуччя молодших школярів. Насамперед, це навички дотримання правильного та раціонального харчування, фізичної активності, санітарно-гігієнічні, організація режиму праці та відпочинку.

На кожному етапі уроку рекомендовано змінювати вид діяльності учнів і залучати усі органи чуття дитини, які є необхідною умовою для всебічного розвитку їхнього пізнавального інтересу.

Обов'язково потрібно проводити з учнями фізкультхвилинки, таким чином породжувати у них любов до спорту, ведення здорового способу життя. Для того щоб процес виконання фізкультхвилинки був цікавим, необхідно періодично змінювати вправи, виконувати їх під рухливу музику, включати танцювальні рухи. Важлива роль при формуванні позитивної мотивації на здоровий спосіб життя надається активним методам, в основі яких закладений демократичний стиль,

скерований на самостійний пошук істини, розширення здібностей дитини і забезпечують розвиток критичного мислення, ініціативи і творчості [3, с.10]. Учитель не тільки на уроці може проголошувати важливість ведення здорового способу життя, а й за його межами. Цьому сприяють проведення виховних бесід, свят, квестів на тему здоров'я, у ході яких учні свідомо зрозуміють цінність свого здоров'я, в них формується любов до праці та співробітництва, навички до ефективного спілкування, почуття чудесного у житті, навколишньому середовищі, мистецтві, відсутність шкідливих звичок, уміння до самовиховання та самоосвіти. Вчитель цілеспрямовано своєю діяльністю повинен запроваджувати елементи здоров'язбереження в освітній процес, адже саме дотримання цієї умови призведе до значного покращення фізичного, духовного та соціального здоров'я молодших школярів та сформованості в них здоров'язберезувальної компетентності, можливість використовувати отримані знання в практичній діяльності.

Таким чином, формування у школярів здорового способу життя і стійких здорових звичок, а також свідомого ставлення до власного здоров'я і рівня фізичної підготовленості - є найголовнішими завданнями вчителя при вивченні інтегрованого курсу на «Я досліджую світ». Для успішної роботи педагог має теоретично володіти знаннями методів, прийомів, засобів навчання і практично використовувати їх у своїй педагогічній діяльності. Адже здоров'я – це одна із найбільших цінностей нашого життя, і дуже важливо сформувати це поняття ще у молодшому шкільному віці.

Список використаних джерел:

1. Гнатюк О.В. Основи здоров'я: підруч. для 2-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.В. Гнатюк. – К.: Генеза, 2012. - 112 с.
2. Бібік Н.М. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи : монографія. – К. : Педагогічна думка, 2014. — 346 с.
3. Горковська Т. М. Формування культури здорового способу життя молодших школярів: теорія і практика: автореферат. – Миколаїв, 2011. — 14 с.

Шеренгова Юлія,
студентка 33 групи
спеціальності 013 Початкова освіта

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Н.А. Басюк**

ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ НА УРОКАХ КУРСУ «Я У СВІТІ»

Під час освітнього процесу в початковій школі важливо розвивати у дітей інтерес до навчання, опиратися на чуттєве сприймання навчальної інформації, включати в процес сприймання навколишнього світу всі органи чуття. Чим більш різноманітним буде чуттєве сприймання навчального матеріалу, тим краще він засвоється. Цього можна досягти за допомогою наочних засобів [6, с.535]. У теперішній час кожен вчитель початкової школи має розуміти зміст поняття «наочність», а також вміти використовувати у своїй діяльності різні види наочності. Проаналізувавши останні дослідження можна зробити висновок, що проблема використання наочності в початковій школі цікавила багатьох вчених таких, як М. Фіцула, І. Малафійк, О. Савченко, Ю. Бабанський, П. Волкова та ін. Цю проблему також досліджували й класики світової та вітчизняної педагогіки це Я. А. Коменський, Й. Песталотці, К. Д. Ушинський та ін.

Мета статті – розкрити зміст поняття «наочність», проаналізувати види наочності, які доречно використовувати на уроках з курсу «Я у світі», визначити функції наочності в навчальному процесі.

Поняття «наочність» у педагогічних дослідженнях тлумачиться по-різному, а саме: наочність – це перехід від конкретного до абстрактного, від реального до уявного, від ознак і уявлень до понять і визначень (С. Архангельський); наочність включає в себе не лише зорове сприйняття, а й сприйняття через моторні, тактильні відчуття (Ю. Бабанський); наочність – це джерело знань, на основі якого формуються чуттєві уявлення й поняття [2, с.224]. Узагальнивши погляди вчених, схилиємось до думки, що наочність – це характерна особливість психічних образів, які формуються у процесах сприймання, пам'яті, мислення та уяви при пізнанні об'єктів навколишнього світу.

Наочність є одним з найголовніших принципів дидактики. О. Савченко зауважує, що до засобів наочності належать предмети та явища навколишнього світу; дії вчителя та учнів, які показують як потрібно виконувати різні операції, та за допомогою якого обладнання; зображення реальних предметів – іграшки, малюнки, картинки, образні моделі й символічні зображення – карти, схеми, таблиці [7, с.183]. До наочних засобів також відноситься інформація, яку учні сприймають за допомогою технічних засобів навчання: засоби зорової наочності (візуальні) – діафільми, діапозитиви, транспаранти; засоби слухової наочності (аудіозасоби) – аудіозаписи, CD-диски; наочно-слухові засоби (аудіовізуальні) – кінофільми, відеозаписи [1, с. 365]. Окрім цього вчителі також використовують демонстраційні програми до яких належать інтерактивні атласи, уроки-презентації, комп'ютерні лекції ці програми підсилюють наочні матеріали [3, с. 13]. У початкових класах зазвичай використовується природна, малюнкова, об'ємна, звукова і символічно-графічна наочність.

У Новій українській школі засобом демонстрації наочності на уроці є використання інтерактивної дошки. Це допомагає максимально залучити дітей до навчальної діяльності [3, с. 14].

В залежності від дидактичної мети можна виділити функції наочності. Наочність може виступати як:

1. Джерело нових знань і уявлень про об'єкт, явище, подію.
2. Ілюстрація, яка служить опорою для теоретичних знань.
3. Спосіб розвитку мислення.
4. Спосіб інструктажу.
5. Спосіб повторення, повідомлення, систематизації навчального матеріалу.
6. Спосіб контролю [5].

Під час використання наочності необхідно дотримуватися таких умов: застосована наочність повинна відповідати віковим особливостям учнів; усі учні повинні добре бачити демонстрований предмет; потрібно виділяти головне при показі ілюстрацій; детально продумувати пояснення в ході демонстрації; наочність повинна бути узгоджена зі змістом навчального матеріалу [3, с. 16].

Навчальний предмет «Я у світі» реалізує галузь «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової освіти та скеровує на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання. Предмет «Я у світі» за навчальним планом охоплює такі теми: «Людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина у світі». Це сприяє поетапному усвідомленню учнями єдності таких компонентів «Я – сім'я – школа – рідний край

– Україна – світ». Курс «Я у світі» навчає дітей взаємодіяти з людьми у сім'ї, колективі, суспільстві; прогнозує активне спілкування дітей із природним та соціальним оточенням. [4].

Тема «Людина» спрямована на формування в здобувачів освіти елементарної інформації про людину як істоту, яка творить себе як особистість, формує свій характер та розвиває цінні якості. Навчання в межах цієї теми слугує самопізнанню учнів, усвідомленню власних потреб, уподобань, здібностей та інтересів, спонукає обирати цілі особистісного зростання, допомагає формувати гідність та неповторність кожної людини. Під час вивчення цієї теми вчитель може застосувати таку наочність – показати Декларацію про права людини, підготувати фільм або презентацію про досягнення відомих людей та про винаходи людства, продемонструвати малюнки для обговорення учнями, а також можна використати наочні посібники.

Тема «Людина серед людей» передбачає усвідомлення ролі зв'язків, які існують між людьми, значення родини, друзів, товаришів, спільнот, із якими дитина себе ототожнює. При вивченні цієї теми учні повинні розрізнити соціальні ролі (школяр, член сім'ї і громади), знати стандарти поведінки в сім'ї, в школі, в громадських місцях; моральні норми, навички співжиття і співпраці, соціальні зв'язки між людьми у процесі виконання соціальних ролей. Для кращого засвоєння цієї теми можна використати таку наочність: плакати з правилами поведінки у школі, сім'ї, гостях, громадських місцях, можна розіграти сценки з використанням цих правил, тоді діти краще їх запам'ятають, якщо наживо побачать виконання цих правил, а також спробують на собі. Так само можна підібрати та показати мультфільм з повчальним характером про людські чесноти та культуру спілкування. Ще можна використати наочний посібник та ілюстрації.

Тема «Людина в суспільстві» дає змогу учням усвідомити громадянські права та обов'язки як члена суспільства і громадянина України. Учні мають змогу дослідити місцеві пам'ятки, пізнати свій край його історію, та історію своєї держави, дізнатися про символи України та про внесок українців у світові досягнення. Окрім цього учні можуть довідатися про традиції та минуле своєї родини, рідної етнічної групи, нації. Навчання в межах теми «Людина в суспільстві» сприяє розумінню значущості та різноманітності культурних надбань людства, формуванню умінь пізнавати минуле. З метою урізноманітнення чуттєвого сприймання навчального матеріалу цієї теми слід використовувати різну наочність: Конституція України, державні символи, відео про внесок українців у світові досягнення, презентація про культурну спадщину народу. Також під час вивчення цієї теми вчителю доцільно провести урок-екскурсію, щоб діти могли побачити місцеві пам'ятки та більше дізнатися про них. Вчитель ще може використати малюнки, фотографії визначних місць та пам'яток України.

Тема «Людина у світі» спрямована на формування в молодших школярів уявлень про Землю як спільний дім для всіх людей, про різноманітність народів світу їх традиції та звичаї, про країни-сусіди нашої держави. Навчання в межах цієї теми має на меті донести дітям про необхідність толерантного ставлення до різноманітності культур і народів світу; виявляти інтерес і повагу до різних культур і звичаїв незалежно від зовнішності, мови, належності до інших культур; знати про світові досягнення та про співробітництво країн. Під час вивчення теми «Людина у світі» вчитель може використовувати різні види наочності, наприклад:

карте світу та України; фільм про досягнення українців, які відомі всьому світу; презентацію про різноманітність народів, їх традиції та звичаї.

Отже, використання наочності на уроках «Я у світі» є необхідним. Наочність у навчанні сприяє формуванню уявлень, що правильно відображають об'єктивну реальність. Застосування наочності формує в учнів образні уявлення, а також поняття, для розуміння зв'язків і залежностей. Використання різних видів наочності активізує пізнавальну діяльність учнів, допомагає кращому засвоєнню навчального матеріалу. Тому наочні засоби відіграють значну роль на уроці, без них навчання буде не таким ефективним.

Список використаних джерел:

1. Волкова Н. П. Педагогіка: посіб. для студ. вищих навч. закладів / Н. П. Волкова. – К.: Академія, 2001. – 675 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 375 с.
3. Ключова Т. М. Реалізація принципу наочності на уроках в початковій школі засобами інформаційних технологій навчання // Таврійський вісник Освіти. – 2013. – № 3(43). – С. 10 – 16.
4. Навчальні програми для 1-4 класів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/>
5. Принцип наочності навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5189195/page:28/>
6. Романюк А. А. Використання наочності у навчальному процесі початкової школи / А. А. Романюк // Young Scientist, 2017. – № 10. – С. 535 – 538.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищ. навч. закл. – 2-е вид. – К.: Грамота, 2013. – 504 с.